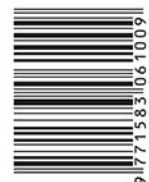

Váradi

IRODALOM
MŰVÉSZET
TÁRSADALOM
KULTÚRA

2016

9

V á r a d

IRODALOM
MŰVÉSZET
TÁRSADALOM
KULTÚRA

2016

XV. ÉVFOLYAM 9. (138.) SZÁM

Barabás Zoltán (1953–2015)
Dr. Indig Ottó (1936–2005)
Kinde Annamária (1956–2014)

SZERKESZTŐSÉG

Szűcs László főszerkesztő
Szilágyi Aladár (társadalom)
Tasnádi-Sáhy Péter (irodalom)
Tóth Hajnal (kultúra)
Ujvárossy László tervező (művészet)
Megyesi Antónia szerkesztőségi titkár
Boka László, Péter I. Zoltán,
Pomogáts Béla, Tavaszi Hajnal, Varga Gábor
főmunkatársak

ALAPÍTÓ SZERKESZTŐK:

Dénes László
Gittai István
Lipcsei Márta

A SZERKESZTŐSÉG CÍME:

Nagyvárad, December 1. (Nagyvásár) tér 12.
emelet

POSTACÍM:

Revista culturală Várad
410068 Oradea
Piața 1 Decembrie nr. 12

Telefon: 0259/447-060

E-mail: varadlap@gmail.com

Internet: www.varad.ro

KIADJA

a Várad kulturális folyóirat
Felelős kiadó: Szűcs László

KÉSZÜLT

a nagyvárad Europrint Kft. nyomdájában
Felelős vezető: Derzsi Ákos

A *Várad* előfizetési díja 1 hónapra 7 lej, 3 hónapra 18 lej, fél évre 30 lej, egy évre 50 lej. Előfizethető a szerkesztőségben készpénzzel, vagy postán pénzesutalvánnyal (mandat postal), az előfizető nevének és pontos lakcímének, valamint az Abonament *Várad* megjegyzésnek a feltüntetésével: Revista culturală *Várad* Oradea Piața 1 Decembrie nr. 12, CUI 18415639, Cod IBAN: RO81 TREZ 0762 1G33 5000 XXXX Trezoreria Oradea.

A borítókön és a belső oldalakon GAÁL JÓZSEF munkái láthatók

Antik torzó I., 2016, olaj, vászon, 100 × 70 cm

Meg nem rendelt kéziratokat, illusztrációkat
nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.

ISSN 1583-0616

- 3**
SZÚCS LÁSZLÓ
Díj fiataloknak, Annamária emlékére
- 4**
Irodalom CSONTOS MÁRTA
Aforizmák
- 8**
BOBRIC HENRIETTA
Önéletrajz (*vers*)
- 9**
TAMÁS KINCŐS
Ezeregy fehér kavics, avagy egy boldog szerelem története (*regény, részletek*)
- 14**
CONSTANTIN VIRGIL BĂNESCU
A kutya; A nő; kartari; kacsintás; kacsintás; kacsintás; dzságrat (*versek Mihók Tamás fordításában*)
- 19**
BODÓ MÁRTA
Testek a buszon (*próza*)
- 21**
DANKULY CSABA
Feltámadás; Program; Tudás; Fő az arányosság (*vers*)
- 24**
HAJÓS ESZTER
A hegyoldalról ide süt a Nap; Válaszd ki magad (*próza*)
- 29**
ERIKA BURKART
A híd; Világtérkép; Szürkület; Varázsige; Egyszerű mondatok; Őszi vendég; Nyolc sor; Irányok (*vers*)
- 34**
VARGA GÁBOR
A Rattus-szindróma (*próza*)
- Művészet** **44**
SZURCSIK JÓZSEF
Gaál József Persona Umbra című kiállítása elé
- 56**
HORVÁTH GIZELLA
Egy kiállítás képei. Urbán Orsolya; Toth Lehel
- Kultúra** **60**
BIRÓ ÁRPÁD
„Jobb, mint a tv”: egy színházi attitűdvizsgálat irányvonalai (*tanulmány*)
- 67**
DÁNIELISZ ENDRE
Közkinccsé lett a teljes Arany-életmű (6.) Egy élet levélváltása (2.)
- 75**
TÓTH HAJNAL
Kiénekelem magamból az örömet és a bánatot (*interjú Kriszta Réka Piroskával*)
- Társadalom** **80**
PÉTER I. ZOLTÁN
Ady harcos párbajjelenése (és ifjúkori párbajai)
- 87**
MOZOG NAGY IMRE
Jár a baka, jár (10.) Részlet a *Fújnak a fák, Ides* című önéletrajzból
- 91**
TÓTH HAJNAL
Jótekonny táncmaraton – kifulladásig
- Kritika** **94**
FLEISZ KATALIN
Gondolati iránytű. Albert Ildikó: *Szókratész védőbeszéde*
- 96**
KUPÁN ÁRPÁD
Egy román filozófus megrendítően őszinte könyve (Petru Creția: *Luminile și umbrele sufletului*)
- A szerkesztő asztala** **101**
HolnapFeszt; Esszintsünk! Törzsasztal

A CÍMLAPON Harcos, 2013, fa, bőr, fém,
41 × 31 × 28 cm

A HÁTSÓ BORÍTÓN Persona Fragmenta, 2014,
akvarell, papír, 35 × 25 cm

A Várad folyóirat
működését a Bihar Megyei
Tanács
biztosítja

Támogatónk
a Communitas
Alapítvány

SZÚCS LÁSZLÓ

Díj fiataloknak, Annamária emlékére

Nyáron, júniusban lett volna hatvan, s januárban már három éve lesz annak, hogy elment. Szörnyű ezeket a lett volna hatvan, most meg nemrég egy másik barátunk esetében a lett volna ötven szavakat leírni, kimondani.

Pénteken este, amikor fiatal költőkkel is beszélgettünk a lasan elsötétedő teraszon arról, hogy kik, miért nincsenek elég markánsan jelen a kulturális térben, a ki tudja, hogy létezőben, Annamari író-olvasó körei jutottak eszembe – öt-hat-hét esztendeje már összegyűjtött egy asztal köré hónapról hónapra fiatalokat, tehetségeseket és kevésbé azokat –, meg az is, hogy elindította a Váradban a Junior rovatot a húsz éven aluli költőknek. Írót nem mondok, csak halkán, hiszen húsz alatt azért még inkább verset ír az ember, ha egyáltalán. És eszembe jut, hogy ugyanazokról a dolgokról vitatkoztunk öt-hat-hét, tizenöt, tizenhat satöbbi esztendeje más asztaloknál, s ha a történet nem úgy végződött volna, ahogy, mármint az ő története, akkor a tegnap esti beszélgetésnek, vitának az egyik motorja ült volna mellettünk, aki aztán egyszer összedörzsöli a tenyerét, s azt mondja: *Na, kedves emberek!* – s megfogalmaz valami ötletet, irányt. Amit hiányában, helyette én magam hogy is? Én úgy nem tudok tenyeret dörzsölni.

Szóval itt van közöttünk ő most is, gesztusaiban és tehetségnevelő, tehetségkereső szándékaiban, akik öt-hat-hét éve vagy még régebb, azok számára bizonyosan, ugyanakkor a hatásában is, hogy a Várad az ő szerkesztői ténykedése óta vállaltan és hangsúlyosan a fiatal szerzők előtt igyekszik ma is minél szélesebbre tárnai a lapszámokat. És bizony pontosan ő lehetne a mestere, mentora azoknak, akik ezt hiányolták a péntek esti beszélgetésen. Erre a szerepére, hatására, elhivatottságára gondolva, s az Annamari emléke előtti tisztelgés-

ből is, meg csak úgy egyszerűen szeretetből alapítja meg a Várad folyóiratot a Kinde Annamária-díjat. Minden év vége felé, a Könyvmaraton napjaiban adjuk át olyan, magyar nyelven publikáló, fiatal szépíróknak, akiknek még nincs önálló kötetük, ám ezt kiérdemelnék. A díj maga, Deák Árpád szobrászművész angyalszárnyakat stilizáló kompozíciója mellett, éppen ennek az első kötetnek a kiadása, minden évben a díj átadásával egybekapcsolva.

Öt évre előre készítettük el a díjakat, úgyhogy remélem, innen néhány utcányira, esetleg Kolozsvárott, netán Brassóban vagy Szombathelyen egy atipikus tinédzser, fiatalember vagy ifjú hölgy, kétezer-húszas díjazottunk épp most pötyögi be a telefonjába – papír s ceruza ugye nem életszerű e korban – első szárnypróbálgatását, első versszerű sorait. Ebben az a biza-kodás is benne van, hogy a kétezer-húszas években is érdemes lesz még fiatalul verseket írni. Annamari biztos lenne benne.

(Elhangzott 2016. szeptember 3-án, a Kinde Annamária-díj bejelentésekor a HolnapFeszt zárónapján a nagyváradi Darvas–La Roche-házban.)

CSONTOS MÁRTA

Aforizmák

Irodalom

1.

Nem kell feltétlenül birkának lenned, ha nem akarsz együtt üvölni a farkasokkal.

2.

A hálátlanság csak annyit jelent, hogy szívből jövő adományodat természetes szolgáltatásnak vették.

3.

Azért születted szabadnak, hogy magad köré építhesd a szabadság korlátait.

4.

Ha leng a zászló, még nem biztos, hogy jó irányból fúj a szél.

5.

Aki melletted van, nincs ellened, de nem biztos, hogy tesz érted valamit.

6.

Az élet olyan, mint egy végtelenül hosszú szappanopera, de ha megunod, nem lehet egy kattintással másik csatornára váltani.

CSONTOS MÁRTA (1951, Győr) költő, műfordító, esszéíró, gimnáziumi tanár. A Szegedi Írók Társaságának tagja. Legutóbbi kötetei: Szerzők, műzsák, szenvedélyek (esszé, Accordia – Littera Nova közös kiadása, 2011); Egografia 3 (aforizmák, Littera Nova, 2012), A Sehol szélén (Littera Nova, 2014).

7.

Az úton legtöbbször láthatod saját árnyékodat, de saját fényedet csak mások láthatják.

8.

Legtöbbször az emberek nem aszerint élnek, hogy nekik mi a jó, hanem aszerint, hogy mások mit tartanak jónak számukra.

9.

Ha kalapács van a kezekben, nem kell mindent szögnek nézni.

10.

Addig vagy gyógyítható, amíg elhiszed, hogy a fájdalom magától is elmúlik.

11.

Lehet, hogy többet is látnál a világból, ha nem állnál útjába saját magadnak.

12.

Nem az elérhető akarod megérinteni, hanem a megérinthetetlent szeretnéd elérni.

13.

Ha szorít a kötélen, tekerj magadra egy másikat, meglátod, lazulni fog az előző kötélen szorítása.

14.

Ha ló nincs, szamár is jó, a lényeg, hogy nyeregben érezhesd magad.

15.

A szeretet olyan, mint a váltófutás, mindig át tud adni valamit valaki másnak.

16.

A feldobott kő már nem ugyanoda esik vissza, ezért van az, hogy kő kövön nem marad.

17.

A szeretetben sütkérezve is lehet égési sebeket szerezni.

18.

A valóra vált álmok újra meg újra visszakergetnek az álmok birodalmába.

19.

Ellenséged figyelmét leginkább látszólagos egyetértéssel vonhatod magadra.

20.

Nem ellenség, hanem méltó ellenfél szükséges igazunk megerősítéséhez.

21.

Az értelmes létezés egyik paradoxona, hogy akkor is tudsz szeretni valakit, amikor annak már semmi értelme.

22.

Ne tekints semmit sem befejezettnek, ha meg akarod tartani az újrakezdés lehetőségét.

23.

Aki túl tökéletesnek látszik, annak mindig nagyon sok a rejtegetnivalója.

24.

Sok ember azért érzi magát olyan fontosnak, mert rosszul számítja ki, hogy hol a világ közepe.

25.

Nem szárnyáért irigyled a madarat, hanem a szárnyalás öröméért.

26.

Mindig a másokkal való együttműködés szükséges ahhoz, hogy lássam, mire vagyok képes egyedül.

27.

Szinte mindenki magából indul ki, azért találja meg oly nehezen a máshoz vezető utat.

28.

Nem jó az ördögöt a falra festeni, mert könnyen ikon lesz belőle.

29.

Életed egyik legmegdöbbentőbb felismerése, ha rájössz, hogy mennyire hasonlítasz önmagadra.

30.

Sorsod alakításában szeretsz Isten nevére hivatkozni, mert úgy gondolod, ez a felelősség megosztásának legbiztonságosabb módja.

BOBRIC HENRIETTA

Önéletrajz

*Nap alatt, felhőben, füstből születtem.
Fény vagyok, ember vagyok, hamu és por;
Egy bíbor alkonyköntösbe vont szobor,
Mi volt könny, kacaj, szilánkos félelem.*

*Volt már vadállat, ölésre kénytelen,
És fehér lángokkal lobogó mosoly,
Sodródó árnyékcspikés virágszirom,
Később mérget, bút köpködő szemtelen.*

*Vagyok én testes lélek, feketén fehér;
Hazug – és ékszerekkel játszó gyermek,
Kinek nyelve igazszomjú pellengér,*

*Girhes kóbor kutya, mi láncra termett,
Foszló szén, mi gyémántok közt feketéll,
Vámszedő fügefán, lesve a Szentet.*

BOBRIC HENRIETTA (1998,
Székelyudvarhely) a
székelyudvarhelyi Bacz-
kamadarasi Kis Gergely
Református Kollégium
tizenkettedikes diákja.

TAMÁS KINCSÓ

Ezeregy fehér kavics, avagy egy boldog szerelem története

(regény, részletek)

A másik szemem

Nincs a borbélynak kilenc bátyja, csak hat, a történetük pedig érdekes, már csak azért is, mert a mesélőről, magáról a borbélyról az előző történetben kiderül, hogy megbízhatatlan és szószátyár. Végül mindenki jól jár, még a kis púpos is feltámad a tetszhalálból, éppen a borbélynak köszönhetően. Igazán lenyűgöző.

Nem is tudom, mit mondjak a hírre, amit ma közöltél. Egyik szemem sír, kétségtelen. Ha már első nap mondd, hogy a balesetben a feleséged életét veszted, nem gyötörtelek volna mindazzal, amit tegnapi levelemben olvastál. Egyik szemem sír, mert egyedül vagy, idegen helyen, senkid sincsen. De másik szemem, és jaj, bocsásd meg, örül és nevet és táncol örömeiben, mert egy csapásra megoldódott, hogy az enyém légy és egyedül az enyém. Allah útjai kifürkészhetetlenek! Holnap hazaengednek és mondd, hamarosan készen állsz fogadni engem. Hát én készülök, hogyne készülnék, és ma ismét telefonálok mindenfelé, mert a kocsim az udvaron áll és önmagában nem fog megjavulni. Csapágyra vagy kapcsolószekekre nyre gyanakszanak, az utóbbiból ki kell engedni az olajat és lebontani egészen, hogy az igazságra fény derüljön.

Ne haragudj rám, kérlek! Tudom, hogy elfoglaltságaid vannak, a nyaralás és a két hét kórház összesen egy hónap, felgyűlt minden. Talán attól félttem, ha én lépek a világodba, idegenül érzem magam, bizonyára úgy képzeltem, előbb megmutatom, mit is értek azon, hogy *a vendéget a tenyeremen hordozom*. Pedig tavaly még az volt a kikötésem, hogy akivel én ágyba bújok, az előbb vezessen be a világába, lássam, eléggé alkalmas-e és befogadó, és a román fiút például nem hoztam haza, csak miután felmértem az otthonát és állapotait. Örülök, nagyon, hogy vársz és készülsz a fogadásomra, és addig is írok az aikidóról, ahogy kéred, és örömmel tölt el, hogy érdekel. Két fontos pilléren áll a lelki egyensúlyom: egyik a harcművészet, másik a teremtészet, ami a munkám is egyben. Bármilyen érjen, ezek ketten megtartanak.

Szemerklélő esőben futottunk, Szilvát a kutyaólból csalogattam elő kedves szavakkal és ma hámot raktam rá, mert amiért egy dolog beválk, még nem jelenti azt, hogy ne lehetne még jobban csinálni. A nyakörvre kapcsolt

TAMÁS KINCSÓ (1982, Csíkszereda) gyógyszerésznek tanult Marosvásárhelyen, később Kolozsváron. Sepsiszentgyörgy közelében, a Baróti-hegység lábánál lakik. Első kisprózáit az Irodalmi Jelen közölte, írásai online és nyomtatott folyóiratokban jelennek meg.

póráz megalázó és kellemetlen, nem csoda, hogy a kutya távolodik attól, aki a másik végét a kezében tartja. Jó ötlet volt, szabadabb, magabiztosabb, még kecsesebb volt, a sárga korcsra, ami félúton várt behúzott farokkal, olyat vicсорított, hogy annak a farka egészen a hasára tapadt, úgy húzódott a drótkerítés mögé, a lucernásba, jövet is előállt, de Szilva nem vett tudomást róla, egyszerűen levegőnek nézte. Nem húzott, a bal karom könyökből begörbíthettem, akár a jobbat, hogy a mellkasom szimmetrikus maradjon a légzéshez, sőt, le-lemaradozott, elégedetten szemlélve a tájat, orrát magasra tartva a friss, permetező esőben. Ilyen laza pórázunk nem volt soha. A hámból a kapu előtt kibujtattam, mert Panda féltékenyen várja, első napokban húztam egyet rá a pórázzal, eszébe ne jusson megtámadni a hazaérkező vezérszukát, aki csak másfél évvel idősebb nála és hajszálon áll a pozíciója. A hídon nem álltunk, nem ültünk, hiszen vizes minden ma, de itthon folytattam az edzést, fel a rúdra, majd guggoltam tíz kilóval. Egyéb fajta súlyemelésről a természetgyógyász bácsi eltiltott, de az aikidóhoz erős láb kell, ami megtartja az alacsonyra engedett centrumot vagy akár az egész testet fél lábon és megengedi a gyors és könnyed testsúlyáthelyezést. A román fiú szokta mondani egyszer: *ai un fund de revistă, crede-mă*, azaz olyan seggem van, mint a magazinlányoké, higgyek neki. Ő már csak tudja, mert évekig katonaiskolában tanult, aztán fél év Koszovó, ami szintén nem a nőzésről szól. Ha jobban visszagondolok, egyetlen jól elhelyezett mondata fogott meg, és pedíg egyszer az öltözőben, ahol gyakran elhangzanak főleg szexuális tematikájú viccek, arra kapom fel a fejem, amint a másik fiúnak nevetve mondja: „*Te hogyan teszed túl magad a szakításokon?*”, mire a viccben a kérdezett: „*Én? Faszveréssel.*” Akkor ott, azt gondoltam, ha ez a gyerek ennyire okos, hogy egyik nő után nem kötelező rögtön a másikba bújni, tudhat valamit. Tudott is, de nem eleget. Miután kirúgtam, egy hónapra rá levélben írta: most jutott el oda, hogy nem érez gombócot a torkában, gyilkos szándékot a szívében, valahányszor edzésen önfeledten felnevetek, ahogy szoktam. Szemernyi sajnálat nincs bennem, ahogy nem sajnálok ráverni a kutyára, hogy rendet tartsak köztük, és ahogy elváltam a férjemtől, mondván: *az se érdekel, ha felkötöi magát*. Tudod te, hány nő esik a sajnálat és empátia csapdájába egy életre rabbá téve magát? Ezért ne lepődj meg, ha flegmatikusnak és szarkasztikusnak tűnök. Az is vagyok. Edzett és rugalmas, mint az acél, kemény, mint a gyémánt.

Veled ébredtem. Arra ébredtem, hogy kereslek az ágyban. Megtaláltalak. A bőröm alatt, majd az ujjbegyemben. Kint és bent egyszerre. Végigsimítottad a csípőm, a fenekem, a combom és azt mondtad: *Gyönyörű vagy!* Ma hívom a szerelőt, mert én hétfőig vagyok, aztán ő utazik el, és addig járok a nyakára, amíg megtalálja a bajt, mert az alkatrészt be kell rendelni és felrakni, ami szintén nem egy nap. És edzőtábor után, amikor mondod, amikor hívsz, nyergelek és repülök hozzád. Annyit maradok, amennyit kell, perccel sem többet, és úgy baszol meg, ahogy akarsz, és én, ahogy akarlak.

Jaj, szívem!

Most látom, mit írtam tegnapi levelemben. Már hogyné volna bennem empátia, van rengeteg, az enyémmel párhuzamosan élem a szeretteim életét, anyámét, apámét, a gyerekeimét, a tiedet, de még a volt férjemét is. Amit mondani akartam, helyesebben úgy hangzana: nem vállalom át mások tehetetlenségét. Anyám a minap kérde üzenetben, van-e hír a gyerekekről, és mondjam meg az apjuknak, nagyon vigyázzon rájuk, mert idén már több gyerek vízbe fúlt. Válaszoltam, mosollyal a végén: *Gondolod, hogy szükséges?* Anyám: *Igen, a legtöbb gyerekhalált a szülői figyelmetlenség, gondatlanság okozza, a tévé is mondta.* Innét komolyra fogtam: *Az apjuk nem gondatlan. Írt, amikor megérkeztek, egyebet nem tudok, nem kértem napi beszámolót tőle,* Mire ő: *Igen, szükséges.* Mire én: *Akkor mondd meg te magad, hívd fel vagy írd üzenetet, olyan a szerződése, hogy nem kerül többbe, mint belföldön. Nem fogom szekálni csak azért, mert amíg ember van a földön és nyár, mindig lesznek vízbefúlók is.* Így a maradék két és fél hétben, amíg a gyerekek nyaralnak, nyugton hagy.

Nem a gyerekek járnak a fejemben. Elképzelem magam a lakásodban, ahogy fel-alá sétálok, kézbe veszem a tárgyaidat, alaposan megnézem a falon a képeket, végigdőlök az ágyadon. Még a hűtőt is kinyitom, hogy lássam, mit eszel. Egyszer azt olvastam valahol: *Soha ne dugj olyannal, aki nem tart otthon könyveket.* Remélem, vannak könyveid. Elképzelem, ahogy rögtön nekilátok mosogatni, mert szeretem a rendet, te pedig hátulról megölelsz, beborítasz, mint egy kagyló. Te leszel a szárnyam, a védőburkom, a hátsó szemem, amit most lecsukhatok, hiszen fedezel hátulról, nem kell oda is tekintet. Az élet durva és kiszámíthatatlan, jó volna megpihenni néha a karjaidban. Évek óta nyitva a szemem, úgy alszom, mint a nyúl. Ráadásul most a macska nyugtalan, ki-be jár egész éjjel, beengedem, fal kettőt, máris recseg a kartondoboz, kiugrom az ágyból, kimegy, fordul egyet, máris tépi a félig elhúzott szunyoghálós ajtót, ugrok, beengedem. Így ment ez kettőtől hajnali ötig ma. Az ajtót, bár meleg az éjszaka, nyitva nem hagyhatom, mert megtölti a házat kedves ajándékaival, kissé csámpás, de még javában virgonc erdei egérrel. Azt hiszi, én is kedvem lelem az egerészésben. Pedig nem. Másban lelném kedvem, ha már ennyiszer ébredni kell a hasadó hajnalban, nehogy lemaradjak a fény érkezéséről. Mondjam, vagy kitalálsz? Hajnalban már pihent vagyok és virgonc és véletlenül sem csámpás.

Átrágtam magam valahogy, nagy nehezen Ali Baba és a negyven rabló untig feldolgozott, elhasznált és elnyűtt történetén. Mit tesz az elhasznált-ság, alig bírtam nekifogni, pedig a mese maga izgalmas és különösen kegyetlen és erős, érezni benne az olajjal leforrázott harmincnyolc rabló holttestének bűzét, azért harmincnyolcét, mert a rablóvezér kettőt lefejez, amiért Ali Baba új rabnője, Mardzsána túljár az eszükön, és mind a tíz környező kaput megjelöli krétával, ahogy a soros rabló tette, hogy másnap a

bandát a házra vezesse. Azt hiszem, elég lesz három nap és két éjszaka, nem feszegetem a csoda határát. A sárkányparipával viszont nem haladtam, mindkét szerelő, akivel eddig dolgoztunk (én és az autóboltos), nyakig munkában, és mindkettő a következő hetekre ütemezte a nyaralását. Egy dologban viszont egyetértenek: egyikük sem vállalja a felelősséget, hogy nekivágjak így az ezer kilométeres útnak. Úgyhogy nem tudom, hogyan lesz, előbb edzőtábor, az innét alig egy órányi út, nem nagy rizikó. Ma edzőruhát vasaltam, három rendet. Nem lesz könnyű hét, tíz kilométeres körzetben nincs térerő, se internet. Minden másnap beosonok majd a közeli kisvárosba, hogy elküldjem a soros leveleim, napi beszámolóim, amelyek bizonyára jóval hosszabbak lesznek majd, mint az e hetiek. Az ember akkor ír, ha szenved. És én most nem szenvedek, hanem örülök, hogy ma hazamégy, a gyerekeiddel és unokáiddal foglalkozol, mert együtt könnyebb viselni a gyászt. És készülök, hogy amikor azt mondom: *Most indulj!*, indulhassak. Ígérem, velem aztán elfelejtesz mindent, ami nem te és én vagyunk.

Sötétben keltem ma, Mák, a holló még mélyen aludt. Hétkor már futottunk, repültünk, Szilva vágtára fogta az indulást, én is gyorsítottam a tempón, a patak túlsó partján kolompolt a tehéncsorda.

Mikor indulsz? Adj egy jelet, kérlek, olyan rossz érzésem van megint. Egyet, amikor indulsz, és egyet, amikor érkezel. Nem kell több, csak ennyi: *Itthon.*

Az autó. Az autót megoldom, ahogy mindent. Ha tudnád, mi mindent megoldottam, mióta vagy nekem! Minden molekulányi energiát kinyertem ebből a szerelemből, ki én. Megjavítottam a télen elfagyott vezetékeimet (tavasz óta készülök rá), behordattam a tűzifámat (május óta tervezem) és felvágattam szinte a teljes mennyiséget, télire alig marad vele munka. Ma nekiláttam lefordítani egy dolgozatomat, kéri egy neves angol szaklap, igazán élvezem. Egy diákom felkért, segítsék forgatókönyvet írni, jeleneteket válogatni a készülő természetfilmjéhez, elvállaltam azt is. Segítsük a fiatalokat, nemde? A szerelem nyitottá és közvetlenebbé tesz, jobban érzem az embereket, kedvesebb vagyok és ők is kedvesebbek, bátrabbak velem. És minden nagyon jó. Ha más is merne gyakrabban szerelmes lenni, azt hiszem, az emberi kapcsolatok minősége nagymértékben javulna.

Olyan korán keltem, délre már elfáradtam. Eldőltem a kanapén és élveztem a csendet. Imádom hátradőlni a kanapén a fejemben veled. Ahogy ezt végiggondoltam, meg nem áll az agyam, ha te a fejemben, csakis a szájamon keresztül, tarkóm a kanapének szorítva, és nem én szopok, hanem te baszol szájba és milyen állati jó. Nagy titkot árulok el, ha azt mondom, márpedig a nők imádják, ha a férfi szexuális tárgyként tekint rájuk? Mert így igaz. A nő a gyengébb, a befogadó, ő az, akit megbasznak, jól is néznénk ki, ha én akarnék lenni az erősebb. Nincs ebben semmi megalázó vagy felháborító. A nő arra lett teremtve, hogy megbaszák, a férfi arra, hogy megbaszsa. Nyilván úgy, hogy a nőnek jó legyen és akarja a következőt, naná. De az emberi sze-

xualitásnak már nem sok köze a szaporodáshoz, a miénknek főleg nem, mert utódokkal elláttuk magunkat bőven, hanem az erotikához és a játékhoz van köze, hogy az embernek életkedvet adjon, a napi munkához lendületet. Egy dolog kötelező, ha a nő engedi magát szexuális játékszernek tekinteni és élvezni is: az exkluzivitás. Én akarok lenni az egyetlen nő. Mihelyt érzem a másik nőt, bárki másik nőt, rád borítom az asztalt és azt mondom: *Nem játszom tovább!* Ugyanezért háborodnak fel csinos nők, ha az útépitő munkás utánuk kiált valami piszkosat a fantáziájából. Mert a következő nő után is ugyanazt kiáltja.

Jó lesz ez, három nap és két éjszaka, aztán mindenki vissza a munkájába, családjába, ahol a másiknak úgyszincs semmi keresnivalója, hiszen a gyerekeimnek van apjuk, és én sem akarok az unokáid nagymamája lenni, jól is néznék ki, talán a lányod idősebb nálam. Az? Te nem vagy idősebb a szüleimnél, de csak kicsivel nem. Az ölelésedbe akarok dőlni, megfeledkezni gyerekekről, unokákról, a készülő dolgozatomról, melynek témája a bálnák és delfinek titkos szexélete. A baszásba akarok belefeledkezni, akár filmekben az óvatlan szerelmespárok, akiket rajtakapnak.

CONSTANTIN VIRGIL BĂNESCU

A kutya

*Veszek egy kutyát
Sőt inkább elorzom
(hadd vágjak a bűn közepébe;
minek ennyit készülődni a bűnre!
minek ennyi előbűn!)*

*Elorzom,
kihúszom fogait – egyenként
kitépem karmait – egyenként
majd szélnek eresztem
(rövid pórázon!)*

*Kéjesen magamra uszítom (kéjes lesz, bizony)
csupasz ínycsokor torkomba, tarkómba
vérszomjasan
(kéjes lesz, bizony)*

*Ezért hagytam meg szemét:
hoggy bámuljon
magatehetetlenül*

CONSTANTIN VIRGIL BĂNESCU (1982–2009) a 2000-es évek román költőnemzedékének egyik kiemelkedő képviselője. Költészetét többen is a zen fogalmával jellemezték. Élete folyamán három verseskötete jelent meg. Egyebek mellett a Hubert Burda nemzetközi díj nyertese (2003). Versei olvashatók német, spanyol, szlovén és magyar nyelven (Selyemfal, versantológia, Syllabux, 2015, ford.: Mihók Tamás).

MIHÓK TAMÁS (1991, Nagyvárad) költő és műfordító. A Nagyváradai Állami Egyetem román–angol szakán végzett (BA és MA). Az ELTE BTK-n két éves ösztöndíjban részesült cserediákként. Rendszeresen publikál a Familia, Poesis International, Echinox, Vatra és Prăvălia Culturală folyóiratokban. Két román nyelven írt kötete jelent meg.

A nő

*Nőt veszek magamhoz.
(nem azért, csak elegendem van a gyötrelém-pótlékokból)*

*Megmerítkezem, mint egy rituális tisztálkodáson
felkészítem testem, sőt lényem,
alaposan megtisztítom minden nyilatlan kis részem
Megöblögetem magam saját érintéseimtől
és megállok
(hallod? hallod? hallod! hallod!)*

Leülök és elkészítem asszonyom:

*mellkasom bőrével-húsával fülét bedugom
(így hát mellkasom bőrét-húsát letépem)*

*vállam bőrével-húsával szemét eltakarom
(így hát vállam bőrét-húsát letépem)*

*kezem bőrével-húsával száját betömöm
(így hát kezem bőrét-húsát letépem)*

*De ez az anyailatú pára...
(ez az anyailatú pára)*

*Kár minden hús- és bőrkupacért:
ez az anyailatú pára
eszedbe juttatja
hogyan amint anyád illata megcsapott
a nők világa előtted bezárul.*

kartari

*beszéljetek veled,
ő látott engem visszatérni
a holtak országából*

*beszéljetek veled,
neki meséltem
a holtak országáról*

*beszéljetek veled,
mert csak egyetlen embernek
mesélhettem el
történetem*

*beszéljetek veled,
mert ő a vérzéscsillapító ember
szükségetek lesz jelenlétére,
véresen állva
történetem meghallgatása után*

kacsintás

*nevezz múltbanézőnek, álmodozónak, ösztönlénynek
vádolj azzal, hogy naponta hétszer borotválkozom,
hogy ugyanott dohányzom,
ródd fel csúfságomat, a vétkem, hogy zsidónak születtem
vagy filozemitának, vess meg
a végtelen trolizásaimért,
az alkonyati merengéseimért
emlékeztess magányomra
sakkozzunk, ha ezt szeretnéd
bámuljunk ki az ablakon mint két ütődött, mesélj
nem haragszom, mesélj nagyszüleidről*

*kik bolondjai a szürrealista festészetnek, agyalágyult
anyádról, hozz cigit, kunyeráld a vázám melyben
a halhatatlan virágokat tartom, igyál a boromból,
mondj tanmesét a kurvákról, játssz nekem hárfán,
vigyél a moziba, főzd meg a kávé, meg,
hallgass mikor nem tudsz félbeszakítani,
simogass, kínozz, árulj el,
rabolj el, adj el, ölj meg,
nevezd csüggeteg mélabúsnak
de soha
ne mondd rám, hogy
szemfényvesztő!*

kacsintás

*a rengeteg szélén
kuporgunk Ralukével
egy ideig csak bámulom
majd úgy veszem magamhoz
mint szentostyát
a misebor után*

kacsintás

*megbénultam
Najász érintésétől*

*így már semmit sem tehetek
a talpam alá szorult féregért
mely rám kiált
hogyan menjek a fenébe*

dzságrat

(a tér)

a tér megszűnik valahol

csakis azért, hogy ne úszhassak

a végtelenbe

csak azért hogy íjam ne lőhessem

a véges-

végtelenbe

csak azért hogy örülten ne üldözhessem

szerelmem

a végtelenbe

a tér megszűnik valahol

MIHÓK TAMÁS fordításai

BODÓ MÁRTA

Testek a buszon

1.

Már indulna a busz, amikor az oszlop mögül előbukkan egy degeszre tömött bevásárlószatyor. A táska fülét markoló kéz bütykös, az ujjak sárgásak, a körmök gondosan lakkozva, a kéz hát püffedt. Pár pillanat, és teljes valójában a képbe hömpölyög a hatalmas női alak: haja festett szőke, kontyba rendezett, arca kerek, sminkelt, a lába vastag. Mindehhez bokát verdeső pamutszoknyát visel, mindent elfedő sötét blúzzal. A nyakában ügyesen megkötött selyemkendő (nyújtja az alakot), a porcelánszínek talál-
nak (az erőlködéstől éppen bíborban játszó) rózsaszín bőrhöz. XXXL-es elegancia.

A buszon ülők jeges közönnyel figyelik, férfi, gyerek nem mozdul: se a megrakott szatyrot elvenni, hogy könnyebben felkecmeregjen, se a helyét átadni, hogy a továbbra is erősen ziháló, hatalmas alak megpihenhessen.

Az egyetlen rászzegezett tekintet egy fiatal lányé: vállán márkás kistáska, másik kezében okostelefon, haja frissen göndörítve, hullámaiból árad a tonnányi hajlakk szaga, sovány lábai hatalmas, divatos telitalpakon billegnek. Ingadozni látszik, pedig a busz el se indult még. Barna kiskosztümjében olyan, mint egy rossz helyre tévedt őz. A meleg színeket tekintete ellensúlyozza: hideg, szinte gyilkol, ahogy az elégedett, természetes asszonyra néz. Utálattal méri végig az ápolt, ám méretes testet. Hiszen ez az, ami ellen minden porcikája berzenkedik, ami elől a kifutóra menekült. Ez vár rá is, amikor elalszik a reflektor.

2.

Két nő száll fel a buszra. Egymással szemben ülnek le. Olyan helyet választanak, ahol alkalmi barátságuknak tanúja lehet egy nagy csomaggal ott ülő harmadik.

Egyikük rendezett rövid frizurás, fiatalabb barna: nadrágot hord, sportos dzsekit, apró, színes sál a nyakában, hetykén rágógumit majszol, olykor kisebb lufit fúj, két rágás közt foghegyről válaszolgat utastársának.

BODÓ MÁRTA író, szerkesztő (Kolozsvár).

**Magyar–angol szakon szerzett tanári diplomát, majd 1991–94 között Budapesten teológiai tanulmányokat folytatott. 2007-ben doktorált Kolozsváron a BBTE RK Teológia Karán. 1993 óta a Keresztény Szó és Vasárnap katolikus lapok munkatársa, jelenleg főszerkesztője. Négy kötete jelent meg, írásai-
val tanulmánykötetekben is jelen van. Rendszeresen közöl kritikát. Szépirodalmi munkáit a Vigília, Irodalmi Jelen, Napút is közölte.**

Az alacsony, idősödő, hízásra hajlamos nő igényes vízhatlan kabátban, szoknyában, csukott cipőben ül vele szemben. Ápolt kezén finom lakk hangsúlyozza a szép körmököt. Őszes haja vállig ér, kislányosan a füléhez simul, hullámos keretbe foglalva az immár öregedésnek indult kerek arcot. Újabb s újabb témákat vet fel, fiatal társnője kedvét, kegyét lesve, közben – szélesebb gesztusoknál – jól láthatóak a finom arany- és ezüstgyűrűk, karján az értékes fonott karperec. A drága holmik azt mutatják, gazdájuk van olyan, mint akárki, beérkezett.

Rebbenő tekintete viszont egészen másról beszél: álmatlan éjszakákon kicsorduló könnyekről, miután elégedetten szuszogó férje lefordult róla, végre mindenki alszik, nem nyafog, nem követel senki terített asztalt, teli tányért, fényesre sikált tűzhelyet, ajtókilincset és fürdőszobai csapot, se élére vasalt nadrágot, nem mordul rá senki ingerülten, ha a meccs vége előtt megszólal, nem loccsantja a szemébe a teát, csak mert kihűlt, a sört, mert nem elég hideg.

DANKULY CSABA

Feltámadás

*Le kellett húznunk
a lábbelinket, mielőtt beléptünk.
Egyszerre csaptak agyon
bennünket, miután lehajtottuk
a fejünket imádkozni.*

*Ezután jött a feltámadás:
gépi úton újjáélesztettek,
újraprogramozták a memóriánkat,
de úgy, hogy minden pillanatra
egész precízen emlékezzünk – mert*

*egyetlen küldetésünk a Tanúságtétel!
– Értem, tehát nem tudsz tenni
értem semmit. – Nem, le kell húzd
a lábbelidet, mielőtt valahova
belépsz, és agyoncsapnak,*

*miután lehajtod a fejed
imádkozni. Különben biztos
a büntetés: egész életedet
ebben a már elavult, időszerűtlen
testben leszel kénytelen*

*lehúzni. – Én nem szoktam
már imádkozni! – Akkor
még van esélyed kivédni
az ütést – de mit érsz? – De én
bemenni se szoktam már sehova! – Na ne*

DANKULY CSABA (1971, Marosvásárhely) költő, műfordító, a Nappali Menedékhely irodalmi & művészeti portál főszerkesztője. Verseskötetei: Egyfajta edzés (1999), Á – merszek (2008). Autszájder c. verseskötete idén jelenik meg a Riport és a Prae közös kiadásában.

*mondd! Hol élsz te? – Fene tudja már,
talán a képzeleted... bocs, memóriabázisodban
vagy hol; vagy te az enyémben – mondtam
a szárnyas lénynek, és gyorsan
agyoncsaptam, mielőtt*

*replikázhatott volna. – Büdös
replikáns, miután ide hívatlanul
beléptél, még a lábvédődöt se
voltál képes levenni, vagy legalább
megkérdezni, hogy le kell-e!*

Program

*Ez csírájában eltapos
mindent, ez nem mehet
így tovább! Még egy
lépés, és engem is
letarol – mielőtt kibontakoznék...*

*A talpa már fölöttem van. Látom
a márkajelzést (olcsó cucc), és
a cipőszámot (kis méret).*

*Óriási! Ki ez
a nagymenő
törpe, ha nem
én?!*

*És akkor freeze, kimerevedik
a kép. Ja, ez az a pont, ahol majd
nem lefagy, aztán mégis mindig
újraindul a program.*

Tudás

*A gyengébb általában az erősebbik
oldalán szereti megvetni
a lábát. És a még
gyengébbet.*

*De mit kezdj ezzel
a tudással, ha máris előkapják
fegyvereiket, és az oldaladba nyomják,
mielőtt eloldaloghatnál.*

Fő az arányosság

*Az üstbe jó, különösen
ha fenséges
főztre vágyunk, valamennyi összetevőt
beletenni, amit a szakember*

*ajánl. Se többet, se kevesebbet. Fő
az arányosság. Különben
nem vagyunk különbek a
kontárnál, aki ízléstelenül*

*hagyja füstbe menni tervbe vett
nagy szabású fogásait...
Az étlapra csak a legválogatottabb
étek kerülhetnek fel,*

*mint talapzatra kész szobor,
vagy mint nőnkre káprázatos
ékszer, amit megtapogatva
(eredeti-e?!) ajkát nyitja*

*és azt leheli a drága:
drága!*

HAJÓS ESZTER

A hegyoldalról ide süt a Nap

Айнур Қалай Қызы: Жүзүгүн (Aynur Qalay Qızı: Jüüügün)

A gyerek az íróasztalánál ül és nem tud tanulni, mert egy bölcs a szemközti hegyoldalról időről időre bekiabál az ablakon. A gyerek legszívesebben elhúzná a függönyt, ne kerüljön folyton a szeme elé a bölcs a hegyen, de hát kell a fény, sötétben nem fogja megérteni úgysem. Sőt, inkább úgysem fogja megérteni, világosban sem, sötétben sem. Ennek ellenére eldöntötte, foglalkozik vele, addig rajzolgat, addig irkál, addig számolgat, amíg valamit megért. Ha nem is az egészet, de egy elvet, egy megfelelő kiindulópontot, egy helyes irányt, melyen kicsit később elindulhat. A bölcs azonban minduntalan bekiabál, és mindig éppen akkor, amikor valami megértéscsíra kezdene kihajtani benne. A csíra olyankor megijed és nem hajt tovább, sőt, ha lehet, még összébb, még visszább húzza magát. A gyerek megelégedi és kikiabál:

Mélyen tisztelt bölcs úr, nagyon kérem, kegyeskedjen lemondani jelenpillanati okításomról. Egyelőre úgy érzem, önnön erőmből képes vagyok meglegelni egy elvet, egy megfelelő kiindulópontot, egy helyes irányt, melyen majd kicsit később elindulok. Bölcs szavait ne vesztegesse rám most: nem érek rá.

A bölcs azonban nem tágít, mindegyre bekiabál valamit. A gyerek a fizikapélta fölött ül és nem érti. Lerajzolja, jegyzeteket fűz hozzá, számolókat firkálgat, de semmi. A bölcs pedig csak mond és mond ezt meg amazt. A gyerek igyekszik meglelni az elvet, vagy legalábbis az elv egy elvét, kiindulópontját, irányát, de semmi, hiába. Arra gondol, kikiabálhatna újra, de az előbb sem sikerült a dolog. Meg hát a bölcs is csak kiabál, ahogy ő kiabálna, a két fegyver azonos nemű, ámde minőség tekintetében nyilvánvalóan a bölcsé a feljebb való. Sebaj, félrerakja az addigi eredményeket, előlről kezdi. Mindent lerajzol, leír, kiszámol újra. Belátja, hogy nem látja be. Az eredmény rossz. A bölcs pedig csak kiabál és kiabál.

Mélyen tisztelt bölcs úr, kezdte volna, de mégsem kezdte. A bölcs úgyse hallgat el, s nem is teszi rosszul. Nem az alkalmas pillanatban, tény. De hát megmondhatja-e valaki egy Jézusnak vagy egy Buddhának, hallgasson el mondjuk egy évszázadra, s csak utána tanítson újra?

A gyerek előlről kezdi, rajzol, ír, számol. Az eredmény ugyanaz, már-már arra gondol, Einsteinnek van igaza, s legjobb volna mondjuk egy hét múlva

HAJÓS ESZTER (1990, Budapest) a Károli Gáspár Református Egyetem irodalom- és kultúratudomány mesterszakán tanul. Írásai egyebek mellett a Látóban, a Heliikonban és az Irodalmi Szemlében jelentek meg.

elővenni a példát, de nem lehet. Holnap az iskolában a tanár felírta a táblára azzal, aki meg tudta csinálni. Vagy azzal, aki nem, hogy akkor majd a táblánál. Lehet, még akkor is jobban sikerülne, de azért ebben bízni botor dolog volna. Nézi, nézi, gondolkodik, de semmi. Sőt, ami még ennél is rosszabb, azon veszi észre magát, hogy a jegyzeteiben, a számolásai közt, mi több, még az ábrában is a bölcs szavait látja. Odaírta, nincs mese. Becsukja az ablakot, elhúzza a függönyt, ez már nem tréfa, ez, kérem, szabotázs. A bölcs közben lejön a hegyről, mert látja, hiába kiabál szakadatlan, a gyerek egy szavát se hallja, és nem is törődik vele egyáltalán. Az ablakhoz lép, bekopog.

Mélyen tisztelt bölcs úr, szólítja meg a gyermeket, nagyon kérem, kegyeskedjen lemondani jelenpillanati önokításáról. Egyelőre, biztos lehet benne, önnön erejéből nem képes meglelni egy elvet, egy megfelelő kiindulópontot, egy helyes irányt, mely elvezetné az egész, akárcsak egy parányi rész megértéséhez.

Jöjjön velem, inti. A gyerek csak a függönyt húzta el, lássa az arcát, az ablakot azonban nem nyitotta ki, így nem is hallotta jól, mit mondott a bölcs. Merthogy az már nem kiabált. Bölcs... Kegyeskedjen... Önnön erejéből... A gyerek már-már visszafordulna a fizikapélda fölé, amikor a bölcs kinyitja az ablakot kívülről. Kívülről, nézi a gyerek, valóban kívülről nyílik, ilyet még sohasem látott, de hát most látja, ilyen is van, ilyet is lehet. Nyújtja kezét a bölcs, megragadja a gyermekét, kihúzza az ablakon, az ablakot utána visszacsukja. Amíg a hegyre fölmennek, a gyerek szeme előtt az ábrák és képletek őserdeje szaladgál és vonyít. A hegyoldalban azon napsütötte, így tehát alaposan megvilágosított síkra érnek, ahol az elébb a bölcs egymaga ült. A gyerek arra gondol, most pedig együtt fognak majd kiabálni az ablakra, esetleg az anyjának, aki később belép ellenőrizni, gyermeke írja-e a leckét. A bölcs hallgat, ezért a gyerek sem szól semmit. Úgy gondolja, a bölcs vagy hallgat, vagy mond valamit, s ebben megzavarni nem illik. A gyerek csak gyerek, aki általában beszél vagy nem beszél. Elemi szintű bölcsességére vall, hogy most nem beszél. A fizika azonban nyugtalanítja, ezzel nem tud mit csinálni. Folyton az ablakon a szeme, mintha átláthatna az ablakra visszahullott függönyön, s megoldhatná a példát így, távolról. Majd igyekszik észben tartani az új ábrát, jegyzetet, számolást, mindent. Már így is majdhogynem fejből tudja. A csírácska is szépen gyökeret vert. A bölcs azonban, jól látható, nem örül ennek. De hát mit tehetne, ha egyszer holnap is iskolába megy. A bölcs feláll, a hegy csúcsa felé indul, a gyerek nem indul utána. Úgy képzei, a bölcsök olykor elvonulnak az emberek elől, mondjuk föl a hegyre, s olyankor nem kívánnak társat. Nézi, nézi az ablakát, gondolkodik.

Látja, a bölcs elment, hát feláll, hogy hazamenjen. Amint kész a lecke, talán megkeresi. A bölcs helyén egy kis vászoncsomagot talál. Zsebre teszi, visszalépdél a völgybe, a Nap ide már nem világít be. A második ok, hogy megkeresse a bölcsöt, vissza kell adnia a tárgyát. Az ablakot próbálgatja, de semmi. Az ablakot nem kívülről, hanem belülről szokás kinyitni. Különben sem tudna visszamászni. Megkerüli a házat, bekopog az ajtón, mivel kul-

csot nem hozott magával. Majd, ha megtalálta a bölcset, s az épp ráér, megkérdezi tőle az ablakot is. Hátha tanulható. Nem nagyon hisz benne, de azért nem lehetetlen, ha valakinek egyszer már sikerült. Az anyja kinyitja az ajtót és értetlenkedik. A gyerek azt mondja, a fizikát tanulta kint, de most már bejönne.

A szobájába érve látja, a bölc s ül a székén. Lassan és körültekintően radírozgatja az ábrát, a jegyzeteket, a számolást. Mindent, kivéve a szavakat, melyeket öntudatlanul jegyzett fel a gyermek. A gyerek áll és nem érti. Még nincs kész a lecke, nyugtalan is tőle, de ha már a bölc s magától eljött, megkérdezi az ablakot. A bölc s nem válaszol, ez érthető, a bölc s csak ritkán s akkor is mindig hasznosat mond. Az ablakról semmit. A gyerek a csomagot nyújtja, biztos szent tárgy, fontos a bölc snek. A bölc s azonban megrázza, így kiderül, üres, jó hangosan belefújja az orrát, visszaadja. Akkor pedig nézi, nézi a szavakat és gondolkodik. A legfontosabbat, fiam, nem írtad le.

Kimegy. Nem az ablakon, az belülről nem nyílik. Valahol egy egészen kis növényke szárba szökken. A függönyön áttűz az utolsó sugár fennakadt tekintete.

Mielőtt a bölc s kiment, leírta a szót, a radírral.

2014. 02. 28. 12: 38: 00

Válaszd ki magad

James Winstanley & Daniel James Waples: Sams Dance (2012)

A körte keresésére indult. Sohasem szerette a körtét, de azt mondta az anyukája, ezt a körtét egy sündisznó hozta neki, aki körbehajózta a világot egy lapulevélen. Még arra is ügyelt, nehogy sebet ejtsen a gyümölcs finom bőrén. És valóban, még csak meg sem volt nyomódva sehol. Pedig a sünn nagyon tüskés. De aztán anyu elment és nem lehetett megkérdezni tőle, hová tette a körtét, mivel reggel nem szerette volna megenni, és aztán játék volt és séta és játék megint, a körte pedig közben eltűnt valahogy. Most először volt egyedül otthon, anyukája mindig magával vitte, amikor elutazott. Nem tudta, miért van ez. Biztos rosszat csinált vagy mondott, de nem emlékezett rá, mit.

Végigjárta a konyhát, felmászott a székre, még az asztalra is, hátha onnan meglátja. Bement a kamrába, felmászott a polcokra. Végigjárta a szo-

bákat, felmászott a székekre és az asztalokra, még az ágyakra is, benézett alájuk; kihúzta a fiókokat, kinyitotta a szekrények ajtaját és bebújt. Épp a nappaliban álló nagyszekrényben ücsörgött, amikor valaki megérkezett. Magára húzta az ajtót, legyen bújócska. Meg félt is.

A férfi fel-alá járkált a szobákban. Kivitte a bútorokat a nappaliból. Teljesen kiürült a szoba. Fehér fal, parketta. Csak a kanapét és a szemközti szekrényt hagyta ott. A kanapé szükséges, a szekrény túl nehéz. Leült a kanapéra. A kislány nézte az apját. A férfi nem látta a lányt. Ilyenkor nem szokott itthon lenni senki.

Csöngettek. Erre várt. Az volt a rendszer, ha megérkeznek mind, akkor csöngetnek be. Két férfi, két nő. A hirdetésre jelentkeztek, a rend kedvéért mindig megkérdezte, azok bólintottak. Csodás. Jöjjenek be. Bementek. Az ajtót kulcsra zárta. Nehogy visszakozzanak. Innen már nincs se ki, se be. A ruhát le kell venni. Azok levetkőztek. Csak a sötét hajú nő tétovázott. Ezért jött, nem? De. Na hát akkor. A ruháikat, mivel már nem lesz rá szükségük, megsemmisítem. A kislány még nemigen látott meztelen embert, félve nézte a bácsikat és a néniket, akik bejönnek a nappaliba és leülnek a kanapéra. Nem szerette, hogy nincs rajtuk ruha, ezért elképzelte a sündisznót, akiről anyu beszélt, meg az összes többit, akikről nem. A sündisznó se visel ruhát, csak szőrös, az nem ruha, de valami olyan. A nappaliban négy sündisznó van, két nőstény és két hím. Biztos testvérek is, és azért ülnek le a kanapéra, mert nagyon messze van a tenger, és amikor leszálltak a lapulevélről, egészen onnan gyalogoltak, és egy sündisznónak azért elég kicsi lába van, meg lehet érteni, ha a hosszú sétában elfárad. Nézte a bácsinéniket, és már nem is zavarta, hogy meztelenek.

Bejött az apja. Ő nem volt meztelen, pedig félt, hogy őt is el kell majd képzelnie sündisznóként, és az nagyon rossz érzés lehet, mármint akkor azt is el kellene képzelnie, ő maga is sündisznó kicsit, félig legalábbis. Sohasem volt még sündisznó, nem is tudta, hogyan képzelhetné el azt. A tüskék érzésétől félt a leginkább. Válasszanak a fényképek közül. A férfiak és a nők nézegették a képeket a kanapén ülve, és gondolkoztak, melyiket kellene választaniuk. Sok kép volt, a kislány nem is tudta, apja fényképeket készít, amikor nem látja. Fákról, erdőről, kutyáról, gilisztáról, templomról, csúszdáról, asztalról, székről, cipőfűzőről, hópehelyről. Más emberekről. Ruhás emberekről, persze. Ilyesmikről, a szekrényből nem lehetett rendesen látni őket. Legyenek ezek a lapulevelek, gondolta a kislány. Válasszanak, melyikkel utaznak tovább, mert amivel jöttek, azt elvitte az ár, elszakadt, vagy amíg nem figyeltek, elhajózott vele egy másik sündisznó.

Válasszanak, milyen formában kívánnak újjászületni. És a vendégek döntöttek. Embert egyikük sem választott. Kisebb élőlények és élettelen tárgyak. Csodás. Hozok inni. A férfi vízért ment. Tehát, iganak az újjászületésre. A víz rozsdás színű és ízű volt, látszott az arcukon. Biztos nem is az, rosszul látja, gondolta a kislány, különösen finom körtelevet isznak, hiszen

azért hozták a körtét, lehessen belőle innivalót csinálni, például. Most pedig elalszanak.

Amikor anyu hazaér, új széket talál. Valahányszor elutazik, férje mindig vesz valami haszontalant. Kiteszi a folyosóra, valakinek csak jó lesz valamire. Egy pókot majdnem eltapos, kiviszi a fűre. A fürdőszobában új fogkefét vesz észre, kidobja, minek. A kislány felébred a szekrényben, és eszébe jut, nem is mosott fogat, és anyu biztos megharagudott, kidobja a fogkeféket. Az asszony leül a konyhában, néz előre. Megint elutazott, szó nélkül. Mit lehet várni, férfiak. Legalább vissza se jönné. A kislány a konyhába megy, de a kanapé alatt talál egy falevelet. Felemeli, nézegeti, mutatja. Nézd, anyu, itt a lapulevél.

Dobd csak ki az ablakon, nem kell. A sündisznó már elment, de nem ezzel.

2014. 07. 02. 18: 05: 58

ERIKA BURKART

A híd (Die Brücke)

*Ingatag és magas
a palló a másik partra,
korlátok nincsenek,
a síkos deszkákban
rések és repedések.
Ne nézz alá, ott zúg
véget nem érőn a határfolyam.
A síkságról tekints
a fehér virágok és fekete ciprusok ligetére,
a hold útján menj,
a hófehér sápadtságon,
egyenesen előre, egyedül
a névtelen feledésbe;
szürkület száll alá a hegyről,
hol kelyhek kéklenek:
belőlük ittuk
az élet vizét.*

ERIKA BURKART (1922–2010) svájci költő és író. Elsősorban lírikusként tartják számon, de regényeket és elbeszéléseket is írt. Szépirodalmi munkásságát számos díjjal tüntették ki, egyebek mellett Gottfried Keller-díjjal, Conrad Ferdinand Meyer-díjjal és a svájci Schiller Alapítvány nagydíjával. Verseinek gyakori témája a gyermekkor mítoszai, az ember elidegenedése önmagától, a természettől és a világegyetemtől; a szerelem, halál és gyász, valamint a transzcendencia.

BENŐ ESZTER (1973, Marosvásárhely) tanulmányait Kolozsváron a Babeş–Bolyai Tudományegyetem német–magyar szakán végezte. Kolozsváron él, német nyelvet tanít a Brassai Sámuel Elméleti Líceumban. Kortárs német szerzők műveinek fordítását közölte szépirodalmi lapokban.

Világtérkép (Weltkarte)

Ernstnek

Nem láttuk
az északi fényt,
a rénszarvascsordákat Lappföldön,
az indiánok sátrait az Orinokó földjén,
Akashi fenyőit, a Medve-szigetet,
az Etna lávamezőit,
a Kilimandzsáró havát,
a Titicaca-, Bajkál- és a Walden-tavat
Skócia mocsarait, Ecuador csillagait
a teliholdat a Góbi sivatag fölött.

Láttuk az embert:
Gregor Samsa. Mozart.
Assisi Szent Ferenc.
Kaváfisz.

Szürkület (Die blaue Stunde)

Délután ötkor,
amikor újra fát rakunk a tűzre,
teát iszunk és rágyújtunk,
húsz percnyire szabadon enged
bennünket a kétségbeesés,
hogy korcs lett a föld,
és számára már
nincs kegyelem.

Varázsige (Zauberwort)

*Feledés-tenger
emlékezés-sziget,
hullámok és rózsa,
írás: szirom szirom után
és kellős közepén
az elrejtett szó.*

*Prospero. Eltűnt
mint fában a mag,
magban a fa.*

Egyszerű mondatok (Einfache Sätze)

*A fáradtság mindenkit legyőz,
a szerelmeseket és a gyilkost;
kinek szerencséje van,
nem lesz vétkes,
aki szembenéz az élettel,
szembetalálja magát a halállal.
Álmomban kinyitom
a tizenharmadik ajtót;
mindegyik éjszaka az utolsó lehet.
Előrelátható a pusztulás,
de a Föld
mégis forog.*

Őszi vendég (Herbstlicher Gast)

Oly csendes, oly néma a novemberi éj,
hogy hallani vélem, amint
a fekvőhelyem körül
tapogatózik a sivár szél.
Rálehel a ruhákra,
megérint cipőket és sapkákat –
Minderre, mondja,
többé nem lesz szükséged,
csmagoljátok a dolgokat a zsákba.
A zsákot vállára véve
eltávozik a falon át –
Még belekapaszodom
a zsebkendőmbe
(befelé gördülnek a könnyek),
száraz szemmel ismerem fel
a szomorú álmon innen
a szobám,
álom, amelyet feledni vágyom,
ezért írásban
emlékezem rá.

Nyolc sor (Acht Zeilen)

*Mi formált
engem legerősebben?
Újra meg újra a szeretet.
Felemelt,
és megalázott,
hó maradt utána,
a hóban egy csapás –
Isten tudja merre visz.*

Irányok (Richtungen)

*Ne nézz lefelé,
a szakadéktól lépj el,
menj országról országra,
menj befelé,
egyre csak önmagad felé.*

*De kicsoda ez? Én?
Egy szívdobbanásnyi élet,
megszámláltatott a lélegzetvétel, mely elválaszt
a semmitől, mely egykor minden volt.
Öröm volt élnem.*

BENŐ ESZTER műfordításai

VARGA GÁBOR

A Rattus-szindróma*

Addig a tavaszig – a nagy vizek májusáig – a Nagy-omlás alatti városban a patkányokkal nem törődött senki. Nem mintha nem léteztek volna egyáltalán – a szeméttelpeken vagy az elhagyott, városszéli pincék bejárata körül alkonyattájt eladdig is nemegyszer látni lehetett jellegzetes hosszú farkukat –, és nem is azért, mintha városunk mindenkori polgárai különösebb affinitást tanúsítottak volna a rágcslók rendjének e csapzott fejű, szürke bundás, fűrge lábú csoportja iránt. Arról volt szó csupán, hogy tagadhatatlan létezésük dacára addig a májusig nem voltak útjában senkinek: nem árasztották el az alagsorokat, kukákat, raktárhelyiségeket; cikázó futásukkal, sivítő hangjukkal nem riasztották halálra a lépcsőházakban bújócskázó házmester-unokákat vagy a parkok környékén sétáló nyugdíjas özvegyeket. Valahogy az urbánus lét elfogadott tartozékai voltak éppúgy, mint a csatornahálózat, ivóvízellátás, föld alatti transzformátor-telep; mindenki tudta róluk, hogy léteznek, hogy – mint a disznóhizlaldához az orrfacsaró bűz, hőerőműhöz a salakülepítő – hozzátartoznak a város életéhez. Mindenki ismerte a szokásaikat, életmódjukat, igényeiket: bundájuk színe, fejük mérete éppúgy ismeretes volt a városlakók előtt, mint az, hogy a patkány, ha csak teheti, elkerüli a központi lakónegyedeket, ugyanis fél az ember közelségétől... S ha néha, nagy ritkán, egy-egy merészebb példány halált megvető bátorsága nyomán mégis megmegzördült éjszakánként egyik-másik szemetesautóra váró hulladékos csöbör a belvárosi bérházak előtt, a zaj hallatán nem esett kétségbe senki: az éjféli hazajárók ugyanis nagyon jól tudták, a zörej okozója hajnalra úgyis visszavonul portyázásaiból; virradatra az utcák változatlanul frissen sepertek lesznek, pont, mint egy-két nappal korábban. A reggeli napfény első sugaraira a világot járt „felfedező” békésen megtér föld alá bújt rokonságához a külváros szemetesgödrei mellé vagy az erdőszéli telepek hulladékhegyei közé, messze túl az aszfaltos utak és járdák övezetén, távol a város embereitől...

Aztán ezt a békés városképet, ezt az idilli együttélést egyetlen délután alatt szétrombolta a nagy vizek tavasza. Az iszonyatos esők hatására a folyó megszokott szintje alig tíz óra alatt csaknem nyolcszorosára dagadt; a borospincék megteltek talajvízzel, a város széli patakok kiléptek medrükből, a buborékoló kanálisok egykettőre csődöt mondtak; a templomtornyokról, háztetőkről, piaci csarnokfödémekről alázúduló áradat mindent elöntött, ami az

VARGA GÁBOR próza- és drámaíró (1948, Nagyvárad). Vegyészmérnök, főkutató, az Irodalmi Kerekasztal titkára a hetvenes években. 1991–1999 között a Bihar megyei RMDSZ elnöke, 1998–2013 között államtitkár, az Állami Találmányi és Védjegy hivatal vezérigazgatója Bukarestben. Legutóbbi kötete: **A cselekvés ideje avagy micsoda tiz esztendő** (közéleti írások és dokumentumok 1989–1999, Várad, 2014).

* A novellát a szerző 1984-es, *Az ittmaradt nyár* című kötetéből szerkesztette ki a cenzúra. A kézirat sokáig lappangott, 2016 nyarán került elő.

útjába került: pincekocsmát, konzervlerakatot, alagsori üzletet; az utcákon mindenhol bokáig, térdig érő szennyes lé hömpölygött ide-oda az aszfalt fölött, felszínén szemét, falevél, papírhulladék... A folyó hullámai vészes sebességgel ölnyi vastag farönköket pörgettek egymásnak a belvárosi hidak pillérei közt; a dombokról lezúduló vízözön virágot, labdát, homokot, szőlőkarót sodort magával a központi utcák lejtői felé. A belváros sikátoraiban már egy egész ócskapiacra való úszó bazárgyűjtemény hullámozott a kapuk, lépcsőházak, tornácok beugrói előtt: gyermekjátékok, műanyag fagyaltos poharak. Közöttük pedig, alig észrevehetően, fel-felbukkant egy-egy vízből alig kiemelkedő, egyenletes sebességgel haladó szürkésbarna háromszög...

Az egész felfordulás nem tartott még egy egész napig sem. A délelőtti zivatar délutánra abbamaradt, az estére tetőző vizek éjfélre már szemlátómást apadni kezdtek, a patakok visszahúzódtak, az ereszcsonnák csepegtve szárítkoztak, a kanálisok újra hörögve nyelték a vizet; hogy aztán a hajnali órákra már csak az utakra, járdákra, sétányokra terülő, sárgásbarna, hordalékkal és szeméttel teli üledék emlékeztesse az alkalmi szemlélőt a hirtelen jött ítéletidőre. Három-négy nap elteltével már annyi sem.

S hogy mégis miért ettől a naptól számítjuk a Nagy-omlás alatti város metamorfózisának kezdetét?

Városunk lakói a nagy vizet követő hétfőn is – mint mindig, amikor csak tehették melegebb napokon – előzőnlőtték a sétálóövezeteket. A boltok zsúfolásig teltek, a főtéri hidak roskadoztak a horgász-kibicék alatt, a vendéglőknek átkeresztelt kocsmák teraszain sörhiány miatt kókadoztak az emberek; a padokon, székeken, lócákon az öregek – mint mindig – most is bölcsekedtek. A szerelmesek ábrándoztak, a családfelek terveztek, a hősök még mindig az előző napi hőstetteikkel dicsekedtek; az örök hallgatók pedig még mindig szájtátva hallgatták őket. Egyszóval a hétköznapiak megpróbálták ismét a maguk megszokott unalmával elterpeszkedni a város épületei közt, mígnem egy velőtrázó sikoly rázta meg a Fő utca ablakait:

– Uramisten! Segítség! Jóemberek! Segítség!

A városi kultúrház igazgatójának a felesége visitott. A középmagas, enyhén molett, svédszőke asszony, városunk kevés sokesztendőszépségeinek egyike, éppen a menyével korzózott, hogy megmutassa a messziről jött fiatalasszonynak a városközpont nevezetességeit, s most mégis, szégyen ide, presztízis oda, gyalázat amoda, minden tartását feladva az iszonyattól és rémülettől meggörnyedve, falfehér arccal meredt maga elé:

– Ott! Ott! Most szaladt el a lábam között.

A jó néhány férfi által titkon – vagy nem is annyira titkon – bálványozott, ugyanezen okból ugyanannyi asszony által gyűlölt kultúrház-igazgatóné sikoltására a Fő utca mozdulatlanul dermedt.

– Egy patkány... – magyarázkodott az asszony. Már bánta, hogy a menyé előtt ennyire elvesztette a fejét. – Kis híján megharapott. Csak egy hajszálon múlt az egész...

S valóban, alig néhány méternyire Korbuczné gondosan pedikűrözött lábaitól egy szépen fejlett patkány osont a fal mellett komótosan. Még csak azt sem lehetett mondani, hogy különösképpen zavartatta volna magát: fejét fenntartva, orrával körbe-körbe szaglászva, egyenletesen haladt el a virágüzlet átrendezésre váró kirakata előtt, a menetjegyiroda frissen festett vitrinjei alatt, hogy a sarokra érve, rövid cincogással, egy szemvillanás alatt eltűnjön a megdermedt járókelők szeme elől az esővízcsatorna rácsteteje alatt.

A jelenlévők döbbenet bámultak egymásra, mígnem a zavart tömegben valaki megpróbált megnyugtató magyarázatot adni a történetekre:

– Biztos eltévedt, valószínűleg a nagy vizek sodorták ide...

A logikusnak tűnő, higgadt érvelés mindenkit lecsendesített, de alig néhány perc múltán, a takarékpénztár bejárata előtt – a fentebb történetektől alig hetven-nyolcvan méternyire –, ismét tömörülés támadt, ezúttal egy szipogva dadogó kisfiú (a városi vízilabdacsapat edzőjének hatéves gyermeke) körül.

– E-egy patkány... A-ak-kora v-volt, mi-mint e-egy ma-macska... I-in-nenen ug-g-rott ki, az-az aj-to-tók közül...

A törékeny nyugalom azonnal szertefoszlott. A szemtanúk egymást túlicitálva kérkedtek az általuk látott hívatlan vendég nagyságával, a korzózó öregasszonyok felháborodva sápítoztak a közeli művészbár terasza előtt; a később érkező férfiak pedig komor arccal hallgatták a két egymást követő jelenség okainak lehetséges magyarázatát. Az egész Fő utca erről beszélt:

– Az árvíz! Csak az lehetett! Az hozhatta be őket ide. Egész biztos elöthette valamelyik városszéli fészüküket...

S bármennyire is tudtak a Nagy-omlás alatti város lakói a patkányok létezéséről, bármennyire is ismerték – úgymond – a szokásaikat, formájukat, életvitelüket, a gondolatától, hogy a közeljövőben gyakrabban kell majd találkozniuk városuk utcáin a szürke bundás, ürge mozgású négy lábúval, bizony jó néhányan libabőrösek lettek. Arra azonban még a leginkább borúlátóak sem számítottak, hogy sötétedésig még ötször kiáltanak patkányt a Fő utcán.

A város központjában teljes lett a zűrzavar. Az emberek mereven maguk elé szegezett tekintettel siettek haza; a kevés nyitva tartó üzletben pedig mindenki hathatós egér- és patkányirtó szer után kérdezősködött, mivel a szalonnás csapdák enyészetnek indult készlete percek alatt elfogyott. Soha ilyen tolongást nem tapasztaltak a vegyszeres polcoknál. Hamarosan a központi lakóépületek kamráiban, konyháiban, előszobáiban mindenféle állatfogó-féleségeket állítottak fel; a lépcsőházakban, pincékben, bérházudvarokon a legváltozatosabb színű és szagú vér- és idegmérgeket szórták szerteszét. A Nagy-omlás alatti város lakói teljes készültséggel kezdték meg harcukat a hívatlan látogatók inváziója ellen.

Persze, mondanunk sem kell, hasztalan. A fogók, hurkok, drótketrecek többnyire érintetlenül maradtak, a csapdákból reggelre csaknem minde-

nünnen eltűnt az abált szalonna; a mérepszórás következményeként viszont több tucat megmerevedett kutya- és macskatetem hevert szerteszt. Patkány még véletlenül sem...

– Elévültek a készletek – mentegőztek a másnapi számonkéréskor a kereskedelmi vezetők a városatyák előtt. – Már rég lejárt valamennyinek a szavatossági ideje... De hát dobtuk volna ki a szemébe? A forgalmazási terv értéke minket is kötelez... Az első negyedévben amúgy is kiadós lemaradásunk volt...

Ez az érvelés természetesen senkit sem nyugtatott meg, legkevésbé a nagyérdemű vásárlóközönséget. Az emberek sikkasztást emlegettek, feketézést, árufelfektetést, tiltott üzletet; az egész város az ellenőrzés hiányáról, hivatali panamáról, hatalommal való visszaélésről beszélt.

– Persze, hogy nincs, ha eladták a csempészeknek jó pénzért. Még az árvíz előtt, pult alól... Szép summát fizetett ezekért valaki valakinek. Különbben miből lenne mindegyik osztályvezetőnek kétszintes villája a domboldalon?

Közben a városban egyre-másra jelentkeztek az újabb és újabb patkányesetek. Egyik reggel az éppen kivonuló óvodások a játszótér kellős közepén találtak egy hosszú farkú, napon sütkérező párt, mely csak az óvónők határozott fellépésére volt hajlandó kénytelen-kelletlen tovább hordani az irháját; alig egy napra rá pedig a megyei könyvtár tiltott archív lerakatában rémült halálra a vasárnapi szolgálatos, aki csak jó kétórás hajtóvadászat után tudta seprűvégre kapni a pótolhatatlan dokumentumokból jó étvágygal falatozó hívatlan vendéget. Egyszer a néptanácsi étkezde raktárosa futott szembe két öntudatos példánnyal a pincébe menet; máskor a színház melletti kertmoziban kapkodták a nézők sikoltozva a lábukat a nyugatnémet–francia–olasz kalandfilm vetítése alatt. Hol az egyik központi élelmiszerbolt hús- és sajt készlete dézsmálódott meg becsületesen az éjszaka folyamán; hol az éppen nyitni készülő sarki újságárusnő dobta el riadtan a cincogó folyóirat-köteget; hol pedig a belvárosi nyugdíjasok önsegélyző egyesületének félévi közgyűlését kellett elnapolni egy rátartibb példány csökönysége miatt...

Egyszóval teljes lett a káosz...

– Ez így nem mehet tovább! – hívatta magához a polgármester a helybeli Községgazdálkodási Vállalat igazgatóit és osztályvezetőit, mivel az íróasztalán a plafonig tornyosultak a válaszra váró panaszlevelek. – Ennek a lehetetlen állapotnak mihamarabb véget kell vetni. Azonnali intézkedéseket kérek! A város hírneve forog kockán, s vele együtt a mi presztízisünk is!

A behívottak egyik lábukról a másikra álltak, lopva figyelték egymás arcát. Mit lehet ilyenkor mondani?

– Hogyan irtsuk a patkányt, kérem tisztelettel, ha nincs egyetlen szakemberünk, aki a mérgekhez értene? – szólalt meg végül, „lesz, ami lesz” alapon az egyik nehezen lélegző, nyugdíjazás előtt álló főosztályvezető. – Nincs

egyetlen alkalmazottunk se, aki tudná, mit kell ilyenkor tenni. Egyáltalán, tessék megmondani, mit kell intézkednünk és hogyan, amikor mindmáig nem létezik deratizáló részlegünk?

Társai helyeslően bólogattak. Egyből mind magyarázkodni akart, szerepeltetni egy keveset a polgármester előtt... Mert hát igaz is: honnan annyi utasítás, számonkérés, intézkedés, határidő; mi végre a nagy nekiveselkedés, amikor még egy patkányirtójuk sincs az egész városban, nemhogy részlegük, szolgáltató hálózatuk...

A városvezetőre azonban ezúttal nem hatott semmiféle érvelés.

– Hát ha nincs, majd lesz ezután – csapott az asztalra vérvörös arccal, s jelezve, hogy vége a beszélgetésnek, felállt a székből. – Ha csak ennyi a probléma, hát létesítünk. Kerül, amibe kerül... Erre a célra össze tudjuk kaparni valahonnan a szükséges összeget. Elvégre azt azért mégsem tűrhetjük, hogy a patkányok csak úgy cikázzanak fényes nappal a Fő utcán a lábunk alatt...

S valóban, nem telt bele négy nap és a helyi újság utolsó oldalán egy beke-retezett szövegű, nagybetűs hirdetés adta tudtára a Nagy-omlás alatti város lakóinak, hogy a Folyó utca 14. szám alatt, illetve az 1–10–82-es telefonszá-mon a helyi Községgazdálkodási Vállalat új rovar- és rágcsálóirtó szolgálata kezdi meg a működését; rendelések eszközölhetők minden nap reggel 8.00 és 11.00 óra között. Az egységvezető egy vállalkozó szellemű, dél-afrikai emigrációs terveiről éppen lebeszél, fiatal munkanélküli gyógyszerész lett – ez persze már nem volt benne a hirdetésben –, a személyzet pedig egy elcsapott táviratkihordóból, egy idült alkoholistává lett pszichológusból, egy pszichopata utcaseprőből és egy prédikátorrá vált vasesztergályosból állt.

– Gyurikám, eredményeket akarok látni – hangzott a főnöki eligazítás az első munkamegbeszélés alkalmával a vezérigazgató irodájában. – Ezt jól jegyezze meg! Minél előbb! Maguktól függ most a város hírneve. Pénz nem érdekel...

Az új részlegvezető azonban, mindenki legnagyobb meglepetésére, nem ígért semmit. Kezét zsebre dugva hanyagul megvonta a bal vállát, majd szemöldökét csendes malíciával felhúzva közömbös tekintettel elnézett a várakozóan rábámuló igazgató feje felett. Tudta jól, amit tudott, de megvolt ahhoz is a józan esze, hogy feleslegesen ne jártassa a száját senki előtt. Elvégre dobszóval még senki sem fogott verebet.

– Bízson bennem, főnök! – felelte végül hosszas, kínos hallgatás után. – Mi mindent megteszünk... Rajtunk nem fog múlni semmi. Csak hagyjanak, kérem, dolgozni. És főként ne köpjenek bele a levesünkbe... Az ilyesmire, tudja, meglehetősen allergiás vagyok.

A nyugodt, magabiztos hang mindenkit felbőszített. Azokat is, akik a szobában voltak, s azokat is, akik csak másodkézből próbálták rekonstruálni az elhangzottakat. „Beképzelt, pökhendi fráter!” – mondták az irodákban és a hivatalokban. „Nagyon is jól tudja, hogy rá vagyunk szorulva. Hogy kénytelenek vagyunk túrni neki... Azért is mer így beszélni velünk!”

Aztán az íróasztalok felett már terjedt is a vád: „Kétszer ült börtönben tiltott határátlépési kísérletért. A múltkor is csak nagy nehezen tudta tisztázni magát a határőr-gyilkosság vádja alól... Mindig volt valami gyanús ügye. Hol viperákat tenyésztett, hol darazsakat szaporított. Ezért is ért annyira a mérgekhez...”

Ám minden sanda pillantás, rágalmazás, gonoszkodás, gyanúsítgatás ellenére a vállalkozás – legalábbis a legelső hetekben úgy tűnt – kiváló ötletnek bizonyult. A fiatal gyógyszerész által az induláskor, két demizson pálinkáért az ég tudja, honnan kerített öt kiló Varfarin hatékonysága minden elképzelést felülmúlt. Fél nappal a kihelyezés után már felfordult patkánytetemek éktelenítették itt is, ott is a pincelejáratokat, hátsó lépcsőket, alagsorokat; a központi tereken, parkokban, utcákban csapzott, vánszorgó, érzéketlen példányok jelentek meg, a raktárak, lerakatok, tárolóhelyek körül tucatjával lehetett összeszedni a görcsbe rándult testű, vicsorgó ínnyű megmeredt dögöket. Megszűnt a zörej, elnémult az éjszakánkénti guberáló dárídó a kidobott csirkecsontok, üres konzervdobozok, rothadt káposzta, krumpli- és hagymahéjak körül. Úgy tűnt, egy-két szívósabb, óvatosabb, rafináltabb példány kivételével röpke két hét alatt elhullott az egész rágcsálókolónia. A „rattus-probléma” – ahogy azt a városházán elnevezték – a befejezéshez közeledett. Legalábbis a külső jelek szerint...

Így aztán, alig egy hónap elteltével, a fiatal gyógyszerészt egyik napról a másikra leváltották a deratizáló részleg éléről. Úgymond külföldön élő rokonai, valamint saját erkölcsi és politikai megbízhatatlansága miatt társadalmilag veszélyesnek találták, hogy könnyen hozzáférhet legalizált mérleghez. A valóság azonban az, hogy kellett a hely valakinek. Valakinek, aki éppen munkahelyet keresett magának a városban.

– Tudja, hogy van, Gyurikám – kezdett bele a vezérigazgató. – Ahogy az utcákon mindig az erősebb kutya kefél, úgy van ez itt nálunk is: a jobb állásokban hosszabb ideig mindig csak az maradhat meg, akinek szélesebb a válla és nagyobb az összeköttetése felfelé... Maga pedig már amúgy is megtette a kötelességét, elmúlt az invázióveszély.

„Gyurika” meghajtotta magát, szó nélkül távozott, és még aznap este elutazott a városból. Felment a hegyekben lévő boronaházához kecskét tenyészteni... Hátizsákjában természetesen ott volt a maradék mérleg-adag és a tulajdonában lévő valamennyi recept is...

Néhány napig nem történt semmi különös. Az emberek, tudomásul véve a patkányirtási akció sikerét, újra birtokukba vették a parkokat, sétányokat, alagsori helyiségeket; a gyermekek kacagva bújócskáztak ismét a szemetes hordók és a hulladékkonténerek között, a nyugdíjasok kiültek bámészkodni a padokra, lócákra, műanyag székekre a főtéri kerthelyiségek környékén. Az élet mindenütt ment tovább a maga megszokott medrében.

Már-már úgy tűnt, az egész kora nyári inváziós rémkorszak véget ért: a vizek visszahúzódtak, a patkányok elpusztultak, a város falai közé ismét

visszaköltözött a tisztaság és a rend; a tetők felett javában tombolt a kánikula, a strandokat és a folyóparti fürdőhelyeket minden délután előzőnlötte a tömeg; a kismamák napoztak, az éjszakai utcaseprők dohogva panaszkodtak egymásnak hajnalonként a sok hazafelé tartó, nyakra-főre szemetelő fürdővendég miatt: egyszóval a Nagy-omlás alatti városban már mindenki abban a hitben élt, hogy a „rattus-éra” immár nem egyéb, mint egy bizarr mozaikdarab a város történetében, egy meghökkentő epizód abban az esemény-niagarában, amit a dicső utókor úgy fog nevezni majd, hogy a huszadik század hetvenes éveinek a helytörténete.

Aztán egy augusztusi estén, az Astoria szálló luxusvendéglőjében iszonyatos dolog történt: a telt házas teremben, a vacsora felszolgálása után, egy jól fejlett hím patkány perceken keresztül ide-oda cikázott az asztalok alatt. Kitért a botrány, a jelenlévők felugráltak, a zenekar leállt, az addig egymásra boruló párok pánikszerűen hagyták maguk mögött a táncparkettet; az asszonyok sikoltoztak, a férfiak káromkodtak, a pincérek és a pikolók pedig kétségbeesetten nyújtogatták a nyakukat: a nagy tolongásban nem próbál-e valaki odébállni fizetés nélkül. Még így is hiányzott az utólagos összeszámláláskor a terítékből nem egy darab. A törött sörös- és szódásüvegekről nem is beszélve.

És mintha csak ez lett volna a jel. Még aznap éjszaka három különböző helyről jeleztek egy-egy eltévelyedett hosszú farkú látogatót – mind a három alkalommal fiatal példányok bolygatták fel a kedélyeket. A következő nap a bejelentések száma tizenkettőre emelkedett, hogy végül két-három napon belül a belváros területén csaknem teljesen visszaálljon a „Varfarin” előtti állapot.

A frissen átszervezett deratizáló részleg látványosan csődöt mondott. Az újonnan kinevezett egységvezető – nevezzük „Z. elvtárs unokaöccsének” – hiába szedte ki kétségbeesetten az összes elérhető szakirodalmat a megyei könyvtár műszaki dokumentációs osztályáról; hiába próbálta felhajtani az ott idézett összes deratizáló szert: az Antut, a Dikusarint, vagy éppen a vörös-tengeri hagymaport, kísérletei sorra kudarcba fúltak. A patkányok híztak, gyarapodtak és mind magabiztosabbá váltak. Hiába próbálkoztak a hagyományosabb módszerekkel: az üvegcserepekkel összekevert cementpéppel, az ötven rész gipszből, harminc rész lisztből és húsz rész cukorból összeállított patkány-csalétekkal, hiába kíséreltek meg kora reggel a patkánylyukakba szárazjeget önteni – a csoda elmaradt, a patkánykolónia vidáman terjeszkedett tovább. Pedig még az *Angewandte Chemie-ben* emlegetett új csodaszer, a cinkfoszfid gyártásával is megpróbálkoztak: a polgármester közbenjárására a szódagyár két vállalkozó szellemű mérnöke izzadt három éjszakán át gumiköpenyben és gázálarcban – egy-egy soron kívüli gázpalack-kiutalás reményében – egy elektromos fűtésű félipari forgóke-mence körül, de sok eredményt ebben az irányban sem tudtak felmutatni. A kihelyezett minták vagy érintetlenül maradtak, vagy pedig – a beléjük

kevert, megnövelt arányú szebeni szalámi és májpástétom adagok miatt – zavartalan lakmározott belőle a környék összes négy lábúja.

– Hívják vissza Daradicsot! – adta ki az ukázt szeptember közepén a vezérigazgató. – Rokonság ide, hóbörgés oda, eddig mégiscsak ez a fiú volt a legmegbízhatóbb...

Ámde „Gyurikáért” hiába üzentek, a fiatal gyógyszerésznek esze ágában sem volt lejönni a hegyekből...

– Egyszer volt Budán kutyavásár – írta a szüleinek a Nagy-omlás alá. – Én még egyszer a bőrömet ezekért vásárra nem viszem.

S hogy szavainak még nagyobb súlyt adjon, két héten belül még a boronaházából is elköltözött. Asszonyostul, kecskéstül, tehenestül. Állítólag a szomszéd megye valamelyik közeli hegyi községébe, de címet nem hagyott senkinek...

A városban lassan tetőfokára hágott az őrület. A patkányok mindenhova befészkeltek magukat. Sivító hangjukkal, cikázó futásukkal a leghetetelebb helyeken rémisztették halálra az óvatlan lakosokat. A katonai kórház szennyes fehérnemű raktárában épp úgy otthon voltak, mint a színház ócska díszleteinek lerakata körül, a Fő utcai vegyi önkiszolgáló bolt pincéjében vagy az ortodox püspökség gyertyaöntő műhelyének udvarán. Merészségük nem ismert határt: változatos módszerekkel tették próbára a kiszolgáltatott városlakók idegeit. A belvárosi mozikban elsötétítés után a teremben ülők minduntalan fel-felkapták a lábukat, valahányszor egy puha valami – legyen bár az üléshezát – végigborzongatta a szőrt a lábszárukon. A főtéri kifőzdében a szakács „Egységben az erő!” jelszóval rendszerint két-három gyakornoklányt küldött le a pincébe krumpliért az eddig megszokott egy helyett, szigorúan meghagyva, hogy odalent hangosan énekeljenek; a belváros mindhárom katolikus templomában hajnalban a sekrestyések valamennyi ülőalkalmatosság és gyóntatószék alatt diszkréten mindig végigkötortak, ellenőrizendő, nem telepedett-e oda az éjszaka folyamán valamiféle nem óhajtott látogató; az élelmiszerboltok raktáraiban az ömlesztett áru, a teljes rizs-, cukor-, tejpor-, málé-, liszt-, gríz-, lencsetartalék a megszokott kartondobozok és faládák helyett új, éppen csak szellőzőlyukakkal ellátott, átrághatatlan fémtartályokba került; a heti egyszeri begyűjtés alkalmával a szemetesek jó hangosan megdönggették a kukákat, a vízóra-leolvasók pedig hosszan táncoltak az aknák felett.

Ebben a neuraszténiás légkörben kopogtatott be Z. elvtárs unokaöccse a Községgazdálkodási Vállalat vezérigazgatójához egy október eleji szerda reggelen. Odabenn az ablak tárva-nyitva – belátszott a Nagy-omlás rozsdásodó domboldala –, az íróasztalon a legkülönfélébb ügyiratok felett lobogott a szél, a rettegett vállalatvezető pedig kezébe temetett arccal ült az ablak előtt. Iszonyatosan fáradt volt: az éjjel tulajdon konyhájában kellett egy kifőzött pelenkákkal teli fazékkal agyonvernies egy odatévedt pocegérnőtényt.

– Maga az? – nézett fel székéből a kopogtatást hallva az igazgató. – Mit akar már megint? Milyen újabb méreggel akarja hizlalni a patkányokat?

– Semmifélelvel, igazgató úr kérem, semmifélelvel – válaszolta nagyot nyelve a megszólított, s remegő kézzel a *Sciences et Avenir* egyik régebbi számát tolta az előtte ülő orra el. – Ha lenne szíves elolvasni ezt a cikket itt...

– Ugyan már, barátom, mit képzelsz rólam? – nézett fel az elcsigázott vezérigazgató. – Nekem nemhogy idegen nyelveket tanulni, de meghalni sincs időm... Úgyhogy mondja csak el szépen, milyen dicső dolgokat okoskodott ki már megint...

Az „Unokaöcs” nagy levegőt vett. Tudta jól, az elkövetkezőkben nagyon sok múlik minden szaván. Annyira buta azért nem volt, hogy ne vette volna észre a főnöke szemében a napról napra erősödő megvetést:

– Arról van szó, igazgató úr kérem, hogy más módszert kell alkalmaznunk ezután – kezdett az éjszaka begyakorolt magyarázatához. – A populáció-genetika legújabb elmélete szerint, miként az ebben a cikkben is olvasható, ha az egy fajterületen élő fajazonos egyedek összessége egy optimális mennyiséget meghalad, rövid időn belül fellép a rohamos elszármazás, a gyors elcsenevészés, a hatványozódó elkorcsosodás veszélye, aminek a végeredménye hatványozódó elhullás lesz. Ha tehát a mi esetünkben az egy főre eső fajazonos egyedek számát nem próbáljuk meg tűzzel-vassal leszorítani, ha nem akarjuk őket mindenáron elűzni, elpusztítani, halálra zaklatni, egy idő után elképzelhető, hogy magától beindul a természetes szelekció, és a populáció a létéhez és fennmaradásához szükséges optimális számra szabályozza be önmagát...

Nagy lendülettel akarta folytatni tovább, de az igazgató félbeszakította. Szemmel láthatóan nem lelkesedett a magyarázatért:

– Azt akarja tehát mondani, ha jól értettem, hogy ezentúl hagyjuk békében szaladgálni ezeket a döögöket?

– Azt. Pontosan azt, igazgató úr kérem.

– Ez elképzelhetetlen, fiatal barátom. Ennél lehetetlenebb ötlettel nem is rukkolhatott volna elő. Még hogy a patkányok és mi! Jó, hogy nem akar mindjárt rezervátumot létesíteni nekik...

Am tiltakozás ide, ellenkezés oda, az unokaöcs ötlete végül mégis szabad utat kapott. A községgazdálkodás, ugye, valamivel csak vissza kellett szerezze a város adófizető polgárainak bizalmát, ha mással nem, egy ilyen áltudományos érveléssel legalább... S még le sem hulltak a lombok a folyóparti sétány százados gesztenyefáiról, az iskolások még be sem gyűjtötték a teljes kukoricatermést a reájuk kiporciózott térszövedékről, amikor különös sajtókampánynak lehettek szemtanúi a Nagy-omlás alatti emberek. A város mindkét újságjában cikkek kezdtek megjelenni a helybeli vagy épp a városban megforduló országos szaktekintélyek tollából, s ezek – az Unokaöcs magyarázatának szellemében – szemléletváltásra buzdították a város olvasótáborát. „A patkány, mint a biológiai egyensúly letéteményese”;

„Valóban kártékonyak a patkányok?"; „A város nélkülözhetetlen szükséglete: a patkány” ilyen és ehhez hasonló cím alatt hol az egyik, hol a másik lap hasábjain jelent meg egy-egy tárcsa, tanulmány, eszmefuttatás, kerekasztal-beszélgetés arról, hogy mennyire elhibázott szemlélet voltaképpen az emberekbe nevelt patkányüldözés. A „Hétvége” rovatban mindkét lap adomákat, tréfás történeteket, anekdotákat közölt, melyek a patkány és az ember viszonyának a javítása szellemében íródtak. Ugyanebben az időben a helyi Tudományos és Művelődési Egyetem külön tanfolyamot indított, amelynek célja a patkányok életének a tanulmányozása volt; a líceumokban és az általános iskolákban a november eleji osztályfőnöki órák kötelező napirendi pontja a patkányok hasznosságával foglalkozott. Az utcai reklámozslapokon plakátok hívták fel a Nagy-omlás alatti város lakóinak a figyelmét a patkányok szükségességére; a kultúrházakat és a nyugdíjasotthonokat brigádok járták; a vendéglők és étkezdék vezetői eligazításban részesültek; az üzemekben és a gyárakban röpgyűlésen ismertették a munkásokkal a populációgenetika legújabb eredményeit. „A patkány barátunk, bajtársunk, hűséges szövetségeseink.”

S csodák csodája, a szemléletváltás rövid idő alatt valóban végbement. Alig néhány hónap múltán, a tavaszi megújulás idején már az óvodások is a „Patkányok énekével” köszöntötték a nemzetközi nőnapot. Az utcák újra megteltek kacagással, a folyóparti sétány felett ismét játékosan kacagott a nyugati szél. A parkokban, a játszótereken zszibongva hintáztak, kergetőztek, tornásztak, bújócskáztak a Nagy-omlás alatti alig emberek. Játékaik között, lábuk mögött, babakocsiik kerekai mellett itt is, ott is szépen hízott süldő patkányok süttették a tavaszi napfénnel békésen a hasukat.

Láthatóan idegesítette őket a labdapattogás.

Nagyvárad, 1983. október

SZURCSIK JÓZSEF

Gaál József Persona Umbra című kiállítása elé

Művészet

Olyan kevés kell ahhoz, hogy megteljen a lélek, és olyan sok, hogy még elégnék se tűnjön.

Bitang világ ez – mondom, és könnyen, mert minden észlelésem a saját szűrőmon árad, folyik keresztül, vagy fennakad, mint egy hordalékdarab, vagy éppen egy aprócska kincs, egy arany szemcse.

Nehezen szelektálok, mert nem tudok (vagy nem akarok?) dönteni.

Képtelen vagyok ítélni jó és rossz felett, a különbségek elbizonytalanítanak, a bizonytalanság pedig olykor bele nyomkodik a sárba, a kövezet hajszálereibe, az összetömördött súlyos, mérhetetlen magmába, amiben a folyékony vérem cseppjei robbannak egyenként, majd egyszerre csak szilárdulni kezdenek, mint fossziliák egy időtlen iszap üledékben, mielőtt megkövülnek.

Gyáván vakolom arcomat a fejemre úgy, hogy nem is értem, miért teszem.

Belebújok önmagam tokjába, testet öltök.

Mozdulnék, de már az idő megállt itt nekem, örökké tart már az utolsó pillanat is, az univerzum pedig szűk skatulya, amelybe mákszemnyi hamu, annyi sem fér meg belőlem.

Kegyetlen impresszió – mondom magamban, pedig maroknyi por vagyok csupán, széles szőrecsettel belesöpörve egy konzervdobozféleségbe, félig sem megtöltve azt.

Na, jó, mondom, így van ez, ha nem lenne máshogy.

De máshogy éppen csak amúgy volna, ha éppen nem így lenne.

Erre fel, jön egy Persona Umbra, szemben velem megáll és megszólít:

– Tudom, egyedül jöttél és mindig egyedül leszel.

Nem magány ez, csak egy fontos bizonyíték a létezés – nem létezés örök viadalára. Egyedül jössz, egyedül vagy, egyedül mész.

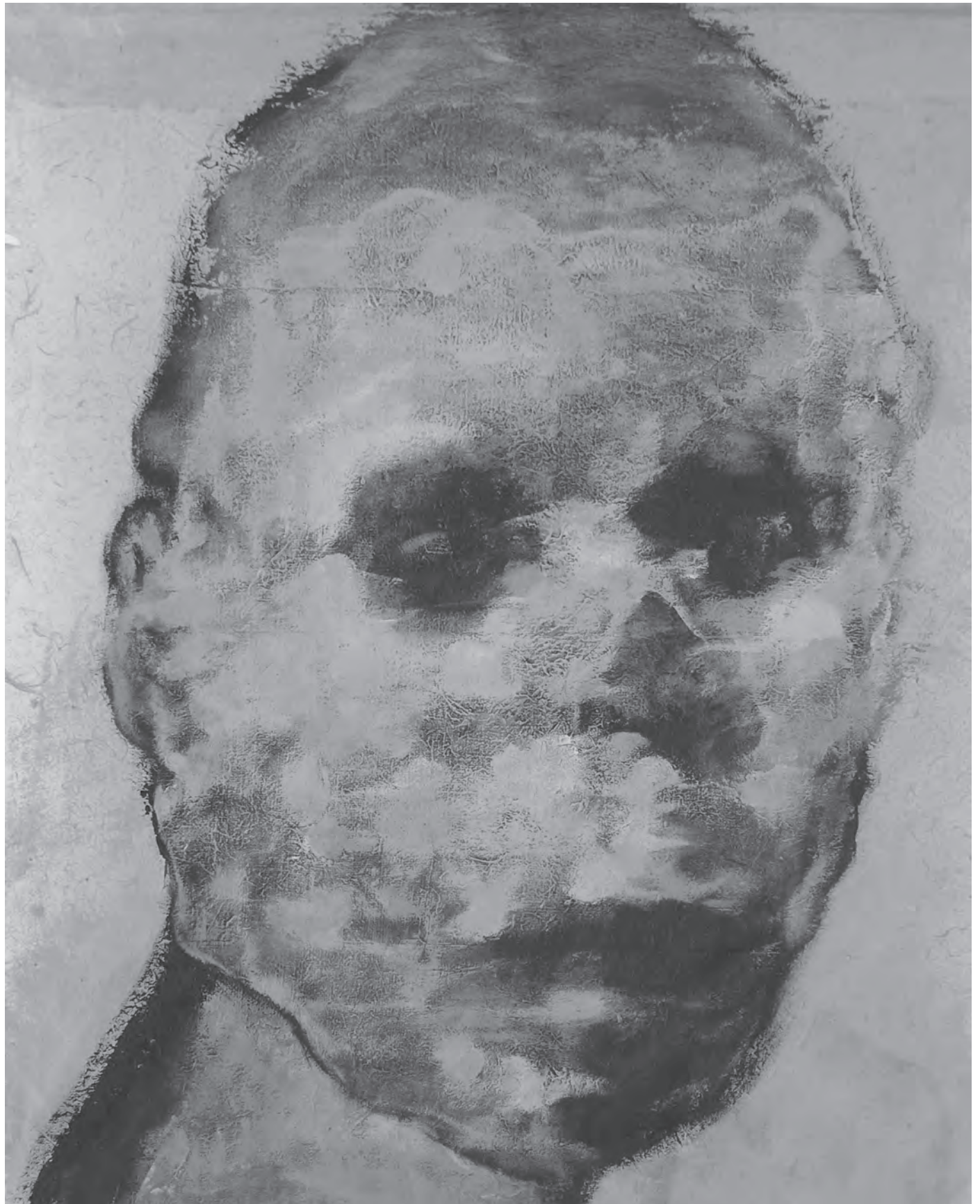
*Persona Umbra, Arc I.,
2016, akril, rizspapír,
105 × 90 cm*

SZURCSIK JÓZSEF (1959, Budapest) képzőművész a Magyar Képzőművészeti Főiskola sokszorosító grafika szakán diplomázott. 2014-től a Magyar Képzőművészeti Egyetem oktatási rektorhelyettese, 2015-től a Grafika Tanszék vezetője. Egyéni kiállításai voltak Szófiától Helsinkin át New Yorkig. Munkácsy-díjas.

GAÁL JÓZSEF (1960, Tahitótfalu) képzőművész a Magyar Képzőművészeti Főiskolán diplomázott, 1993-tól a Magyar Képzőművészeti Egyetemen tanít, jelenleg a Festő Tanszék docense. Írói, kritikai tevékenységet is folytat. Egyebek mellett Munkácsy-, Csohány Kálmán-, Palládium, Supka Magdolna-díjas.

Ami marad utánad, az pedig nem a tiéd, nem te vagy, csak sár, könnyek és vér.

Igaza lehet.
Nehéz szeretnem az igazságot.
Hát akkor kérdezek én is a Persona Umbrától:
– Nem értem, hogy miként lehetne, vagy kell-e az Élet megismerése által eljutni bárhová is.

Persona Umbra, Arc II.,
2016, akril, rizspapír,
105 × 90 cm

Pneuma Persona
tanulmány, 2015, olaj,
karton, 70 × 50 cm

Nem tudom, hogy igazából miért fontos a megismerhetetlen és megfejthetetlen felkutatása, miért olyan nagyon kell akarni tudni, ami nem tudható?

Miért keresi az ember a mindent tudás varázsdobozát, az öröklét romantikájában való feloldódást varázsütésre, miért érzünk olthatatlan vágyat ezek megszerzésére és birtoklására?

47

Persona Umbra, Corpo I.,
2016, akril, rizspapír,
170 × 90 cm

De ő nem nekem válaszol.
A Persona sajtó lelkében, valahol nagyon a természet-valóság mögött egy lóhosszal, ott ücsörög az igazság.
Azt mondja a Persona:
– Folyton megbök az igazság, nyomogat meg szólongat, aszondja: nem úgy van ám, ahogy mondod.

Transhuman Fetish III.,
2012, fa, bőr, vas,
48 × 32 × 22 cm

Én meg azt szoktam válaszolni, hogy dehogynem, én tudom igazán, én mondom, nem te, ezek az én szavaim, nem másé.

Ő meg csak bökdös, meg nyomogat, olyan ez, mintha nem férne meg a bőrömben.

Pedig elég tágas a testem mindketőknek, nem tudom megérteni, miért akar még többet belőlem...

Azt mondja az igazság:

Úgy csinálsz, mintha ember lennél?

Mi értelme annak?

Hát – mondom erre én a Personának.

– Nem baj, ha van úgy, hogy az igazság diktálgat. Nem baj, ha bökdös, meg szólongat. Onnan ismerni meg a valódi művészetet is, hogy nem hazudik. Ezért aztán nem is szolgál semmiféle ideológiát, nem enged semmiféle csábításnak, nem rafinálgat, nem alakoskodik, nem tolakodik és nem akar különös praktikákkal behálózni csavaros érdekek szolgálatában senkit sem.

Az igazi művészet lehet szép, lehet csúnya, lehet szórakoztató és nem szórakoztató, lehet akármilyen, csak éppen hazug nem lehet.

A hazugság vastag falú, áthatolhatatlan lélekbörtön, amit mindenki saját maga köré építhet földi élete során. Egy nyomasztó, egyszemélyes, hideg és fájdalmasan sötét verem tulajdonképpen.

Nincs lélek, amelyik ne sérülne, vagy ne szakadna bele a hazugság terhébe. Tévedés ne essék, sosem másoknak hazudunk, hanem csakis és kizárólag magunkat tiszteljük meg ezzel a létmódszertani eljárással, az önpusztítás nemesnek nem mondható eszközzével.

– Emelkedj el egy keveset önmagadtól, kérlek – mondja a Persona Umbra, az időben időtlen, követhetetlen lényábránd, ő a minden lelkek örök vívódásának testi vetülete, a három, négy, öt dimenzióban, sőt az összesben. Nem mondja, de tudom, hogy Persona Umbra nem egy lény, hanem mind együtt – a létezzhetetlen múltban, az emlékfelhők mozdulatlanak tűnő, ám folyamatos változá-

sában öltének testet sosem volt alakjai, amelyek sem hittel, sem szeretettel nem formálhatóak valódivá. Hacsak nincs egy grafikus – szobrász és festő, egy hangosan dűnnyögő performer, aki képes a művészet nyelvén új hangon szólni, építve egy új

Transhuman Fetish VII.,
2012, fa, bőr, vas,
43 × 29 × 27 cm

Transhuman Fetish VI.,
2012, fa, bőr, vas,
47 × 28 × 23 cm

nyelvtant egy új nyelvhez, új karaktert artikulálva, új szabályokat kikiáltani, amely szabályok rögvest meg is tagadják önmagukat.

Nem fél megragadni az igazságot, szembesíteni a valósággal, feltenni a kérdést, hogy miért lehetséges az, hogy minden valódi dolog csak akkor valódi, ha egyfajta tudatformában

Persona Umbra, Corpo II.,
2016, akril, rizspapír,
170 × 90 cm

nyoma lehet a létezésben, ami legalább annyira kétséges, hogy létező, mint a valóság maga.

Ha minden tényleg a szubjektum által érzékelhető csak, és pontosan addig tart, amíg a befogadó biológiailag létezik, akkor az idea, a gondolat, az érzelem, a tudat és a valóság között miért megfoghatatlan az egység, idővel pedig miért mulandó mindez véglegesen?

A Persona Umbra jól emlékezik a nemlétezés végtelennek tűnő, a földi életet megelőző szakaszára (amiben mindannyiunknak részünk volt születésünk előtt egyébként).

Ő tudja, hogy az árnyékvilág megtapasztalása a fény hatásának köszönhetően választás kérdése csupán. (Legalábbis, ha nem csak optikai jelenségként próbáljuk leírni a dolgot.) Merthogy lelki jelenség vagy tudatállapot, gondolkodásmód és életforma lesz azok számára, akik az árnyékba foglalt világot egyszer is igazán megérintették.

Nyüzsgő, göndörködve ficánkoló, kicsinyke lények kígyósokasága egy hordóban, amelyre a Vezúv forró hamuja hull.

Óvatosan körbeforgatja az elpusztult és újjáformált világokat, nagy robajjal mégis az ég szakad le rájuk. Az elviselhetetlen, csípős hamugözből fuldokolva röppennének tovább a lelkeik, de már ők csak egy lehelet, egy sóhaj, amiből éppen ébredszünk lassan-lassan mindannyian.

Gaál József teleírta Persona Umbra alakját az ember fájdalomával, küzdelmével, örömeiben és az igazság bódu-

50

Intrika, 2015, tus, papír,
40 × 30 cm

Persona Umbra, Corpo III.,
2016, akril, rizspapír,
170 × 90 cm

latában. Csillapíthatatlan szédülésben igyekszik megkerülni a földet, aztán minden csillagot és bolygót az Univerzumban.

Persona így átéli önmaga létének értetetlen lehetetlenségét.

Önmagát megrágva és kiköpve, sárlényében ő a humusz és az eső vize is egyben, egy őselem, megégve és megfagyva, újra és újra megtépve, megcsonkítva, szeretve-átölelve, aggódva-féltve, cirógatva, akarva és nem akarva, megtartva, betakarva, megölelve, el nem engedve, eleresztve, megtagadva, elfelejtve, megértve és nem értve, hogy mért nem értve, félelmekkel csordulásig, zokogva és szeretve, szeretve és vég nélkül szeretve.

Gaál József művészetében az ember legősibb, még a társadalmak kialakulásának megelőző korszakáig, ősi sejtállapotokig visszanyúlva, mondhatnám azt is, hogy a fény születéséig igyekszik elérni, megérteni a világ jelenségeit. Egyedi kutatásait, tanulságait pedig, ha kell, domesztikálja is a lélek és a művészet együttes értékeinek felmutatásával.

Gaál József számára nem létezik rossz vagy jó, csúnya vagy szép.

Számára igaz létezik és valóság.

(A lét és nemlét valóságos igazsága ez tulajdonképpen.)

Gaál József *Persona Umbrája* ismét megszólít: – Az ember miért feledkezik meg természetes, biológiai lényegéről? A madarak teszik a dolgukat, ügyet sem vetnek az emberek társadalmaira. Nem törődnek politikával, gazdagsággal, országhatárokkal, kormányokkal.

Mi az az erő, ami eltérít az eredendő szabadságunk megélésének alapvető lehetőségétől?

Miért is tesszük ezt magunkkal tulajdonképpen?

Miért nem merünk szembenézni egymással és jót mondani egymásnak?

Miért csak az árnyaink igazságát látjuk meg, ha eljön az idő?

Megköszönöm a kérdéseket.

Megköszönöm Persona Umbrát is, mert nélküle nem lenne ugyanaz ez a világ.

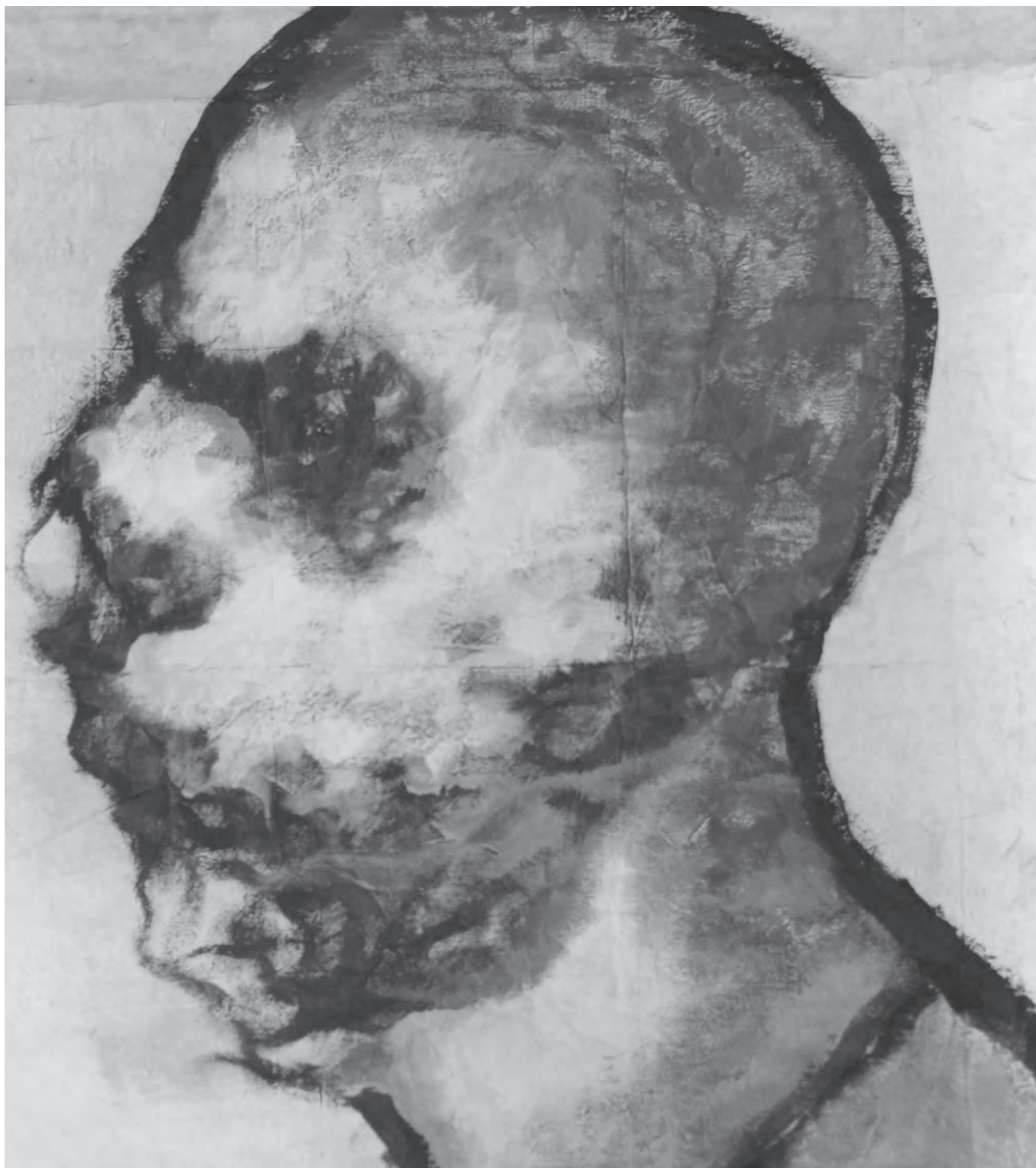
Valami lenne, de nem ugyanez: Összevontan koncentrált energiaegység, tevékeny dinamizmus, robogó automatiz-

mus, ismétlődő error, újraindítás, sejtszáguldás, szempillantás, földi dolgok.

Ha nem vigyázunk, a létezés a létnélküli végtelen világburok tetején ér majd minket egy valódi álomszigeten, ahonnan két lábbal a földre igyekszik majd valamelyikünk napozni kicsit, mert már megint csak tavasz van és még csak ki sem mozdultunk egy kicsikét sem a műteremből.

Transhuman Fetish II,
2012, fa, bőr, vas,
38 × 30 × 25 cm

Transhuman Fetish IV,
2012, fa, bőr, vas,
47 × 36 × 29 cm

Persona Umbra, Arc III.,
2016, akril, rizspapír,
105 × 90 cm

HORVÁTH GIZELLA

Egy kiállítás képei

Urbán Orsolya – *Érintés*

Fotóinstalláció. Tizennégy, különböző méretű és formájú színes fotó. A bőr meleg árnyalatai, meghatározatlan, elmosódó háttér. Egy fényképen Urbán Orsolya arcát félig eltakaró, vöröses-szőke, göndör hajzuhatag. Semmi más. Cím: *Érintés*.

Az érintés az érzékelés világához tartozik, az úgynevezett bőr-érzetekhez. Az érintés a tapintás aktív formájára utal: nem pusztán érzékeljük azt az anyagot, ami a bőrünkkel kapcsolatba kerül (hideg, meleg, puha, kemény, sima, durva stb.), hanem mi magunk kezdeményezünk (megérintünk egy tárgyat) vagy bennünket megérint egy külső tárgy. Az „érintés” szó jelentéséből kiolvassuk az aktivitás, a kapcsolat gondolatát, erőteljesebben, mint a „tapintás” esetében. A tapintás egyirányú: a szubjektum tapintja a tárgyat. Az érintés kétirányú: a szubjektum érint valamit, vagy valami érinti a szubjektumot.

Ugyanakkor az érintés sokkal személyesebb, mint a tapintás – főleg szélesebb konnotációi miatt. Ha valami „megérint”, ezt nemcsak fizikai értelemben értjük és használjuk, hanem érzelmi jelentésében is: ami megérintett, nyomot hagyott nemcsak a testemen (bőrömmön), hanem a lelkemben is.

Gyönyörű meditációs téma, amit megközelíteni a fénykép médiumán keresztül igazi kihívás. A fénykép lényegéhez hozzátartozik az, hogy távkapcsolatból születik: a fénykép tárgya nem „érintkezik” a művésszel és eszközeivel – hacsak nem az immateriális fény segítségével. Hogyan lehetne feldolgozni az érintés témáját a fénykép médiumában úgy, hogy ne essünk bele a simogatásról, csókról, ölelésről szóló fotók banalitásába? Urbán Orsolya válasza: úgy, hogy az

*Urbán Orsolya – Érintés,
részlet az installációból*

HORVÁTH GIZELLA filozófianár, egyetemi oktató (1962, Aninósza). Tanulmányait a BBTE filozófia szakán végezte. A PKE Filozófiai Tanszékén 2001-től adjunktus, docens, 2006–2008 között a bölcsészkar dékánja, 2009-től prorektor. Kötetei: *A vitatechnika alapjai* (Kv., 2002), *Maine de Biran. Egy filozófus életútja* (Kv., 2005), *Argumentor. Proceedings of the first international conference on teaching Argumentation and Rhetoric* (Kv., 2010).

érintést nem pusztán tárgyként, hanem médiumként is kezeljük.

Urbán Orsolya nem fényképezi le az érintést (pl. egy arc simogatását), mivel ez éppen az érintést, a tapintó felületet zárná ki a képből. Ehelyett saját maga érinti meg tenyerével, ujjjaival, homlokával, arcával, karjával a képet készítő felületet – ami az ő esetében egy szkennert. A szkennert nem egy kifejezetten művészi médium. Inkább irodai eszköz, dokumentumok, képek másolására használják – és nem dokumentumok, képek alkotására. Urbán Orsolya felfedezi a szkennert rejlt technikai lehetőségeket. A szkennert segítségével nagyon pontos képet kap a bőrről, a bőr egész textúrája hiperrealisztikusan jelenik meg előttünk: pontos képet kapunk a kézről, minden bőrrepedésről, gyűrődésről, vékony szőrszájról, a tenyér izzadságáról. Az érintés eszköze – a bőr – nagyító alá kerül, mintha laborban, tudományos célokból vizsgálnánk meg felületét.

Ugyanakkor az érintő felület éppen a kontaktus-zónán ellasszódik, absztrakttá és fényben homályossá válik, mintha e nagyon materiális aktus által a test érintő része átszellemülne. Tetteen érhetővé válik az érintés egyik alaptulajdonsága: az intencionalitás. Az érintés mindig valaminek az érintése – a tapintás képessége egy absztrakt lehetőség, amely akkor aktualizálódik, amikor kapcsolatba kerül tárgyával, és akkor „szellemül át” fizikai „ütközésből” lelki folyamatá. Amit Urbán Orsolya képein látunk, az nem a bőr, az érintő

felület vagy az érintett tárgy, hanem magának az érintésnek a hiteles képe.

Toth Lehel: *Emlékfonalak*

21 csík, a mennyezettől a padlóig. Minden csíkra közepig nyomtatva képek, 31 kis méretű kép, alig kivehetően, majd a csík felétől lefelé nyomtatott szöveg.

Toth Lehel 20 000 fényképből válogatta ki azt a közel 650 képet, amit fekete-fehérben vagy színesben az egyenletes csíkokra nyomtatott. A fiatal művész azzal foglalkozik, amivel az ember általában sokkal idősebben néz szembe: rendbe szedi és bemutatja az eddigi életéről szóló emlékeit. Az első csíkok a gyerekkort, a következő köteg az „óembert”, aki a szenvedélyek rabjaként élt, majd az utolsó köteg az „új ember” színes, tervekkel, projektekkal teli életét. Minden csíkhhoz hozzátartozik egy szöveg, szűk

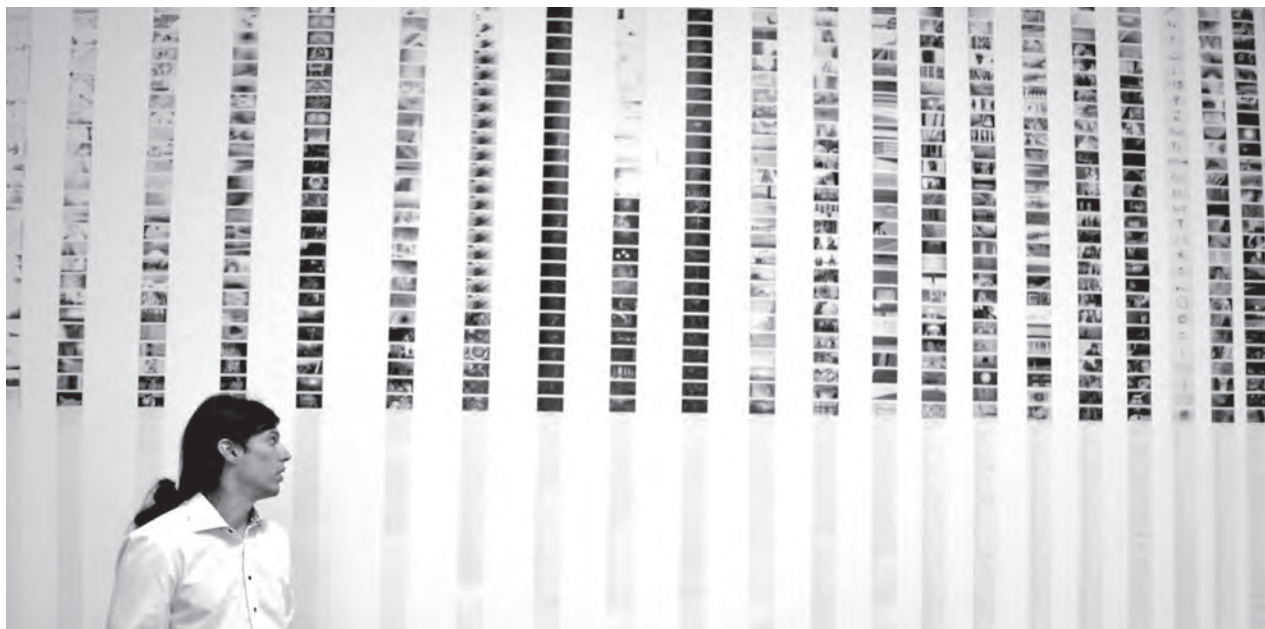

oszlopba szedve, egyfajta vallomás, amely a képeket explici-
tálja.

Az élet szigorú rendbe szedve, az élet mátrixa, amit a néző
tekintete függőlegesen és vízszintesen is bejár. Az életet előre
lehet élni, és visszafelé lehet csak megérteni – kering az
interneten a Kierkegaardnak tulajdonított idézet. Toth Lehel
munkájában leginkább a „visszafelé” megértést tapasztaljuk,
ahol életünk „mostan”-jából nézve minden esemény szükség-
szerűen következik az előzőből, a mennyezetből elinduló ese-
mény-csepp óhatatlanul legurul a horizontvonalig. Az előre
élés bizonytalanságát, a jövő meghatározatlanságát (ahol a
jövő a jelen vagy a múlt, egy még múltabb szempontjából) az
installáció finom szerkesztési elvei érzékeltetik: ha az origó-
ból, azaz a bal felső sarokból indulunk ki az átló mentén, víz-
szintesen is és függőlegesen is zavaros, fekete-fehér, abszt-
rakt képekből körvonalazódnak az egyre jobban kivehető,
egyre színesebb fotók. Az első oszlopok között a távolság
nagyobb, majd egyre zsugorodik, ahogyan az időtapasztala-
tunk is: gyerekkorban nagy lélegzettel és ráérősen múlik az
idő, majd egyre gyorsul az időtapasztalatunk, és egyre keve-
sebbnek tűnik az idő, amit egy „oszlopban” töltünk. Alig ész-
revehetően, az utolsó időoszlop egy fehér félkockákból álló
függőleges sáv, ahol a filmkockákra még nem íródott fel

semmi, és bármi felíródhat – az a sáv,
amit csak előre lehet megélni, és visz-
szatekintve megérteni. Az időoszlo-
pok felét kitevő szövegek vége elhal-
ványul, a legvége már nem olvasható
(igazából nem is tudjuk, hogy van a
legvége) – mintha az idővel birkózva,
az emlékezet tragikusan alulmarad-
na.

Idő és emlékezet – mindkettő a víz-
szintes vonalon olvasható, az egyik
szigorúan balról jobbra, uniform
mozgásban a múltból (személyes ori-
góból a jelen és a meghatározatlan
jövő felé), a másik alapvetően jobbról
balra, a jelenből a múlt felé, ugrások-
kal, megszuszanásokkal, visszatéré-
sekkel, ismétlésekkel. Az installáció
mégsem alapvetően vízszintes sorok-
kal dolgozik, hanem függőleges oszlo-
pokkal – ugyanis az idő egyenletes
múlását a jelentős események cso-
móssá gyúrják, releváns tartalommal

telítik. A néző tekintete kíváncsian fejtené fel a narratív fonalat, de kívülállóként csak fragmentumokat láthat és érthet meg – ahogyan a másik ember emlékeiből mindig is csak fragmentumokat ismerünk és értünk meg. A képsorok elrendezése eleve csak a szemünk magasságába elhelyezett képeket engedi befogadni, így képzeletünk kénytelen kitölteni a szándékos űrt.

Nagyon személyes munka, egy 25 éves alkotó szembenézése önmagával, egy olyan formában, ami egyben általános érvényességgel megragad valamit az emlékezés és az idő természetéből. Persze, lehetne fanyalogni annak kapcsán, hogy ha 25 év, akkor miért 21 oszlop, miért minden oszlopban 31 kép, nem több, és nem kevesebb, miért kicsit más méretűek az üres kockák a jövőt szimbolizáló utolsó oszlopban... De igazából ezek pizsmogások. Inkább örüljünk annak, hogy az utolsó oszlopokban a fiatal alkotó művészi projektjei (is) helyet kaptak, és reménykedjünk abban, hogy az egyelőre üres oszlopon is hasonlóan ötletes projektekkel találkozhatunk.

*

Még nem hallottak Urbán Orsolyáról vagy Toth Lehelről? Nem csodálkozom. A leírt munkákat nem a debreceni MODEM-ben vagy a sepsiszentgyörgyi MAGMÁ-ban láttam, hanem a Partiumi Keresztény Egyetem diplomavédésén, ahol Urbán Orsolya sikeresen államvizsgázott képzőművészeti szakon, Toth Lehel pedig megvédte mesteri disszertációját vizuális kommunikáció szakon.

Tekintetek

Cyerekkoromban nagyszüleimtől sokat hallottam, hogy ha valakivel találkozok, beszélgetek, elköszönök mindig néztek az illető szemébe. Felntökn látom és értem, hogy egyes emberek miért kerülnek, félnek, a szemkontaktustól. Az első képen a budapesti vásárcsarnok tüzlétráján mászik le egy munkás, aki nagyon koncentrált, odafigyelt hova teszi a lábát, amikor leért megérttem, hogy miért volt fontos az alaposág. A második képen fáradt, unott tekinteteket örökítettem meg a boldog gerlekről, a Szent Márk téren. A japán úriember úgy köszönt, mintha jó cimborák lennék, a belőle áradó életkedvet oktatni kellene Európában. Egy olasz taxis a napi sajtót böngésszi, jól esett látni, hogy nem az okostelefonját nyomkodja.

BIRÓ ÁRPÁD

„Jobb, mint a tv”: egy színházi attitűdvizsgálat irányvonalai

Kultúra

Ha a színházak bérleteseiről készült beszámolókat tekintjük, a számadatok arról tanúskodnak, hogy a középiskola befejeztével gyökeresen megváltoznak a színházlátogatási szokások. A nagyváradi Szigligeti Színház esetében¹ például a középiskolás bérletesek csaknem háromszor többen vannak, mint az egyetemisták és fiatal felnőttek (annak ellenére, hogy a városban jelentős a felsőoktatásban részt vevők száma). A színházlátogatási kedv adott csoport körében tapasztalható csökkenése nem magyarázható csupán azzal a közhelyszerű megállapítással, hogy „a mai fiatalokat nem érdekli a kultúra” – sőt, a probléma éppen fordítva tételeződik: vajon mennyire érdeklik a fiatalok a kultúrát?

A fogyasztási szokások az utóbbi huszonöt évben tapasztalható átrendeződése megteremtette a kulturális intézmények, így a kőszínházak „rendszerátváltásának” igényét, ami legalább annyira implicálja a közönségkapcsolati rendszer átszervezését, mint a műsorpolitika megújítását.

A nagyváradi Szigligeti Színház közkapcsolati tevékenységének lehetőségeiről szóló kutatásomban elsősorban a fentebb említett közönségkapcsolati rendszer szereplőinek azonosítására, helyzetelemzésére koncentrálok, hiszen a kampánytervezés sikerességét alapvetően meghatározza a belső és külső kommunikációban részt vevők alapos ismerete. A nagyváradi magyar egyetemisták színházzal szembeni attitűdjének vizsgálata érdekében 2016 áprilisában kérdőíves gyors felmérést végeztem. Felmérésemnek nem célja a reprezentativitás; a kutatás jelenlegi fázisában azokat az eszközöket kívánom azonosítani, amelyek egy átfogó közvélemény-kutatás alapját képezhetik a későbbiekben. Ugyanakkor a kapott eredmények és az országos tendenciák összeha-

BIRÓ ÁRPÁD LEVENTE (1993, Nagyvárad) a BBTE önálló magyar nyelv, kommunikáció, közkapcsolatok szakain végzett, a Kommunikációs képzésfejlesztés mesterképzés másodéves hallgatója és a nagyváradi Szigligeti Színház kommunikációs felelőse. Színházi tárgyú szövegeit a Korunk, a Játéktér és a Várad közölte. Morzsák című első dramolettjét az Oberon Csőszínház vitte színre (2012), Szent László csudatetei című mesejátékát a Szigligeti Színház Lilliput Társulata mutatta be (2015).

sonlítása segítséget nyújthat a tervezés szempontjából elengedhetetlen kampánypillérek meghatározásában.

1. A Szigligeti Színház menedzseri riportja, 2015, online: http://www.cjbihor.ro/pdf/Rezfinal_Szigligeti.pdf, utolsó megtekintés: 2016.06.10.

A kutatás szerkezete és eredményei

A kutatás a Partiumi Keresztény Egyetem, valamint a Nagyváradai Állami Egyetem magyar tannyelvű szakát érintette. Az online továbbított kérdőívet hatvan diák töltötte ki; az alapsokaság 90%-a a PKE valamely szakán, 10%-a pedig az Állami Egyetemen tanul (ez nagyjából megfelel a két egyetem tanulói számarányának). A megkérdezettek között csaknem négyszer több a nő (78%), ez az arány nagyjából megegyezik a Partium bérlettel rendelkezők nemi megoszlásával. A válaszadók túlnyomó többsége a PKE diákja (90%), jelentős részük Nagyváradról vagy más Bihar megyei településekről (pl. Biharszentjános, Margitta, Székelyhid stb.), Szatmár és Szilágy megyéből, székelyföldi városokból (Gyergyószentmiklós, Székelyudvarhely, Kézdivásárhely, Csíkszereda), valamint magyarországi településekről (Békéscsaba, Gyula, Budapest, Berettyóújfalu) származik.

A kérdőíves gyors felmérést a Tőkés-féle kutatásmódszertani kézikönyv útmutatásai alapján állítottam össze és bonyolítottam le². Ennek értelmében a kérdőívet három szakaszra osztottam: az első szakaszban a demográfiai adatokra voltam kíváncsi, a második szakaszban pedig zárt kérdések formájában a célcsoport kultúrafogyasztási szokásait vizsgáltam.

A második szakaszban kapott eredmények nagy vonalakban megegyeztek más, korábban végzett kutatások következtetéseivel³: a színházfogyasztók általában más kulturális javak fogyasztói is (pl. könyvbemutatók, kiállítások, klasszikus és könnyűzenei koncertek), a többség átlagban 10–30 RON között költ havonta kulturális eseményekre, amelyekről legtöbbször a Facebookról értesülnek (a rangsorban a nyomtatott ATL-anyagok következnek, az internetes portálok), ugyanakkor a válaszadók számára kiemelt fontossággal bírnak az ismerősök ajánlatai is. A szabadidős lehetőség megválasztásában kevésbé az ár, inkább az adott tevékenység műfaja, az előadók hírneve bír fontossággal. A felmérés ezen szakaszából kiderült, hogy a válaszadók a nagyváradai kulturális intézmények közül leginkább a Szigligeti Társulat előadásait követik, a legkevésbé pedig a Mária Királyné Színház (román nyelvű), a helyi galéria, valamint a Megyei Könyvtár programjait frekvenciájuk, a kínált programok közül pedig a

könyvbemutatókat, irodalmi kerekasztalokat tekintik a legkevésbé kikapcsolónak.

Jelen tanulmányban az egyes fogyasztói kategóriák felállításánál fontos harmadik szakaszt tárgyalom, amelyben nyitott kérdések segítségével vizsgáltam azokat az elvárásokat és attitűdöket, amelyek a nagyváradai egyetemistákban fogalmazódnak meg arról, hogy mi a színház feladata, hogy milyen az átlagos színházlátogató, vagy hogy melyek azok a tényezők, amik miatt szívesen/nem szívesen, vagy éppen szívesebben járna színházba.

Az első mondat a jó színházi előadás jellemzését kérte. A válaszadók többsége szerint a jó színházi előadás szórakoztat, „kikapcsolódást nyújt és humoros”, tehát „kiszakít a mindennapi életből”. Egyes válaszok a szórakoztató jelleget egyértelműen kötik bizonyos műfajokhoz: „Szerintem a jó színházi előadás az, amelyik önfeledt szórakozást biztosít tele humorral, zenével, de az se baj, ha egy kis dráma is párosul mellé. Hangulatomtól függ,

2. TÖKÉS Gyöngyvér, *A kutatás módszertana a kommunikációtudományokban*, Kolozsvár, Scientia Kiadó, 2011.

3. IRES – Percepții și atitudini ale populației municipale Cluj Napoca față de Teatrul Național Cluj. Raport de cercetare, componentă calitativă, 2015; *Barometrul de consum cultural 2014*.

hogy milyen darabot nézek meg. Leginkább a zenés darabok érdekelnek. Sajnos az itt elég kevés van. Ha egy jó előadást akarok megnézni, akkor irány Pest és az Operettszínház, pedig a mi színházunk is legalább olyan szép. Hiányzik belőle ez a műfaj.”

A válaszok egy következő csoportja azokat a véleményeket foglalja magában, amelyek szerint a jó színházi előadás maradandó élményt nyújt, „emlékezetes”, „valamit üzen az embereknek”, „értéket közvetít és szórakoztat egyben”, valamint sokáig beszédtemát ad: „leköti a figyelmet, elgondolkodtat, és még sokáig szívesen beszélek róla”.

A harmadik csoport, az előzővel összefüggésben, a darabok minőségét hozza előtérbe. Ezek szerint a jó színházi előadás változatos, „nem engedi meg, hogy az óránkat bámuljuk”, „hiteles, figyelemfelkeltő, megfelelő időtartamú”. A válaszadók fontosnak tartják a jó színészi alakításokat is: az előadás ezek szerint akkor jó, „ha a színészek jól tudják alakítani a karaktereket”, hiszen a jó színház „egyik legfontosabb alapeleme/alappillére a tehetséges színészek. Amint a színpadon hozzáértő és tehetséges művészeket látunk, jól érezzük magunkat, teljesen bele tudjuk magunkat élni abba a társadalmi rétegbe és korba, amibe beletartozik a darab”.

A válaszadók közül egyvalaki szerint a színház divatjamúlt tevékenység.

A szakasz második pontjában arra voltam kíváncsi, hogy melyek azok a tényezők, amelyek negatívan befolyásolhatják a színházélményt. A válaszadókat arra kértem, hogy a következő mondatot folytassák: „Feszélyezve érzem magam a színházban, ha/amikor...”

A vélemények több kategóriába sorolhatók:

1. A válaszadók egy részét az unalmas darabok feszélyezik, illetve azok a helyzetek, amikor megértési nehézségekbe ütköznek. A válaszokból kiderül, hogy unalmas az a darab, amelyik „hosszú kimenetelű és cselekményben szegény”, illetve további zavaró tényező, ha „túl hosszú az előadás kevés szünettel”. Viszonylag gyakoriak azok a válaszok, amelyekben megemlítik, hogy az unalmas előadásokról távozni szeret-

nének: „Feszélyezve érzem magam a színházban, amikor unom, de szégyellek kimenni.” A válaszadók az értelmezési nehézségeket a „túl modern” előadásokhoz társítják – érdekes ebből a szempontból, hogy egy válaszadó konkrétan a tánc- és mozgásszínházi előadások értelmezési akadályaira hívja fel a figyelmet: „túl modern rendezésű előadást/táncjátékot látok”.

2. A válaszadók második kategóriája a színházlátogatás külsőségeit nevezi meg feszélyező tényezőként: „Feszélyezve érzem magam a színházban, amikor kiöltözött embereket látok” vagy „amikor alulöltözött vagyok a nagy többséghez képest”.

3. Sarkalatos kérdés a trágárság és obszcenitás ábrázolása a színpadon: a nézőket zavarja, ha „sok az erotika”, ha „az előadás a jó ízlés határait súrolja, világias”, vagy ha „az előadók folyamatosan csúnyán beszélnek, trágár szavakat használnak”.

4. A válaszok egy másik kategóriája az interaktivitásra vonatkozik, a válaszadók jó része nem kedveli, ha közvetlenül megszólítja őket egy szereplő: (feszélyezve érzem magam, ha) „mellém ül egy színész az előadás folyamán”, „megszólítanak, szemembe néznek”, „megszólít a színpadról egy színész”, „amikor kiválasztanak egy embert a közönségből”.

5. Gyakori a panasz a nézői viselkedésmódra; a leírásokból kiderül, hogy a nem megfelelő viselkedés

(előadás közbeni evés-ivás, járkálás) is negatívan befolyásolja a színházi élményt, mint ahogyan a nem megfelelő hely („a leghátsó székekbe kapok csak helyet”; „elől ülök”; „közel ülök a színpadhoz”).

Arra, hogy miért járnak szívesen a válaszadók színházba, a túlnyomó többség azt válaszolta, hogy azért, mert a színházi előadás kikapcsol, illetve kiszakítja őket a mindennapi problémákból. (1) A válaszadók egy másik kategóriája azért jár szívesen színházba, mert az adott előadás élményt nyújt: „*érezem, hogy mindig kapok valamit, amit máshonnan nem*”. A színház egyediségére többször is rátapintanak a válaszadók, nem egyszer úgy, hogy kontrasztív viszonyba állítják más műfajokkal: „*változatosságot hoz, és sokkal jobb élmény, mint megnézni egy filmet*”, vagy „*jobb, mint a tv*”. (2) Mások a színházba járás közösségi részét emelték ki: „*kikapcsol és társasági életem része*”, „*együtt lehetek a barátaimmal*” „*jó szabadidős program*”, a színház ennél fogva „*közös élmény*”. (3)

A válaszadók egy külön kategóriáját alkotják azok, akiket a műfaj iránti csodálat, tisztelet motivál: „*Kiskorom óta felnézek a színészekre, csodálom őket*”; „*érdekel a színházművészet*”. (4)

Az ezzel ellentétes kérdésre három válaszkategóriát tudunk felállítani; ezek szerint a válaszadók

1. azért nem járnak szívesen színházba, mert nincs idejük vagy nincs kivel menjenek;
2. azért nem járnak szívesen színházba, mert túl drágának tartják a jegyárakat;
3. azért nem járnak szívesen színházba, mert kerülnek az unalmas, minőségileg gyengébb előadásokat – ebben a tekintetben kiemelendő az a vélemény, amely szerint „*a városomban a színház elég gyenge*”.

A „Szívesebben járnék színházba, ha...” mondatot a legtöbben a több időre, valamint több pénzre/kisebb jegyárra vonatkozó megállapítással folytatták (1): „*ha több ismerősöm lenne*”; „*kevesebb pénzbe kerülne*”. Ezek közül kiemelendő a kedvezményes jegyárra vonatkozó megjegyzés: „*ha nagyobb lenne a diákkedvezmény*”.

A válaszadók következő csoportja az előadásokra vonatkozó információkkal folytatta a mondatot; ebben az esetben több, egymásnak ellentmondó véleménnyel találkozhatunk: míg valaki úgy gondolja, vonzóbb lenne számára a színház, „*ha több klasszikus kerülne megrendezésre*”, másvalaki éppen a „*modern tematikájú*” műveket hiányolja (2).

Az egyik válaszadó a hatékony tájékoztatást hiányolja; az ő véleménye szerint fontos lenne „*nagyobb hangsúlyt*” fektetni a hirdetésekre. A válaszadók másik csoportja a változatos műsorkínálatot igényli („*ha több választási lehetőség lenne a darabok között*”; „*ha változatosabb előadássorozat lenne*”) egyebek mellett fesztiváljellegű seregszemlékkel („*ha jobban hasonlítana a fesztiválokra*”), valamint külföldi vendégelőadásokkal.

A színház legfontosabb feladatára összpontosító kérdésfelvetésre érkezett vélemények három jól elkülöníthető csoportba sorolhatók. Ezek szerint a színház legfontosabb feladata:

1. a szórakoztatás („*szórakoztassa a nézőket és mindenki megtalálja a hozzá legközelebb álló műfajt*”);
2. a művelődés/népművelés („*nevelje a közönséget*”, „*a kulturális nevelés*”; „*kultúrára tanítani az előadást nézőket*”);
3. a közösségformálás („*szociális kapcsolatok kialakításának elősegítése*”). Kiemelten fontos az a vélemény, amelyik szerint a színház feladata,

hogy „rávilágítson dolgokra. Lásd A mi osztályunk”, hiszen a válaszban a Szigligeti Színház egy korábbi előadását is megemlítik. Az egyik válaszadó így összegzi a színház misz-szióját: „elgondolkodtatni, nevelni, s ezek érdekében a lehető legközelebb kerülni látogatóihoz bizalom szempontjából, minőségi előadásokat nyújtva”.

A színházlátogatókkal kapcsolatos sztereotípiákra jellemző, hogy a válaszadók közül tizenhárman úgy gondolják, az ide járók többsége

1. idős („emiatt más az elvárásuk”; az egyik válaszadó szerint pedig: „30 éven felüli... ez jó lenne, ha változna”);
2. művelt („kulturcsirke”);
3. tehetősebb („megengedheti magának mind időben, mind anyagilag”).

A beérkezett vélemények jól körvonalazzák a színházzal szembeni, olykor ellentmondásos elképzeléseket: míg az egyik csoport meglátásában a színház feladata elsősorban a szórakoztatás, addig egy másik csoport a művelődés, személyiségfejlesztés lehetőségét látja benne. Az előadásokkal szembeni legfontosabb elvárás, hogy legyen érthető, humoros és „nem unalmas”; a válaszadók ugyanakkor nagy jelentőséget tulajdonítanak egy előadás időtartamának és a szünetek időzítésének is. Műfajok szempontjából a könnyed és zenés műfajokat kedvelők vannak többségben; a repertoár szintjén egyaránt mutatkozik igény a klasszikus és a kortárs darabokra.

A többség meglátása szerint az átlagos színházlátogató idős, a generációs törés pedig magával vonja a nézői igények és befogadási mechanizmusok különbözőségét. A különböző kérdésfelvetések kapcsán megfogalmazott vélemények ezen a ponton egybecsengenek: a színház vonzóbb szabadidős tevékenység lenne, ha az olyan külsőségek, mint a formális öltözködés vagy a magas átlagéletkorból fakadó konzervatív viselkedésmód nem feszélyezné az odalátogatókat. Annak ellenére, hogy egyesek a fesztiválhangulattal összefüggő lazaságot hiányolják, egyes megállapítások arra engednek következtetni, hogy a színházi nevelés hiányos, ami a nézői/látogatói viselkedésmintákat illeti.

A második szakasz eredményei alapján nem az ár az elsődleges szempont a szabadidős tevékenységek megválasztásában, mégis beszédes, hogy a nyitott mondatok szakaszában gyakran, több probléma kapcsán is felmerül, hogy a színházi előadások ára túl magas, illetve, hogy a diákkedvezmény nem elég kívánatos.

További perspektívák

A megfogalmazott vélemények és attitűdök a kampánytervezés előkészítő szakaszának alapját képezhetik. A fentiekben egy olyan kutatást modelleztem, amelynek eszközei hozzájárulhatnak egy specifikus helyzet meghatározásához: ahhoz, hogy melyek azok az előítéletek, amelyek a nagyváradi magyar egyetemisták meglátásában a színházat mint szabadidős tevékenységet jellemzik. A gyors felmérés, illetve az ezt alapul vevő kampány célcsoportja egy jelenleg alulreprezentált nézői réteg, az egyetemisták halmaza, akik már nem szervezett csoportokban látogatják a színházat, esetenként vagy nem volt részük korábban színházi élményben, vagy pedig más város színházi kultúráján szocializálódtak, így igényeik is mások.

Az őket célzó kampány sikerességét részben a műsorkínálat, részben a megfelelő kommunikációs eszközök és üzenetek megválasztása szavatolhatja. A vidéki repertoárszínházakkal szemben általános elvárás, hogy a lehető legtöbb rétegnek eleget tegyenek; esetükben tehát a műsorpolti-

kát a különböző műfajok és regiszterek közötti egyensúly kell hogy jellemezze.

Mindezeket figyelembe véve, a következő pilléreket határozom meg a kommunikációs terv elkészítésekor:

1. Évadhirdető kampány: A kommunikációs eszközök között elsőbbséget élvez az internet; ebben a tekintetben hangsúlyt kap a mobilbarát verzióval bíró, folyamatosan frissülő weboldal, valamint a Facebook-oldal, amely tartalmi részében és megjelenésében is a fiatalosság és lendületesség benyomását kell keltse úgy, hogy közben a más korcsoport-hoz tartozó látogatók is megtalálják a számukra vonzó tartalmakat. A fiatalok esetében az offline sajtó nem hangsúlyos tényező; így elsősorban a kívánatos audiovizuális és vizuális tartalmak megszerkesztésére kell összpontosítani. A web 2.0-s lehetőségek mellett a klasszikus reklámfelületeket is kiemelten kell kezelni: a plakátokon és szórólapokon kívül érdemes olyan eszközöket gyakorlatba ültetni, amelyek a célcsoport által kedvelt helyekre is beilleszthetők (kocsmákban poháralátét, asztali hirdető stb.). Az egyetemistáknak szánt évadhirdető kampány időpontja a város két egyetemének tanévnyitójához kell illeszkedjen; a kampány első szakaszában az intézmény általános megismertetése zajlik (érdemes erre az időpontra akár ingyenes közönségtalálkozókat, ünnepségeket, nyílt napot szervezni); a második részben pedig a bérletek értékesítésére kerül a hangsúly.
2. Specifikus bérletkonstrukció: Az előadások szintjén a differenciálás eszköze az olyan bérletkonstrukciók megállapítása, amelyek célzottan egy bizonyos korcsoport igényeire adott válaszként értelmezhetők. Figyelembe véve az egyetemisták sokszínű elvárását, a bérletházak esetében a szabadbérletek bevezetése feloldhatja a különbözőségek okozta feszültséget: szabadbérletek esetében a néző saját maga választhatja meg mind az előadás címét, mind pedig az előadás időpontját, illetve a teremben elfoglalt helyet. Az ilyen bérletházak összeállítása megoldást jelenthet a magas árra vonatkozó elégedetlenségre is, hiszen egy-egy bérlet több előadást foglal magában, így a vásárló kevesebb összegért nézheti meg az adott produkciókat, mintha mindegyikre külön-külön váltaná meg jegyét. Az egyetemisták számára megfogalmazott üzenetnek tartalmaznia kell az árra vonatkozó információkat, akár úgy is, hogy konkrétan utal arra, hogy adott összegből mi mást vásárolhat, és a felsorolt javakhoz képest a színház milyen előnyei vannak.
3. Jegykedvezmények: A diák- és nyugdíjas-kedvezmények mellett havonta két alkalommal különleges jegyakciót lehet hirdetni. Ezek egyaránt szólnak a nem-bérletes nézőknek, valamint a bérletházakból kimaradó előadások potenciális látogatóinak. A last minute-jegyakciókat a Magyarországon már működő, korábban bevett szokás alapján érdemes szervezni: minden hónap játékrendjében megjelölendő az az egy cím, amelyre előadás előtt egy órával jelentősen kedvezményes jegyet lehet vásárolni. Ennek a mintájára szervezhető csak egyetemistáknak szóló jegyakció: havonta egy előadást egy diákjegy-áron vásárolt jeggyel két személy tekinthet meg.
4. Nézői nevelési programok (kiegészítő programok): A színházi nevelési programok ugyanígy lehetőséget teremthetnek egy értelmezői közönség kialakítására: a nyílt próbák, nyilvános főpróbák vagy a lecke-koncertek mintájára felépülő lecke-előadások egyrészt lehetőséget adnak a színházi folyamatok megismerésére, másrészt támpontokat nyújthatnak a darabok értelmezésében, ráadásul olyan alkalmakat teremtenek, amelyekbe olyanok is bekapcsolódhatnak, akik addig alig vagy egyáltalán nem látogatták a színház előadásait. A nézői nevelés misszióját valósíthatja meg az egye-

temieknek szánt szakmai gyakorlat-program – az irodalmi titkárság, illetve marketingosztály tevékenységébe bekapcsolódó diákok egyetemi gyakorlat címén megismerkednek az állami kulturális intézmény (kulturális menedzsment egyes részeinek) működési kereteivel.

5. Közönségtalálkozók: A közösségformálás lehetőségét nem csupán a virtuális, hanem a reális térben is meg kell valósítani. Ennek klasszikus eszközei a közönségtalálkozók, amelyeknek megújításában a Kolozsvári Állami Magyar Színház Livingroom-sorozata lehet követendő példa: ebben az esetben egy beszélgetős show formájában kerülhetünk közelebb a művészekhez. A Színházak Éjszakája típusú rendezvények egyrészt az évforduló-érzékenységet növelhetik a látogatókban (pl.: magyar dráma napja, színházi világnap, a névadó születésének napja stb.), másrészt teret adnak olyan ingyenes eseményeknek, amelyek kedvcsinálóként szolgálhatnak. A színház mint a legnagyobb Bihar megyei magyar kulturális intézmény, olyan ünnepek fontosságára is felhívhatja a figyelmet, mint a magyar kultúra napja, a magyar költészet napja, nemzeti ünnepek stb.

A kommunikációs kampány tervezésében az események interaktivitása kérdéses: hiszen a jórészt ismeretlen vagy konzervatív viszonyulást feltételező színház felhívására nehezen válaszolhatnak a megszólítottak, ugyanakkor kellő óvatossággal kialakíthatók annak a párbeszédnek a keretei, amelybe aztán hatékonyan bekapcsolódhatnak a korcsoport képviselői, és amely a későbbiekben további támpontokat nyújthat a következő évadok tervezésében.

Összegzés

Egy korszerű vidéki repertoárszínház sikerességi tényezője – túl az előadás- és nézőszámokon – az, hogy milyen mértékben tud olyan kulturális javakat előállítani, amelynek fogyasztásában egy minél szélesebb nézőközönség érdekelt. Ennek eszköze, hogy a repertoár sokszínűségével több különböző csoportot is megszólítsanak. A színház esetében egy klasszikus bontási szempont a közönség korcsoportok szerinti felosztása; ez pedig a generációs marketing típusú szegmentációs modellt vonja maga után. Adott generáció jellemzőinek ismeretében és a színházlátogatók preferenciáinak kutatása által célcsoport-érzékeny üzenetek fogalmazhatók meg, s ezek hozzájárulhatnak mind a művészeti politika, mind a kommunikációs tevékenységek hatékonyságának javításához. Dolgozatom egy ilyen stratégia első lépésére tett kísérletként értelmezhető, amelynek célja, hogy megteremtse a helyzetfelmérés megfelelő feltételeit, ezáltal megalapozza a projekt-életciklus következő szakaszait.

DÁNIELISZ ENDRE

Közkinccsé lett a teljes Arany-életmű (6.)

Egy élet levélváltása (2.)

Az ésszerűség azt kívánja, ha az előzőekben költőnk nemzetpolitikai és literátori terveinek, álmainak egy színvonalas folyóiratban, a *Szépirodalmi Közlönyben* való megtestesüléséről adtunk számot, akkor a XVIII. kötetet mindenképpen ennek folytatásával indítsuk. Ezzel a kritikai kiadás folyamatossága követelményének is eleget teszünk. Ám a megszerkesztés gondjának megoldása során váratlan akadályok merültek föl.

Arról már a levelezés 1. kötetének bevezetőjében szót ejtettünk, hogy Sáfrán Györgyi, az Akadémia Levéltárának a tisztviselője a kezdő négy mű anyagát kiadásra előkészítette. Közülük kettő még életében megjelent, a részben előkészített további kettő céduláit munkahelyén őrizték. A kéziratban maradt, 1862–1882 közötti levélváltás közrebocsátását – főszerkesztői minőségben – Korompay H. János irodalomtörténész vállalta. Hozzáértő munkatársaival ő a XVII. kötetet 2004-ben meg is jelentette. Viszont folytatására két debreceni egyetemi oktatót kért föl: Új Imre Attila irodalomtörténész a levelezés fogalmába illeszthető kéziratok feltárását, jegyzetelését, S. Varga Pál pedig a lektorálást látta el öt idegen nyelvű szakos közreműködésével.

A tetemes kutatási feladat mértékéről valljon a szerkesztő! „A jelen kötet levelei közül mintegy 500 teljes szövegű, és 128 az elveszett vagy töredékben maradt kéziratok száma. (...) Jól látszik, hogy a fennmaradt levelek mennyisége jelentősen meghaladja az elveszettekét. (...) A kikövetkeztethetők legnagyobb számban a jelen kötetben szerepelnek.” (Új I. A.) – A joggal feltételezett, Arany és mások által írott, de időközben elveszett levelekről Arany László, Voinovich Géza és mások könyveiben, folyóirat-tanulmányokban szereztek tudomást szerkesztőink.

DÁNIELISZ ENDRE (1925, Nagyszalonta) tanár, irodalom- és helytörténész. A Bolyai Egyetemen diplomázott (1951). Előbb tanár, majd az Arany János Emlékmúzeum igazgatója (1956–1965), később nyugdíjazásáig ismét tanít Nagyszalontán. Irodalom- és helytörténeti kötetei mellett több ezer írása jelent meg különböző lapokban. A Biharország folyóiratban jelenleg nyelvvelmi sorozatot közöl. A Magyar Kultúra Lovagja.

Az illetékes személyek bemutatását kövesse a XVIII. kötet ismertetése! Bizonyára sokakban fölmerül: miért volt szükség egy évtizednyi időre ahhoz, hogy Arany folytatólagos levélváltása az érdeklődők kezébe kerüljön? Már a mű vaskossága, 1200 lapnyi terjedelme azt érzékelteti, hogy benne fölöttébb nagyszámú közléssel találkozunk. Noha ezeket egykor csupán négy év alatt vetették papírra, mennyiségük magyarázatot követel. A költő 190 levelet fogalma-

zott meg és postázott 69 személynek, illetve néhány közületnek, intézménynek. Válaszként gyakorta tudakozási szándékkal Arany 117 személytől, közülettől 458 levelet kapott. Mindkét fél részéről roppant mennyiség, amit Arany esetében szerkesztői üzenetek is gyarapítottak.

Ha utóbbiak szerzői felől tudakozódunk, megerősödik bennünk a XVII. kötetben közölt jelenség: a pennarágók, tollfor-

gatók hada további „alkotókkal” egészült ki. Együtt érzünk a *Figyelő* s az ezt követő *Koszorú* főszerkesztőjével, hogy értéket teremtő idejét gyatra kéziratok kibogozására kellett fordítania, véleményét magánlevélben vagy a nyomtatott szerkesztői üzenetekben közölte. Jellemző megnyilvánulás dr. Nagy József miskolci főorvos jelentkezése. Ő *A madár* című természettudományi fejtegetését ajánlja föl a főszerkesztőnek. Arany az *Üzenetek* rovatban válaszol: „Meg fog jelenni. Hogy mindjárt-e, nem lehet tudni. Oka: nem célunk ily hetilapot egyféle tárggyal nagyon elfoglalni.” Az irodalom tárgykörébe nem tartozó alkotás típusa indokolja, hogy *A madár* véglegesen fészkében kuksolt.

Természetes, hogy a jó szívvvel írott levelek sorozata folytatódott. E téren – mint korábban – költőnk legbizalmasabban 24 alkalommal Tompa Mihályhoz fordult, amelyekre jóval több, 43 válasz érkezett. Ezekben a családi s az irodalmi tájékoztatás mellett figyelemre méltó az a gazdag korkép, ami írásaikból kibontakozik. E levélváltás a hatvanas évek magyar irodalmi korrajzainak hiteles vetülete. A papköltő az 1862 februárjában megjelent *Új Simeonjával* közönségiskert arat, noha terjedelmes költeményében főleg betegségét írja le, s az ennek véget vető halálára vágyakozik. Arany válaszai mindenkor a vigasztalás szándékával íródtak.

Teljesen más hangulatot tükröz a Szász Károllyal 1860-tól újraéledő és folyamatosan erősödő kapcsolat. Családi és magángondokról kevésbé esik

szó, mert levélváltásukat a sürgető irodalmi kérdések, ügyek uralják. Ezekről alkotott vélekedésük azonos vagy közeli. Szász Arany két folyóiratának megbízható támogatója; prózai írásait, Shakespeare-fordításait folyamatosan postázza, s az általa meggyőzött előfizetők névsorát mellékeli.

Kazinczy Gábor (a kiváló nyelvész unokaöccse) íróként és fordítóként hasonló módon támogatta barátját, azzal a különbséggel, hogy ő Molière-színműveket küldött.

A levélváltás szempontjából a sógor következne, azonban közléseik mássága arra ösztönöz, hogy a Nagyszalontáról később elmondandóknak legyen a része. – Arról már korábban szóltunk, hogy az Arany családnak Pesten való letelepedése a költő alkotó tervének valóra váltásával függött össze: létrehozni egy szépirodalmi törekvéseket bemutató, színvonalas folyóiratot. Ez legyen a legértékesebb literátori megnyilvánulások szócsove. Tragikus, hogy e szép álom egyhamarjában szertefoszlott. Kiváltó okai: a politikai nézetek változása, a folyamatos kézírathány s az előfizetők csökkenése. Bámulatos, hogy a költő eszményi tervét még ezek után sem adta föl.

1862 őszén hónapokon át töprengett: mi légyen a teendő? Gondját barátaival is megosztotta, véleményüket várva. Év végére megszületett a döntés: az a sajtóbeli irányzat nem némulhat el, amely feladatául tűzte a szépirodalmi törekvések folyamatos figyelemmel kísérését. A másság csupán abban nyilvánul meg, hogy közönségcsődítő szövegeket iktatnak be, és vonzóbb köntösbe öltöztetik.

A *Koszorú* első példánya 1863. január 4-én jelent meg, és az érdeklődők számát sikerült 1545-re feltornáznia. Idők múltán a főszerkesztő kiábrándító tapasztalatot szűrt le: olvasóinak többsége pletykát és belpolitikai vitacikkeket várt volna. Az igényes főszerkesztő ennek nem tett eleget, aminek következtében előfizetőinek tábora két és fél esztendő múltán 750 alá zuhant. Ez azt jelentette, hogy a kiadó s egyben a nyomdász szerepét betöltő Heckenast Gusztáv a hetilapnak búcsút mondott. E végzetes tény annak ellenére következett be, hogy a *Csaba trilógia* első részét, a művészi szintre emelt *Buda halálát* nyilvánosan ebben mutatta be. E mű vitathatatlanságát az is bizonyítja, hogy az MTA meghirdette pályá-

zat első díjával, a 100 aranyat hozó Nádasdy-díjjal tüntették ki.

E sikeresnek ígérkező esztendőt lezáró hónap költőnk életútján változást hozott. Fél évtizednyi, kimerítő, de a magyar irodalom fellendítését szolgáló vállalkozása után lemond a Kisfaludy Társaság szűkös anyagiakat biztosító vezetéséről. Viszont hosszas rábeszélés után 1865. január 26-án elvállalja az MTA titoknoki, valójában főtitkári állását két évre. Ebből négy év lett. Végül, az iránta tanúsított tiszteletet meghálálandó, tizennégy esztendőt tölt a magyar tudományosság legrangosabb intézményében.

Noha ezzel anyagi helyzete megnyugtatóvá szelídült, ám örök sóvárgása a Szalontán való végleges megtelepedésre most is feléled. A legerősebben 1863 nyarától, amikor szeretett leánya, Juliska az itteni református lelkész, Szél Kálmán hitvese lett. Felőle nyugtató híreket hoz a fáma: „meg van elégedve egész a boldogsággal”. Érthető, hogy az apában hétről hétre, hónapról hónapra megerősödik a hazatérés terve. A beteljesülés előtti vágy még az elnémult lant húrjait is megpendíti: „Egyszerű kunyhó, ott keleten! / Rakja rajongó képzeletem; / Oda sóvárog e fáradt tetem / Küszködöm, várok, míg tehetem.” Versét levelének prózai soraival folytatja: „Édes fiam, Kálmán! Figyelj a telekeladás-vevés-árulási lehetőségekre esélyeire, mert ha az Isten is úgy akarná, tavasszal már csakugyan kezdenünk kellene valamit.” Tudomásunk szerint „vöm uram” eleget tett a reá bízott feladatnak: kinézett egy olyan üresen

álló portát a Nagy-Csegőd utcában, amelynek kertje összeért a parókia lábával. Már alkudtak is a tulajdonossal, sőt a költő vágyakozó kedvvel rajzolgatta építendő házacszkája tervét. A két telek szomszédsága lehetővé tette volna, hogy amikor leányát és kis unokáját látni kívánja, nem kellett volna 6-8 percnyi sétát megtennie. A lelkeszlak kerítésén keskeny ajtót vágnak, és már egymásnál vannak.

A remények és tervezgetések időszaka decemberben a lemondás és bánat jegyében zárul. A fájdalom csordultig telt poharát az édesapának fenékgig kell kiürítenie: Juliska lányát 1865. december 28-án tüdőgyulladás viszi el. Vele a szülők szép álma is sírba száll. A költő beletemetkezik egyéni fájdalomába, alkotóereje megsemmisül. Közel tizenkét évre van szüksége ahhoz, hogy e csapást kiheverje, amit hazájának politikai helyzete s az Akadémia hivatali gondjai még inkább súlyosbítottak.

*

E tragikus eseményt és körülményeit befejezve vissza kell térnünk a kritikai kiadás XVIII. kötetének eredeti tárgyköréhez, ennek is a sógorával váltott levelek számbeli és tartalmi vetületéhez. A vizsgált négy év során Arany 19 levéllel, Ercsey Sándor pedig 16 válasszal keresték föl egymást. A korábbiak már bebizonyították, hogy ezek leggyakoribb tárgya a családi események és anyagi ügyeik ismertetése. A mostani időszakasz második felében a költő egykori vágya kerül előtérbe.

Az érthetőség kedvéért vissza kell kanyarodnunk az örökséghez; Arany apja „kevés földdel s egy kis házzal bíró földműves volt”. Halhatatlan költőnk paraszti származása egész életére kiható földéhséget alakított ki benne. Másodjegyzősége idején már megélhetésükre fordította mind a saját, mind felesége földörökségének hozamát. Nagykőrösi tanársága utolsó évében megtakarított forintjait Ercsey Sándorhoz juttatja: adja ki kamatra, de a földvétel előnyösebb lenne.

Családja hazatérésének a terve továszallt, de nem a földvásárlásé. A szülőhelytől nem messze, Ant és Tamásda falvak között eladó lett Fleischl Dávid budapesti kereskedő legelője, közel 200 katasztrális holdnyi. Ercseyvel közösen megvásá-

rolták. Azonban földbirtokosi rangját a költő csupán négy éven át viselte, mivel az egész terület a sógor tulajdonára lett.

Szándéka ellenére Arany a Magyar Tudományos Akadémia főtitkára marad. Tisztelői azzal kívánják bizonyítani nagyrabecsülésüket, hogy ragaszkodnak személyéhez.

Arany János életművének valós értékeit, irodalmi rangját alkotásainak széles körű tanulmányozásával ismerhetjük meg. Ámde rejtett gondolatairól, barátaihoz s az ismeretlenekhez fűződő viszonyairól, jellemvonásairól a legkifejezőbben levelei valának. Erről győződhattunk meg az utóbbi négy kötet írásait elemezve, s a következőkben ezt tesszük teljessé. Így érkezünk el Arany összes művei kritikai kiadásának XIX., más megközelítésben levelezésének 5., egyben záró kötetéhez.

Az irodalmárok, Arany-kutatók, érdeklődők számára kellemes észlelés, hogy megjelenésére nem kellett tizenegy évet várni, amint ez megtörtént a XVIII. kötet esetében. Most esztendő múltán a befejezés kezünkbe került. Főszerkesztője az előző két kötet címlapján szereplő Korompay H. János. Joggal feltételezhető, hogy miközben az előző művet a debreceni irodalomtörténészek kiadásra készítették elő, ő nem csupán főszerkesztői tisztségét töltötte be, hanem az Arany-kéziratok összegyűjtését, a közlendők kiválogatását, magyarázó jegyzetekkel való gazdagításukat is végezte. Vallomása szerint ehhez

Sáfrán Györgyi hagyatékát, két lektorának szakismereteit, az idegen nyelvű szövegrészek fordítóinak közreműködését is hasznosította, nem tagadva meg az Országos Tudományos Kutatási Alap (OTKA) folyamatos támogatását.

Már korábban szót kellett volna ejtenünk arról, hogy az „öt kötetben közölteknek mintegy negyede (162 db) elveszett vagy töredék. Ezeknek több mint harmada Arany Jánostól származik: csaknem fele a családi levelezés hozzá írt és megsemmisült darabjainak az emléke. (...) A leveleknek mintegy fele, 44 százaléka most jelenik meg először”. (Korompay J.)

A pusztulás körülményeiről a korábbiakban részint szót ejtettünk, ám e búcsúzó kötetben ezt ajánlatos összefoglalunk, teljesebbé tennünk. A legszörnyűbb tragédia a Szalay-Voinovici-villa 1945 januárjában történt lebombázása, s az itt őrzött Arany-emlékek, -kéziratok megsemmisülése. Mennyiségileg kisebb veszteség, de irodalomtörténeti szempontból végzetes Tompa Mihály 1852-es letartóztatásakor elpusztított baráti levélgyűjteménye. Föl nem mérhető a két folyóirat főszerkesztője által az írókhoz, még inkább a tollforgatókhoz címzett szívélyes vagy bíráló írások száma. Hasonló jelenséggel, egyes főtítkári hivatalos iratoknak e mostani közlésből való kimaradásával is találkozunk.

Költőnk a hozzá szóló leveleket híven őrizte. Cselekedetét ama meggyőződése vezette, hogy ezekből az utókor a 19. század derekának irodalmi életét, mozgalmait valóságghűen ismerheti meg. Annak is tudatában volt, hogy hagyatékának fia hű sáfára lesz. Szándéka teljesült. Atyja halála után Arany László mindezeket nem csupán féltőn őrizte, hanem a még élő barátokat arra kérte, hogy juttassák el hozzá a nekik szólókat. Néhány év alatt össze is gyűlt több mint 1300 Arany által és neki írott levél. A közérdekűeket 1886-ban a fiú adta ki *Arany János hátrahagyott iratai és levelei* címmel. Megjegyzendő, hogy a kritikai kiadás szabályát érvényesítendő szerkesztőink e szövegeket nem vehették át betűhíven. Apja iránti tisztelete a fiút arra indította, hogy az általa ízléstelennek ítélt szavakat, mondatokat a levelekből törölje. Hasonlóan járt el a sógor Ercsey Sándor, az első Arany-életrajz szerzője. A neki címzett levelekből részleteket iktatott könyvébe, ám mindenkor kihagyva a vaskos kifejezéseket.

A XIX. kötetben az eddigieknél gyakrabban találkozunk a Töredék, Elvesztett minősítéssel, amelyek az eredetig leveleket többnyire néhány sorban mutatják be. Ezeket a mai szerkesztők jobbra a Voinovici-féle, háromkötetes életrajzból emelték ki. Neki megadatott a budai villában őrzött teljes levélanyag tanulmányozásának a lehetősége. E kissé terjedelmessé vált visszatekintést követően szóljunk e záró kötetéről!

*

A Magyar Tudományos Akadémia előző titoknoka betegségben elhunyt. Utódot kellett választani. Az intézmény elnöke, Eötvös József e vezető hivatali tisztségre Arany Jánost ajánlotta. Ennek nyomán 1865. január 26-tól költőnk új beosztásba került. Ezt megelőzően így vallott Tompának: „Még vagy két évig fönn kellene tartani magam Pesten: akkor némi kilátással a »független szegénységre« leköltözhetném Szalontára. [...] A Koszorú nehezen tart fenn tovább; ha nyárára annyit apad, mint a múlt nyár óta, magát nem fizeti ki. Így hát sorsom forduló ponton van.”

E munkahely-változtatás s az első év históriája, Arany levélváltásai az előző kötetben kaptak helyet. Ezzel magyarázható ama tény, hogy a további 12 esztendőnyi titkárság és a fél évtizednyi betegségben töltött nyugalom e záró mű tárgya lett. A XIX. kötet – többek között – Arany-nak az 1866 és 1882 közötti, tehát 17 évet átívelő levélváltását tartalmazza. Ennyi idő alatt a főtítkár-költő 324

magánlevelet postázott 313 címzettnek. Kéziratainak szokatlanul tetemes mennyisége meglepi az olvasót; ámde ha ezt a vizsgálódás 17 esztendejével elosztjuk, fogalmazványai évenkénti 19 alkalomra csökkennek. Ennek két okát említhetjük: időt kívánó aggkori irodalmi munkásságát és látásának megromlását. Noha írás, olvasás alkalmával szemüveget használt, a végső években ezzel sem boldogult. Ilyenkor menyegye vagy unokája vetette papírra a tollba mondott sorokat; ő csupán nevét írta alá.

Mielőtt a költő fogalmazta levelekről s a címzettekről fokozatosan beszámolnánk, ide kívánczok a válaszadók számszerű bemutatása. E 17 év alatt Arany 281 magánlevelet kapott 106 személy, intézmény, társaság részéről. Mint a korábbiakban, ez idő tájt is a legtöbb megszólalás Tompától érkezett; őt szalontai sógora, Ercsey Sándor követte. Ez a sorrend egyaránt vonatkozik a költő tollából származókra s a válaszok számarányára.

Sokatmondó adat, hogy e kötet 17 évnyi levélváltásából Tompa csupán két és fél év során vehette ki a részét. Ennek ellenére a legtöbb, 39 megkeresés tőle érkezett. Betegsége állandónak bizonyult, s az elviselhetetlenség határáig tört előre. Utolsó jelentkezése tömör és megható. „Kedves Jánosom! Végórámban az élet határánál visszatekintve életemre: magas, nemes lelkednek vonzalma, barátsága meghat. Fogadd búcsúra lankadó jobbomat! Kedveseiddel, mind négyeteket értve, legyen rajtad Isten áldása! Kifáradtam, pihenek. A lélek él, találkozunk! ajánlom enyéimet! végig híven szerető Miskád” – Ide kívánczok annak közlése is, hogy a virágregék szerzője már hónapokkal azelőtt búcsúlevelet írt barátainak: Aranynak, Csengerynek, Eötvös Józsefnek, Gyulainak, Jókainak, Léwaynak és Szász Károlynak halála közeledtéről tudósítva őket. Közülük Arany az, aki két búcsúztatót szerzett *Tompa sírkövére*.

A második helyre a szalontai sógor, Ercsey kerül. Miután költőnk az ő segítségével „földbirtokos lett”, a gondok zuhataga szakadt reá: a telekkönyvi átírás és a kincstári adósságok mellett ama tény, hogy egy Geyer Rudolf nevű egyén bérelte a területet, és a vételárat magának követelte. Arany e kettőzött kifizetéstől a terület elárusításával szabadult meg. Pénzét – fia tanácsára – a Földhitelintézet részvényeibe fektette,

részben szalontai ismerőseinek adta ki szerény kamatra.

Ezt követően levelezése a vele személyes kapcsolatban álló írókhoz, lapszerkesztőkhöz és gyakrabban családjához tagjaihoz fűződik. Szél Kálmántól a kis unoka hogyléte felől érdeklődik, sőt az olvasni nem tudó Piroskának Karlsbadból levelet postáz, külön borítékba zárva. Idézzünk belőle: „... jól viseld magadat, csak annyi gyümölcsöt egyél, amennyit szabad, meg ne hűtsd magad, mindig vigyed kis kabátod, ha kimégy a házból. [...] Ez a te leveled lesz, jó helyre eltedd, hogy nagyobb korodban is elolvashasd, mikor tudsz olvasni.”

A vő újraházasodása után a nagyszülők a két és fél éves unokát magukhoz veszik, nevelik; a nagypapa elhalálozását követően a gyermektelen László és neje sajátjukként tartották 20 éven bekövetkezett, korai haláláig.

Vizsgálódásunk 17 esztendeje során Arany leveleinek jelentős hányada legbensőbb családtagjainak szól. Ami eddig nem történt meg, most feleségének karlsbadi üdüléséről 13-at, az Arany családnak külön 7-et, összesítve 20-at címez hogylétéről, időtöltéséről, ismerkedéseiről, Arisztophanész magyarításáról, lakásairól számolva be. Szomorú, hogy ezek megsemmisültek. Mindenikéről csupán töredékesen szerzünk tudomást. Hasonló lett a sorsa fiának címzett 11 karlsbadi levelének.

Piroska jobban járt. Nagypó az ő születésének évfordulóján 5-től 17 éves

koráig 10 levelében köszöntötte. Költőnk az utolsót halála évének júliusában fogalmazta. Örvendetes, hogy ezek szövege hiánytalanul megőrződött. Sajnos, nem ez lett a sorsa Piroska 8 szépen szóló válaszána. Kötetünk jegyzetei valamennyiről az „elveszett” felvilágosítást nyújtják.

*

E családi levélváltást követően mindenképpen vissza kell térnünk az általunk tudatosan szüneteltetett irodalmi, baráti, hivatali kapcsolatok ismertetésére. Az érdeklődőket felvilágosítandó beszéltesük a számokat, a statisztikát! A tárgyalat 17 év során az Arany fogalmazta 324 levélből 121 a családtagokat és Tompát illette. A számtani műveletet elvégezve kitűnik, hogy a teljességnek közel harmadát az említett 5 személynél címezte, így ez fejeként 24 levelet képvisel. – Másrészt a postázott 281 válasz közül 94 az említett 5 egyén tollából fakadt. Eszerint a különbözetet képviselő kétharmad, azaz 187 megkeresés pontosan 100 személy, intézmény, hatóság részéről érkezett, ami egységenként 1,87, más szóval közel 2, tehát meglehetősen csekély küldeményt jelent. Ennek okairól a korábbiakban már szövegtünk, amit azzal egészítünk ki, hogy fővárosi íróházaival, a folyóiratok és napilapok szerkesztőivel összejöveteleken, felolvasó üléseken rendszeresen találkozott, s ezeken előszóval közölték kívánságaikat, mondanivalójukat.

Kivételt képvisel a Miskolcon tisztviselősködő Lévay József költő-baráttal váltott 4/5 levél, továbbá könyvei kiadójának, Ráth Mórnak küldött/kapott 7/3 vitairat. – A Gyulai Pálhoz kapcsolódó 5/6 kézírást már azért is érdemes tanulmányoznunk, mert közöttük találjuk a *Budapesti Szemle* főszerkesztőjének elszámolását arról a „luxoriosus” szövegről, amit úgyszólván „belopott” Arany dolgozószobájába. Költőnk ezt semmiképpen nem szándékozott elfogadni. A békesség érdekében végezetül Arany „luxoriosus költeményekkel” hálálta meg az ajándékot.

Ezt a föl nem értékelhető ereklyét 1885-ben László a szülőváros múzeumának adományozta. A látogatók közel hat évtizeden át vendégei voltak a halhatatlanságba magasztosult költőnk lakásának. Ám 1944 őszén e hajdúváros lakói a harctérre költöztek, a közepet találták magukat. Kétharmaduk nyugati

irányba menekült. Őket a keletről támadó hadak győztesen követték, és diadalmasan vonultak be a magára hagyott helységbe. Az üzleteket feltörték, sőt a biztonságosnak ítélt Csonkatornyot is. A dél-erdélyi falvakból behatolók a múzeumból 135 emléktárgyat raboltak el, közöttük a Gyulai Pál adományozta szövegeket.

*

E már-már jelenünkig kiható tragikus históriát kövesse és zárja a magyar szépirodalomhoz fűződő egyik személlyel kialakított kötelék. Essék szó Schedel-Toldy Ferencről, akit a szakmabeliek még életében „a magyar irodalomtörténet-írás atyja”-ként emlegettek. Iskoláit magyarul végezte, utána a pesti egyetem bölcsészeti, majd orvosi karára iratkozott be. Kezdetből fogva igazi hivatásának kritikai és irodalmi tevékenységét tekintette. Kivételes és korai eredményeinek értékeléseként az MTA már 25 évesen tagjai sorába iktatta. Noha a „népi-nemzeti” triászt hanyatlásként értékelte, a Toldit meleg hangú ismertetésben üdvözölte.

Mindezek tudatában különösnek tekintjük e két irodalmár egymáshoz való viszonyát. Kapcsolatuk 1865-ben kezdődött költőnk két levelével, s a címzett egy válaszával (XVIII. kötet). A megszólítás szokatlansága módfelett fölkelte figyelmünket. Februárban az elterjedtet használja: „Méltóságos úr”, ám a novemberit túlzónak érezzük: „Nagyságos Királyi Tanácsos és Akadémiai Rendestag Ur! [...] alázatos szolgálója Arany János titoknok.” Két

esztendő múltán hasonlóan folytatja: „Nagyságos Királyi Tanácsos úr [...] alázatos szolgája Arany János titoknok”. Másfél esztendő múltán, 1869 márciusában változást észlelünk: „Igen tisztelt Barátom! [...] Szives üdvözléssel igaz tisztelőd Arany János titoknok”.

Bizonyára sokakban fölvetődött ama kérdés, hogy ők mit közöltek egymással. Íme, a tárgykörök: meghívás az MTA tudományos előadásaira, az Akadémia vezetőségi gyűléseire, akadémiai kiadványok jóváhagyása, meghívó régészeti kirándulásra, végül néhány személyes kérdés, tanács.

*

A kritikai kiadás XIX. kötetének 2653 tételével az MTA befejezte a többségében Arany fogalmazta, másrészt a neki címzett levelek megközelítő teljességét. Sajnos, kevesebb az általa fogalmazott, mint a hozzá címzett kézirat. Levélváltását költőnk egy életen át féltve őrizte, öregkorában ezeket rendezte, csoportosította, sőt – ahol szükségesnek látta –, jegyzeteivel tette teljesebbé, érthetővé. Ezek nemcsak mindennapjait, kenyérkereső munkáit, családi körülményeit tükrözik, de bemutatják korát, társadalmi helyzetét, politikai nézeteit, emberi kapcsolatait, nem utolsósorban műveinek keletkezési körülményeit is.

*

Az Arany-alkotások közreadásának történetében – a költő elhunytá óta – a legjelentősebb teljesítmény *Összes műveinek* kritikai kiadása a Magyar Tudományos Akadémia pártfogása alatt. E fölöttébb jelentős és rendhagyó vállalkozás terhe

abban fejeződik ki, hogy első kötetét 1951-ben, a lezárót pedig 2015-ben vehették kezükbe az érdeklődők. Eközben két emberöltő, 64 esztendő pergett le az idő rostáján, és három irodalomtudós főszerkesztő, Aranykutató tizegynéhány szakértővel közösen végezte el a reá háruló feladatot. Így jutottunk el a kisdíák rigmusaitól, de még inkább nemzeti hőskölteményünktől, a *Tolditól* az agkori *Őszikéig*, sőt a *Toldi trilógia* befejezéséig. Ezek keretében ötkötetnyi eposz, ballada és líra, külön az alig ismert próza. A Shakespeare- és Arisztophanesz-fordításai mellett az angol, német, olasz, latin átültetésekkel a magyar nép előtt kaput tárt a világirodalom felé. Ezekon kívül megismertük magánéletét, hogy végül gazdag és tartalmas levelezésével búcsúzzunk halhatatlan klasszikusunktól.

A kritikai kiadás tizenkilenc könyve mindazok számára jelentős, sőt pótolhatatlan, akik Arany életművének egészét kívánják áttekinteni, akik egyéniségének az adott társadalmi, politikai helyzettel való összeütközésében a lángelme kibontakozását, megtorpanásának titkát, hűségének erejét akarják megfejteni.

TÓTH HAJNAL

Kiénekelem magamból az örömet és a bánatot

Kriszta Réka Piroska énekesnőt nem csupán a tévéből, az internetről, tehetségkutató műsorokból (például a Voice) ismerhetik a váradiak, hiszen évekig élt itt, sokat jelent neki ez a város. Játszott színházi és bábszínházi előadásokban, klubkoncerteken énekelt, egyetemi éveit töltötte itt. Budapeszten is szép sikereket ért már el. Ezen a nyáron újból fellépett Nagyváradon, a Posticum kulturális központ Jazz Terrace rendezvénysorozatán. Ekkor beszélgettünk zenéről, dalokról, váradi szép napjairól, életének alakulásáról.

Két ifjú és tehetséges zenésszel érkezett Nagyváradra Kriszta Réka Piroska: Balogh Tamás zongoristával és zeneszerzővel, akit az énekesnő a budapesti Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem dzsessz tanszakán ismert meg, és Hidász Tamás dobossal, aki a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem mesterképzésén hallgató dob tanszakon. A kellemes nyáresti koncerten sok ismerős arcot láthatott Réka.

Másnap a városközpontban találkoztunk, az egyik romkocsmába tértünk be beszélgetni. Réka mosolyogva mondta, hogy a kultúrkocsmáknak neki is egyik kedvenc helye volt, bebetoptant ide koncertekre vagy csak úgy.

– Váradon születtem, és Magyarországon nőttem fel, Hajdúszoboszlón és Debrecenben. Aztán ide jöttem továbbtanulni, a Partiumi Keresztény Egyetem zenepedagógia szakára. Nyitott szívvel érkeztem. Nagyon-nagyon jól teltek ezek az évek – szakmailag is. Egyáltalán nem bántam meg, hogy ide jöttem. Tényleg szép és hasznos évek voltak. Az egyetem mellett a Francisc Hubic Művészeti Iskolába is jártam képzésre, Molnár Mónika tanított. Most, hogy én is tanítok, azt észlelem olykor, hogy őt másolom. Példaértékű az, ahogyan Molnár Mónika viszonyul a szakmához, a tanítványaihoz – mesélte Réka.

TÓTH HAJNAL újságíró, szerkesztő (1971, Nagyvárad). Szülővárosában érettségizett, újságírói tanulmányokat folytatótt, majd a PKE szociológia szakán diplomázott (2007). Előbb a Bihari Napló riportere, szerkesztője, majd a nagyvárad Reggeli Újság napilap munkatársa. 2014 májusától a Várad folyóirat kulturális rovatának szerkesztője.

A tanulás mellett különféle előadásokban is szerepelt, énekelt, koncerteken lépett föl. 2006–2008 között tagja volt a bábos truppnak, a Lilliput Társulatnak. Júliát alakította Shakespeare gyönyörű szerelmi drámájában, a *Rómeó és Júliában*. A 2008–2009-es évadban a kaposvári Csiky Gergely Színházban játszott. A Szigligeti Társulatnál is játszott néhány zenés darabban: a *Godspell* című musicalben és a *Köszönöm, hogy imádtott* című produkcióban.

– Minden percem be volt osztva. Mozgalmas idő volt. Rengeteget tanulhat-

tam, fejlődhettem. Csak szuperlatívuszokban tudok mesélni erről az időszakról. Azonban kézenfekvő volt, hogy majd visszavisz az utam Budapestre, mivel ott él az édesanyám és a testvéreim. Ám Budapestről később megint visszajöttem Váradra, hogy a PKE-n mesterizzek. A szak elnevezése: zene-művészet az audiovizuális kultúrában. Innen kerültem tovább Erasmus-ösztöndíjasként a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemre, ahol dzsesszénekes szakra jártam.

A jó hang családi örökség, említette meg Réka. És hogy mi mindent is jelent számára az éneklés, erről is beszélt.

– Nálunk a családban mindenkinek jó hangja van, mindenki szépen énekel. Mindhárman jó hangot örököltünk. A nővé-

rem operaénekes lett. Az öcsém kedvelésből dalol. Történtek olyan dolgok a családukbán, amelyek arra sarkalltak, hogy eszközként használjam a hangomat, az adottságomat, megtanuljam, hogyan énekeljem ki magamból a fájdalmat és az örömet. Kamasz koromban, mint sok tinédzserlányra, rám is nagy hatással volt Whitney Houston és Mariah Carey. Az öcsémmel úgy telt a gyermekkorunk, hogy az újdonságokat, az újonnan beszerzett albumokat, dalokat megmutattuk egymásnak. Ez közös pont az

öcsémrel az életemben. Otthon sokszor énekeltünk is együtt. Közönség előtt egy közös fellépésünk volt, persze terveink, ötleteink vannak. Aztán ki tudja? Elindultunk különféle utakon. Lehet, hogy valahol valamikor találkozni fogunk.

Visszatérve a tanulmányokhoz: a Liszt Ferenc Egyetemen való képzés után szakmai gyakorlaton volt egy stúdióban, ahol megismerkedett Csikós József zongoristával. Rendszeresen együtt lépnek fel két és fél éve a zongoraművésszel. A duó mellett Réka az énekesnője egy kilenctagú zenekarnak, a Speedy Gonzales Latin Bandnek. A formáció mottója: „A lényeg, hogy pezsegjen a vér, pörögjön a ritmus, és mindenki érezze jól magát!” Mindemellett Réka énekel a

Társadalomshop nevezetű hiphop-, funk-, dzsessz- és popzenekarban is. Nemrég készült el első videoklipjük, melynek címe: *Helló, nyár!* A klippremier július 15-én volt, a videó megtekinthető a Youtube-on. Szóval Kriszta Réka Piroska mostanság sem unatkozik, sőt. Ráadásul teljes állásban tanít gimnáziumban és általános iskolában.

– Az elején nem szerettem tanítani. Aztán ez változott. Nem is a tanítást szerettem meg, hanem a diákokat.

Sokat tanultam tőlük vagy az ő jóvoltukból az elmúlt másfél évben. Egy tanárnak mindent precízen, pontosan kell tudni. Át kell adnia a tudást. Harmincasként tinikkel találkozni ráébresztett arra, hogy igenis lelkesedni kell a dolgokért. Van kórusunk, jártak a diákok népdalversenyekre, zajlik az élet. Segíteni kell a tehetségeket.

Kriszta Réka Piroska többször is fellépett már a Posticum-ban. A kulturális központ afféle oázisa, szigete a nagyvárosi dzsesszéletnek. Magyarországról minden valamirevaló dzsesszmuzsikus zenélt már a Posticum-ban.

– Váradon találkoztam a dzsessz és a soul műfajával. Megemlíthetem a nagyvárosi Kim zenekart, Gyárfás Levente billentyűst, Báder Róbert Olivér szólógitárost, akikkel voltak közös koncertjeim. Számomra a dzsessz is egy műfaj, amelyben ki

lehet teljesedni. Nálam egyébként hangulatfüggő, hogy épp milyen műfajú zenét szeretek hallgatni. A klasszikus zene is fontos. Jelenleg is hetente járok énektanárhoz. Az éneklés olyan, mint a sportolás, edzésben kell tartani a hangszálakat.

Réka több magyarországi tehetségkutató műsorban is bizonyított, szép sikerei voltak. Az egyik ilyen műsor révén ismerhette meg Somló Tamást. A nemrég elhunyt művész volt annak a csoportnak az irányítója, mentora, amelyikben Réka is szerepelt. Megkérdeztem, milyennek ismerte őt

meg, milyen volt a vele való együttműködés. Pár napra rá Somló Tamás halálhíre döbbsentette meg, szomorította el a rajongókat... Réka a Facebook oldalán megemlékezett Somló Tamásról, megosztott pár sort és egy fényképet, amelyen a voice-os csapat és Somló látható.

– Így utólag átgondolva, a mostani eszemmel már biztosan nem mennék ilyen műsorba. De mivel kíváncsi természetű vagyok, úgy éreztem, ki kell próbálnom ezt is. Látni akartam, mi van a kulisszák mögött. Kihívás volt ez nekem. Jó volt, hogy megismerkedhettem hasonszőrű új emberekkel. Ám azt is megtanultam, hogy a legfontosabb a zene – és nem a csillogás. A legfontosabb, hogy az ember független legyen. Hogy legyen tudása, amire lehet alapozni. Visszatérve a Voice-hoz: Somló Tamás nagyon nyitott és közvetlen volt. Megtörtént, hogy részt vett olyan próbákon, műhelymunkákon, amelyeken nem is lett volna kötelessége jelen lenni, amikor nem is volt felvétel. Egyszerűen kíváncsi volt, érdekelte, mit csinálunk. Elleshettünk tőle dolgokat, például hogy miként viszonyul a munkához, a hivatáshoz, a kollégákhoz... És ha belegondolunk, hogy 64 évesen vállalta el a műsorban való tevékenykedést...

Persze a hogyan továbbról, a tervekről, nyári fellépésekről és a nyári váradi koncertről is beszélgettünk Rékával.

– Váradra mindig nagy izgalommal jövök. Mindig különleges esemény, ha Nagyváradon énekelek. Balogh Tomival és Hidász Tomival először koncerttünk együtt. És persze reméljük a folytatást, a közös munkákat. Balogh Tomi minden műfajra nyitott. Az előbb említettem a függetlenséget. Fontos, hogy szabadon alkothassak. Van házi stúdióm. Saját dalaimra, saját mondandómra szeretnék építkezni. Ezen dolgozom, ezt akarom minél jobban megerősíteni. Fél éve aktívan jelen vagyok a közösségi médiában, van Facebook oldalam, a Youtube csatornán is megtalálhatók a számaim. Szeretem az igényes, énekcentrikus popzenét. Ezen műfajon belül jól érzem magamat. A nyáron jócskán volt klubozás. Tavaly például az EFOTT Fesztiválon léptem föl a Társadalomshoppal. A tanítás mellett ezután is szeretnék zenekarokban énekelni. Nyitott vagyok minden együttműködésre.

PÉTER I. ZOLTÁN

Ady harcos párbajjelenessége (és ifjúkori párbajai)

Társadalom

A 19. és a 20. század fordulóján a Monarchia területén igen magas volt a párbajok száma, a kortársak közül volt, aki egyenesen párbajmániát emlegetett. E jelenség a középkori nemesi-lovagi hagyományokból eredeztethető, hosszú ideig a nemesség előjoga volt a fegyveres becsületvédelem. Ezzel az előjoggal még akkor is éltek, amikor a párbajokat a modern polgári törvények már tiltották – olvasható az e témával foglalkozó egyik tanulmányban. Ebben az időben a polgárság képviselői is szép számban párbajoztak, mivel mindenben igyekeztek átvenni a hagyományos nemesi értékrendet, így a párbaj intézményét is.

A 19. század második felétől kezdve kialakult az úgynevezett úriember kategória, amely a polgári származású egyéneket is magában foglalta. Az e kategóriához tartozó személynek – függetlenül a származásától – egyebek mellett nélkülözhetetlen tulajdonsága volt a lovagiasság. Így aztán egy úriember, ha becsületében támadták meg, nem hagyhatta megtorlatlanul, mert ha nem vesz elégtételt, kizárja magát az úriemberek közösségéből. Vagyis az úriember a társadalom szemében párbajképes volt, meg tudta védeni a státusát. Még a törvényes tiltás ellenére is ezt cselekedte, ezt kellett cselekednie, hogy megszilárdíthassa úriemberi pozícióját, megőrizhesse társadalmi helyzetét. Ez is magyarázza tájainkon is a párbajok nagy számát.

Ady első debreceni párbaja

Ady Endrét sem kerülhette el a kor szokása, a sokszor halállal végződő „úri passzió”, a párbaj. Első párbaját Kemény Emil nevű jogász barátjával vívta 1898 végén. Kemény a zilahi kollégiumban diáktársa volt Adynak, egy osztállyal lejjebb

PÉTER I. ZOLTÁN
Podmaniczky-díjas helytörténész, újságíró (1949, Nagyvárad). 1991–2009 között a Bihari Napló munkatársa. A Budapesti Műszaki Egyetem műemlékvédő szakmérnöki karán tanult. 1992-től számos helytörténeti és irodalomtörténeti könyve jelent meg.

járt. Ady Lajos úgy tudta, hogy az ügy forrása az iskolaév elején megpezdült diáktársadalmi tevékenység lehetett, amelybe mindketten belevették magukat. A párbaj tanúja, Balássy Miklós, Adynak zilahi osztály-, majd debreceni jogásztársa szerint az összecsapás oka a könnyelmű jogászeletbe túlságosan belemerült Ady borközi kötekedése volt. Mások szerint a párbajra állítólag az adta az okot, hogy ittás állapotban a két diák összeszólkkozott.

A párbaj vélhetően valamikor 1898 november derekán történt, hiszen ugyanazon hónap 25-én írta Ady édesanyjának a következőket: „*Én itt magamra voltam hagyva, belevittek*

ezenfelül akaratomon kívül egy párbajba, mely sokba került, szóval adósságba vertem magam. – Ezeket nekem kell fizetnem. Azért kijelentem, hogy most utoljára kérem édesanyám segítségét...”

A lovagias ügy azért kerülhetett sokba, mert a párbajsegédek hosszasan-körülményesen tanácskoztak valamelyik vendég-

lőben, s fogyasztásukat Adynak kellett fizetnie, ő lévén a kihívó fél.

A kardpárbajt Balássy Miklós vezette. De mielőtt felállította volna őket, Kemény Emilhez lépett, aki jó vívó volt s rutinos párbajozó is. Ezeket mondta neki:

– Emilkém, hiába akarsz bármit is csinálni, itt vagyok, s nem fogom engedni, hogy valami veszélyesebb vágást adj, mert én azonnal felfogom.

Emil csakugyan nagyon szépen, barátilag és lovagiasan viselkedett. Bandinak a párbajt megelőző napig nem volt kard a kezében, akkor is csak azért, hogy valamennyire hozzászokjon. Egy jogász kollégájukhoz vitte el Balássy, s ott a kardot a kezébe adva, azt mondták neki:

– Vágj összevissza, ha félsz, hunyd be a szemedet.

Az oktatás egészen jól bevált, mert a párbajban mindjárt az első összecsapásnál a Bandi kardja behajlott, és Emil alsó karján lapos vágás nyoma látszott. A párbaj tovább folyt, úgyhogy talán ötször vagy hatszor csaptak össze. Az utolsó összecsapásnál, amikor Bandi már kivágta magát, Emil pillanat alatt óvatosan, kímélettel bevágott, s a vágás Bandinak a bal vállától a mellén végig egészen a jobb alsókarjáig húzódott, de csak lapos volt, s így ezen alapon konstatálva a harcképzetelenséget, a párbajt a segédek beszüntették.”

A kardpárbajt sikerült titokban tartaniuk és így elkerülték a törvényes következményeket. „Az ügyről nincs semmi dokumentum, a lapokban sem találjuk nyomát – írta Kovalovszky Miklós, aki szerint a kérdés eléggé tisztázatlan. – Akárhogy történt is a lovagias ügy, nyilván csak ifjonti hősködés volt, minden komoly ok nélkül. Utána is a legjobb barátságban élt a két fiatal jogász-újságíró, sőt lakótársak is lettek.”

Ady első becsületbeli ügye megalapozhatta későbbi párbajellenességét, de a kor morálja ellen ő sem tehetett sokat. Néhány hónappal az első párbaja után, 1899. február 22-én írta a *Debreczeni Hírlapban* az *Egy lövés után* című cikkét, amelyben elítéli, értelmetlennek tartja a duellumot. A cikk záró mondata így szól: „*Verekedünk nap-nap után. Akinek nincs szerencséje, nyöszöröghet a kórházi ágyon, vagy a kapufélától sem búcsúzva elpatkol az árnyékvilágra...*”

Quousque tandem?...”

Újabb debreceni kardpárbaj

Adynak 1899. május 4-én is volt egy kardpárbaja, Geréby Pál tartalékos huszártiszthelyetessel. Ezúttal a sajtó és a hatóság is tudomást szerzett az eseményről. Ady lapja, a *Debreczen* még aznap beszámolt róla *Véres kardpárbaj* címmel: „A péterfiai tornacsarnokban ma reggel 9 órakor véres kardpárbaj folyt le. Egy hírlapíró és egy tartalékos huszár tiszthelyettes állottak szemben. Karddal intéztek el egy összeszólalkozást, s az eredmény mindkét részről szomorú.

Geréby Pál tartalékos tiszthelyettes tegnapelőtt egy színházi összeszólal-

kozásból kifolyólag provokáltatta Ady Endre hírlapírót, lapunk belső dolgozótársát. Az ügyet békés úton nem lehetett elintézni, a megbízottak fegyverbírósaági döntés folytán kardpárbajban állapodtak meg. Ady Endre megbízottai Falk Richárd és Sipos Béla, Geréby Pálé pedig Dalmy Barna és Rásó János voltak.

A felek rendkívül hevesen csaptak össze. Mindjárt az első összecsapásnál megtörtént a sebesülés. Ady Endre a fején kapott egy vágást, Geréby szintén. A párbaj után a felek kibékültek. Állapota mindkettőnek elég súlyos, de komoly aggodalomra nem ad okot.”

Az összeszólalkozást állítólag az okozta, hogy Ady Endre a Csokonai színházban Geréby Pál bérelt helyét foglalta el. A később érkező Geréby szóvá tette helyének bitorlását. Az ittas Ady bocsánatot kért, de maradt a széken. Geréby mögötte foglalt helyet. Ady még kétszer kért bocsánatot. Harmadik alkalommal, a bocsánatkérés után, Ady még hozzátette, hogy ha nem tetszik az eljárás, akkor Geréby rendelkezésére áll. Geréby gúnyosnak, kihívónak érezte az újságíró hangját, ezért segédeivel párbajra hívta, amit Ady elfogadott.

A párbajt követő második napon, május 6-án a *Debreczen* írt munkatársuk állapotáról: „Ady Endre, lapunk belső dolgozó-társa, kinek csütörtökön reggel kardpárbaja volt, hétfőn ismét elfoglalja helyét szerkesztőségünkben. Kezelőorvosa, dr. Altmann Béla véleménye szerint mivel sebláz nem állott be, minden bajon túl van. Munkatársunk állapota iránt különben városszerte nagy a részvét. Szerkesztőségünkben egész nap cseng a telefon – kérdéseket intéznek hozzánk állapotá iránt. A beteget különben elárasztják küldeményekkel, s ezek között nagy szerepet játszik az erősítő bor és cognac. A beteg poéta ezen az úton is köszöni az ismerőseinek és jóakaróinak szíves érdeklődését.”

A két párbajozó a küzdelem után kibékült, barátok lettek, sőt 1904 őszén Ady hűségesen kalauzolta Gerébyt Párizsban, amikor az egy rövid időre ellátogatott a francia fővárosba.

A párbaj ügye bíróság elé került. A debreceni kir. ügyészség 5327/899. szám alatt nyújtott be vádemelési javaslatot. 1899.

augusztus 17-én ítélet született. A Debreceni Királyi Törvényszék Ady Endrét öt, Geréby Pált nyolc nap letöltendő államfogház büntetésre ítélte, valamint a bűnügyi költségek megfizetésére. Geréby megnyugodott az ítéletben, Ady és az ügyész fellebbezett. A debreceni királyi tábla december 27-én helybenhagyta az ítéletet. Mivel időközben Ady Nagyváradra távozott, a tábla ítéletét a váradi törvényszék hirdette ki előtte 1900. május 9-én. Most már csak az ügyész fellebbezett súlyosbításért, de a Kúria jóváhagyta az ítéletet. Végül a büntetést Ady 1902. július 20–25. között töltötte le a szegedi államfogházban.

Várad i lovagias ügy

Ady 1900 októberében Nagyváradon hírlapi polémiába keveredett a *Színházi Újság* szerkesztőjével, Szűts Dezsővel, s emiatt az eset körül lovagias ügy keletkezett. Erről a *Szabadság* 1900. október 21-i száma az alábbiakat közölte: „Az Ady Endre és Szűts Dezső urak között felmerült ügy a mai napon lovagias úton elintéztést nyert. Nagyvárad 1900 okt. 20. Halász Lajos, Biró Lajos, Ady Endre úr megbízottai, dr. Fodor Gyula, dr. Kurländer Ede, Szűts Dezső úr megbízottai.” A rövid hírben azt közölték, hogy a megbízottak, azaz a segéd-ek közbenjárására a párbajozó felek kibékültek. Ezt követően Ady-nak még akadt hasonló lovagias ügye, de később Nagyváradon legfeljebb barátai mellett vállalt párbajsegéd szerepet.

Államfogház párbajvétség miatt

Ady a debreceni párbajvétsége miatti ötnapos büntetését 1902. július 19–24. között a szegedi államfogházban töltötte le. Ez idő alatt – jelesen július 23-án – lapja is beszámolt némi humorral fűszerezve munkatársuk „halaszthatatlan” elfoglaltságáról: „Ady Endre kollégánk és szívünkhöz nőtt kedves barátunk holmi párbajügyekből kifolyólag ez idő szerint a szegedi államfogház szíves vendégszeretetét élvezi. Természetes, hogy e köteles vizitjére csak úgy utazott el, hogy a debreceni ügyészség udvariasan tudomására juttatta, hogy amennyiben azonnal el nem utazik Szegedre, néhány csendőr urat küldenek érte, akik majd elgardírozzák odáig. E gyöngéd intelem után a mi Ady barátunk, miután amúgy magyarosan is leszídta a büntető törvénykönyvet, hozzálátott a redakcióban a pakolásához...”

Csak mint érdekesség érdemel említést az, hogy Rienzi Mária minden nap rövid táviratot küldött Adynak a szegedi fogházba azzal a szöveggel, hogy: „Imád Máriád.” Ezt támasztja alá a kupléénekesnő Adynak dedikált fennmaradt fényképe is.

Két későbbi cikkében Ady is megemlékezik raboskodásáról. A július 25-én megjelent *Űri rabokban* némi iróniával megírta, hogy: „A szegedi államfogházban kivételesen élénk mostanában az élet. A kánikulát használja föl a legtöbb elítélt a kényszerű hűsölésre...” E bevezető mondatot követően, név szerint is felsorolja a bihari elítélteket. A második, július 26-i, *A rabok mecénása* című cikkében Pálfi Antalnak állít emléket, aki Biharból elszármazott szegediként „valóságos kultuszt csinál abból, hogy megkönnyítse a Bihar megyei és nagyváradi államfogyok rabságát. Ő közvetít minden érintkezést a külvilággal. Ő hoz naponta sok tucát lapot a rab földieknek. Ő hoz be bort, melynek üvegén gyógyszer felírás van. Szóval csak ott a rabságban megbecsülhető sok nagy szolgálatot tesz ő rab patrióta társainak...”

A párbaj-mánia ellen

Ady váradi újságírói működése során többször is fellépett a párbaj-mánia ellen. 1901. december 8-án egyik vezetője és szervezője volt annak a nagyváradi népgyűlésnek, amely Vázsonyi Vilmos fellépése nyomán tiltakozott a párbaj-kultusz ellen. Az ülés tárgya a korabeli újságcikk szerint: Tiltakozás a párbaj és a szólásszabadság elfojtása ellen. A népgyűlés összehívói a felhívásokon lelkes szavakkal kérték a polgárokat a megjelenésre: „Polgártársak! Kérve-kérünk benneteket, jelenjete meg számosan a holnapi gyűlésen, hogy minél impozánsabb kifejezést adjunk annak, hogy a legszentebb polgárjogainkból nem engedünk elrabolni egy szemernyit sem.”

A népgyűlés kezdeményezői, Ady Endre, Bíró Lajos és Halász Lajos a következő kiáltványt bocsátották ki:

„Polgárok!

Budapesten egy képviselő elég bátor volt kijelenteni, hogy csak egyféle becsületet ismer, hogy csak az a becsület kell neki, amellyel megelégednének a nép milliói, hogy nem párbajozik. Ezt a bátor embert, ezt a becsületes embert most meg akarják gyalázní a képmutatók, a farizeusok serege.

Polgárok! Soha jobb alkalom nem volt arra, hogy eredményes harcot kezdjünk a párbaj gyűlöletes mániája ellen. Nyil-

vánvaló, hogy ama képviselő szólásszabadságát akarták karddal vagy pisztollyal elfojtani, és nyilvánvaló, hogy egy karddal vagy pisztollyal fegyverzett vakmerő bandita belegázolhat mindenki becsületébe, mert hiszen lovagias elégtételadásra hajlandó.

Legszentebb jogaitok megvédelmezésére hívunk fel titeket! Polgárok, jöjjetek el arra a népgyűlésre, amelyet holnap, vasárnap délután 3 órakor a *Fekete Sas* szállóban tartunk. Tiltakozunk ott együtt a szólásszabadság elfojtására irányult vakmerő kísérlet ellen, és tiltakozunk a párbaj ellen, amely a mai viszonyok között gyűlöletes eszköze lehet minden jograblásnak. Kezdjük meg a végleges, a győzelmes, az utolsó harcot a párbaj ellen. A népgyűlés tárgya az elnökválasztás lesz. Azután Várady Zsigmond dr. fogja ismertetni az ügyet, s Dési Géza dr. előterjeszteni az indítványt, amelynek célja az, hogy az egyéni becsület erősebb és hathatósabb védelmet nyerjen. Beszélni fognak még: Stern Hermann, Halász Lajos, Bíró Lajos, esetleg mások.

Polgárok! A legszentebb jogaitokról van szó. Jöjjetek el minél számosabban! A példátokat máshol is fogják követni, megmozdul az egész közvélemény, és elsöpri azt a középkori előítéletet, azt a szabadalmazott gyilkosságot, amelynek párbaj a neve...”

Később a *Nagyváradai Napló* 1902. február 22-i számában a *Párbaj ellen* című cikkében mond ítéletet Ady. Nem sokkal ezt követően, 1902. május

85

Bíró Lajos volt az egyik szervezője Ady és Halász Lajos mellett a váradai párbaj-kultusz elleni nagygyűlésnek

3-án, a *Nagyvárad* *Napló* vezércikkében ítélte el éles hangon a párbajt. Bevezető mondata: „*Nagyváradon piros volt a májusi ünnep. A süvöltő, gyilkos golyó kipattant s leterített egy jóra való, derék embert...*” Az áldozat Pallay Lajos volt, aki a decemberi párbajellenes népgyűlés egyik résztvevője, és majdnem megválasztott elnöke volt. Ha idéztük a bevezető mondatokat, közöljük a zárómondatot is: „*Közeledik az új világ, melyben a munka és a világosság kormányoznak. Ebben a világban egy derék embert, egy ártatlan embert nem ölnek majd meg lovagiasan. Ideje lesz már magatokba szállni óh elfogultság, sötöttségnek, önzésnek és babonának emberei!*”

A párbaj barbár intézménye továbbra is kedvelt témája maradt Adynak. 1903. január 15-i cikkében arra emlékeztett, hogy a nagyvárad párbajellenes akció országsszerte hívókra és hívekre talált. De azt sem rejti véka alá, hogy az agráriusok lapja vezércikkben a párbaj mellett foglalt állást, mivel szerinte a párbajellenes akció a lovagias szellem kiirtását akarja. Ady határozott válasza: „*Dehogyan akarja.*”

1903. július 10-én Budapesten megalakult az országos párbajellenes szövetség. Egy nappal később írt erről Ady a *Nagyvárad és a budapesti párbajellenes liga* címmel, amelynek alcíme azt sugallja, hogy mindez a nagyvárad párbajellenes akciója. A cikkből ellenben kitűnik, hogy nem követték a várad párbajellenes szellemét, mint több vidéki nagyvárosban, mivel a budapesti liga kimondta: „*hogy a ligából alakított becsületesség szükséges esetekben elrendelheti a lovagias mérkőzést.*” Ilyen párbajellenes liga – a cikkíró szerint – nincs Európában, ráadásul ellentmond a büntető törvénykönyv

előírásainak. Ady javaslata szerint: „*A nagyvárad párbajellenes szellemének kell hódítania az egész országban. A párbajellenes mozgalomnak nemcsak a párbaj, de minden lovagias babona ellen küzdenie kell. Csak így lehet sikere a mozgalomnak...*”

Ekkor már rég érlelődött a költőben a Nagyváradról való elvágyódás. Augusztusban megismerkedett a Párizsból hazalátogató Lédával, akinek elvitathatatlan érdeme, hogy vonzásával végül is kiragadta Adyt a várad hétköznapokból. A fiatal újságíró 1903. október 7-én Fehérék súlyos nehezítése ellenére kilépett a *Nagyvárad* *Napló* szerkesztőségéből, és még aznap hazautazott Érmindszentre, hogy néhány hónappal később kövesse az asszonyt Párizsba. Új környezetbe kerülve, új kihívásokkal, gondokkal szembesülve a későbbiekben egyre kevesebb jelentőséggel bírt számára a becsületbeli ügyeknek duellummal való megoldása, illetve a párbajellenesség. Tudomásunk szerint többé nem párbajozott, legfeljebb párbajsegéd, azaz szekundáns szerepet vállalt néha barátai felkérésére...

MOZOG NAGY IMRE

Jár a baka, jár (10.)

Részlet a *Fújnak a fák, Ides* című önéletírásból

2014-ben, az első világháború kitörésének századik évfordulója táján folytatásban közöltünk több részletet egy nagyváradi postamester frontélményeket megörökítő, torzóban maradt emlékiratából. Újabb sorozatunkat a hadikórházak – háborús memoárokban ritkán megörökített – világából válogattuk, a halálos fejsébt csodával határos módon túlélő fiatalember emlékeiből. Érmellék, azon belül Albis szülötte 1892. október 8-án látta meg a napvilágot, egy föld nélküli zsellércsalád sokadik gyermekeként. Félbemaradt önéletírása gyermek- és ifjúkorát, az első világháború előtti „boldog”(?) békeidőket, frontélményeit, kései tanulmányait és Trianon után váradi polgárként megélt éveit tartalmazza, 1924-ig bezárólag. A két világháború között nagyváradi, erdélyi lapokban olykor cikkeket, verseket közlő, vitathatatlan íráskészséggel, agasabb műveltséggel rendelkező tollforgató hagyatéka hiteles dokumentum és lebilincselő olvasmány.

Sz. A.

1917 karácsonyára nem vállalkoztam hazautazni. Fűtetlen, rosszul közlekedő vonatok, anarchikus közállapotok, itt meg a Váci úton meleg van és rend, fegyelem. Idesék nagyon hívtak, de még a hozzám utazgatásról is lebeszéltem őket. Magamat nézve az állapotom, részükről pedig idős koruk miatt tartottam hátrányosnak az utazgatást, testvéreim pedig nyakig ülnek a gondokban. Elég sokan utaztak haza vagy ismerős családkhoz vendégségbe, az ünnepekre. Én sose csináltam az ünnepekből mutatós produkciót. Épp elég családot ismertem, barátokat, rokonokat, akik januártól decemberig marták, gyalázták egymást, vagy közönyösek voltak egymás gondja-baja iránt, de karácsonykor szemforgatóan körbeülték az ünnepi asztalt, és megjátszották a Szeretet ünnepét.

Nénjeim egyébként azért se igen törekedtek meglátogatni, mert nem lett volna hol megszállniuk a háborús Budapesten. Roko-

nunk, ismerősünk Pesten nem volt, a Váci úti katonai kollégiumban pedig nem szállhattak meg fehérnépek. Amellett kétfelé húztak az ügyben, hogy én végül is kit vegyek feleségül. Én már ekkor Zsófi néném tervéhez vonzódtam, elkönyveltem magamat Kolozsvári Piroska jövendő férjének. A házassághoz nem kell feltétlenül szerelem – az csak a szerelemhez kell. Belátam, hogy Zsófi nénémnek sok mindenben igaza van, Piroskának is nehéz lenne magához rendes embert találnia, ekkora házasulandó legényinségben, ami a háború harmadik évének végére Érolasziban is kialakult. Én azt is természetesen tartottam, amitől Zsófi néném félt, hogy 75 százalékos hadirokkant és fél lábára béna ember után se rohángásznak majd a hajadonok, akármilyen belső értékekkel is rendelkeznek az a férfi. Úgy gondoltam, a szerelem úgyis elmúlik előbb-utóbb, s utána annak kell meglennie egy elviselhető vagy éppenséggel jó házasságban, ami Piroska és köztem igazi szerelem nélkül is, pusztán egymás iránti tiszteletből, megértésből és helyzetünkbe való belenyugvásból már eleve meglehet. Ez így logikusnak is tetszett akkor, amikor erről gondolkoztam, csak arra nem számítottam, hogy nincs időnk egymást egybekelésünk előtt kitapasz-

talni, és eljegyzésünk, összeházasodásunk sürgetése Zsófi néném részéről olyan buktatókat rejthet magában, amelyeken később megbotolhat egy jó szándékkal összetákolts házasság. (Így is lett! De erről majd később, ha oda érek életem leírásával.)

Egyelőre minden erőnket és időnket a tanulásra fordítottuk, mi, a többség. Esténként összejöttünk egyik vagy másik szobában – mint említettem, minden teremben ott maradt a katedra meg a falitábla. – És segítettünk egymásnak a tanulnivalók jobb megértésében. Először az alsóbb osztályosok feladatait oldottuk meg a táblánál, közösen, ebbe tetszés szerint bekapcsolódtak a felsőbb osztályosok is. A feltett kérdések megválaszolása elősegítette tudásanyagunk kollektív gazdagítását, az egymástól való tanulást is. A feladatokat mindig a leggyengébb írta föl a táblára, s neki kellett próbálkoznia a megoldással. Ha nem sikerült, akkor segítettek neki a többiek.

A szobarendhez tartozott, hogy az elméleti anyagot, ha az illető tudott csöndben tanulni, ki-ki magolhatta a szobában, esténként. De aki jobban tudott tanulni, ha fölolvagatta magának, annak tanácsoltuk, hogy napvilágnál vegye igénybe e célra az iskolaudvar valamelyik sarkát, vagy este a folyosót, ahol sápadt villany égett. Este 9 óra után aztán tehetett bárki, amit akart. Pihent, olvasott, lefeküdt aludni, de a többi zavarni nem volt szabad. Nem voltak ezek világrengető újítások, de kissé megbabolázták azokat, akik sehogy se tudnak beilleszkedni egy célratörő közösségbe, ahol másokra is tekintettel kell lenni.

Áprilisban levizsgáztunk a harmadik és a negyedik polgári anyagából, és akkor még erősen ingadoztam, hol és milyen irányba tanuljak tovább. Tanárain jó része erővel tanítóképzőbe szeretett volna ajánlani, én meg inkább felső kereskedelmi-be akartam járni, vagy huszonhatodik életévemet számításba véve, mennél előbb kenyérkereseti lehetőséghez jutni, hogy valóban eljegyezhessem, még 1918-ban – ahogy Zsófinak megígértem – Kolozsvári Piroskát. Ennek a célnak a postamesteri tanfolyamra való föl vétel felelt meg a leginkább a számunkra felajánlott lehetőségek közül. Ezt választottam. Ez csak pár hónapos volt, de beletartozott a tanulmányi időbe a nyár is, és azzal kecsegtetett, hogy sikeres szeptemberi vizsga esetén azonnal elhelyezkedhetünk a postánál, ami végül is nyugdíjas állás, ha az ember megbecsüli magát, tisztességgel dolgozik. És hadirokkantnak éppen megfelelő elfoglaltság. Sikerült a ter-

vem, bekerültem a postástanfolyamra. Tetszett a dolog, buzgón képeztem magamat, oktatóink meg voltak velem elégedve.

Tanulmányaim körülményeit kissé nehezítette, hogy a Váci úti iskolaépületet 1918 nyarán teljesen ki kellett üríteni, általános takarítás végett. Minket rokkantakat egy Duna partján fölhúzott barakkba telepítettek, az viszont annyira tele volt poloskával, hogy szabad időnkben mással sem foglalkoztunk, mint vakaróztunk, s irtottuk a hasunkon ide-oda menetelő poloskákat. Ekkor néhányan kitaláltuk, hogy cókókunkkal együtt lekötözünk a Dunán veszteglő tutajokra. Lehordtuk féregtelenített szalmaszájkajainkat, ládáinkat, és ott aludtunk, a szabad ég alatt. Forró nyár volt 1918-ban, ezért mi ott tűrhetően jól „üdültünk”. Aki tudott úszni, naphosszat lubickolt a vízben. Aki valamiféle tanfolyamra járt, mint én, az pedig délután. Én azonban csak néztem őket sóvárogva, mert nem tudtam úszni. Odahaza, az Albis patakban a békáknak is csak hasig ért a víz, az Ér mesze folydogált tőlünk. Ennek dacára, abból az elméleti tételből kiindulva, hogy a víz fenntartó erejének esetemben is érvényesülnie kell, egyik nap fogtam magam, beleugrottam a Dunába, és próbáltam ugyanazokat az úszómozdulatokat végezni, amelyeket bajtársaimtól ellestem. Persze, hogy merültem le a víz alá! Kétségbeesetten csapkodtam, nyeltem a vizet, fulladoztam, hol fölmerültem, hol le. A parton napozó rokkantak serege észrevett: Hát ez a hülye mit csinál? – riadóztatták egymást, mire egy pécskai fiú,

Jaczkó András – aki 1924-ben, az így kötött ismeretség és létrejött barátság következtében Imre fiam keresztapja lett –, maga is fellábú rokkant, pillanatok alatt leoldotta a műlábát, és bedobta magát a vízbe, utánam. Aztán mások is. Kihúztak a vízből, azt hiszem, nem sokkal előbb, mint ahogy már késő lett volna... Kérdezik tőlem, amint kihányom a vizet, és szóhoz jutok: mi van velem, megcsalt a szeretőm? Különös módon e kérdésre Tatár Ágnes alakja jelent meg előttem, és már ráztam is a fejemet, hogy nem, dehogy, csak azt hittem botor módon, hogy az úszáshoz elég a bátorság és az akarat. Ezt tehát szó szerint „megúsztam”, hála Jaczó Bandinak. A tutajokról aztán beköltöztettek bennünket a Révész utcai utókezelő gyógyintézetbe, majd augusztus közepe táján vissza, az újrafestett, kitarított, rendbe tett Váci utcai iskolaépületbe, a régi helyünkre.

Nézegetem váradi szobám falán azt a fényképet, amelyet a Gellérthegy oldalában, Szent Gellért püspök szobránál, a félköríves oszlopsor előtt felsorakoztatva készített rólunk egy fényképész, 1918 nyarán! Vajon hányan élünk még az ott láthatók közül? És vajon az élőknek hol, merre van a hazájuk? A holtak hol nyugsznak, ha ugyan szolgaföldben is nyugodhatnak?... Mozgalmas esztendő volt számomra 1918, nem csak az Osztrák–Magyar Monarchia mint államalakulat számára. Ez utóbbi ugyanis akkor fejezte be a pályáját, az enyém pedig akkor ősszel vette kezdetét.

Írtam, hogy elhárítottam Idesék vagy testvéreim Pestre látogatását 1917 karácsonyán. Akkor már a Budapestre utazó vidéki ember még előrendeléssel sem juthatott vendégszobához, a panziók se fogadták be őket, különösen egy-két éjszakára nem. Ha igen, megfizethetetlen áron. Pályaudvarokon, hidak alatt, kapuk alatt, parkokban éjszakáztak a vidékről fölruccanók vagy az Erdélyből, Felvidékről, Bácskából érkező menekültek, ha nem volt rokonuk, aki befogadja őket. Ott, kint viszont a kemény hidegen kívül a rendőrség is zaklatta őket. A főváros didergett. Az új gáz- és villany-előfizetés vagy beszerelés energiahiány miatt tilossá vált. Rendelet jelent meg, hogy a lakást csak akkor szabad fűteni, ha beteg van a háznál. Ez a szigorú előírás aztán előidézte, hogy ahol nem volt addig beteg, legyen.

1917 őszén a központi hatalmak csapatai váratlan győzelemre hajszolták kimerült csapataikat a 11. isonzói csatában, az olasz front átmenetileg összeroppant, osztrák–magyar kézre került

nagy terület, Udine, Velence, Torino, és a Piave felé megnyílt az út. Oroszországban pedig a bolsevik „forradalomtól” lehetett remélni a különbékét. Eközben szűkebb hazám vidékén, Székelyhídon és környékén hastifuszjárvány tört ki, igen sok halálessel. Az 1900-as korosztály sorozására is sor került, 1918 márciusában bevonultak a tizennyolc évesek, nyáron már a frontra is kerültek. Írták hazulról, hogy a váradi csapatkórház sikkasztó gazdasági vezetőjének, Strasszer Aladárnénak hétevi fegyházbüntetését a Kúria öt évre mérsékelte, a büntetés „túl magas” volta miatt.

Ebben az időben legfőképp az igen tartalmas *Pesti Napló* mindennapos olvasója lettem. Abban olvastam Szép Ernő *Lila akác* című elbeszélésének folytatásos közlését. Meg Szomaházy István regényét, az *Expresszvonatot*, de azt – „méltóságos uram, így, úgy” – nem tudtam valahogy végigolvasni. Olyanformán voltam vele, mint később Veres Péter jegyzeteiben olvastam, valami hasonló írásműről: „úri nyavalygás, intézzék el az urak egymás közt”. 1918 elejétől cikksorozatot is közölt a lap, afféle „mi lesz velük, ha hazatérnek” címmel, ami olyasmit sugallt, hogy vége felé közeledünk a nagy húsdarálásnak. De ennek körülményeit el se tudtuk, el se lehetett akkor még képzelni! Ez év januárjában jelent meg Gábor Andor *Doktor Senkije* is, előzőleg ez is a *Pesti Naplóban*, ez viszont nagyon szórakoztatott.

Wilson amerikai elnök híres-nevezetes 14 pontja is a januári lapokban volt olvasható. Nagy viták zajlottak le róla

köreinkben, esténként, mert lényege az volt, hogy a népek saját maguk döntsenek a sorsukról, s ez alapon létesüljenek új nemzeti államok is, pl. Lengyelország, Ausztria–Magyarország népeinek pedig autonómiát követelt. Már akkor kiderült, hogy ha erre sor kerül, igen nehéz lesz olyan határokat vonni az egyes etnikumok között, amelyeket az érintettek igazságosnak fogadnak el, annyira összevissza van keveredve a Duna-medence nagy részében egyik nemzet és nemzetiség a másikkal. A *Pesti Napló* közben nap nap után kongatta a vészharangot: „Nem lesz szappan!”, „Nem lesz cukor!”, „Nem lesz fűtőanyag!” Csak arról nem írt, hogy akkor mi lesz, ha semmi se lesz.

A román kormány, amelyik eddig az orosz hadseregre támaszkodott, a bolsevik forradalom kitörése és az orosz államhatárolom átmeneti gyöngülése láttán „hadat üzent” a Szovjetnek, és magához szippantotta Besszarábiát, a Prut és a Dnyeszter közét, ezzel kárpótolva magát a két évvel azelőtti veszteségeért. Az antibolsevista antant szentesítette az akciót.

1918 elején letartóztatták a pesti Galilei Kör vezetőinek jó részét, pacifizmus, háború- és rendszerellenesség címén, a kört fel is oszlatta a kormány. Szeptemberig folyt a per ellenük. Év végére – mint tudjuk – egy részük a hazai kommunista párt alapítói közé került, ezzel bizonyítva, amit addig hevesen tagadtak a bíróság előtt, hogy valóban az addigi rend és a háború ellenségei voltak.

A ma már nagyra becsült festőművészt, Csontváry Kosztka Tivadart akkoriban a *Pesti Napló* cikkeiben afféle skizofrén különccnek mutatták be, aki a Japán Kávéházban ilyen kijelentésekkel kacagtatja a jelenlevőket: „Most megfestem a Magas-Tátrát, életnagyságban!” Vagy ha azt olvasta az újságokban, hogy a király náthás, rögvest táviratot adott föl a kabinetirodának: „Királyt napra kitenni! Csontváry.” Vidéki patikussegéd volt, aki „belső sugallatra fogott ceruzát és papírt” – írta róla az újság.

A polgári lapok 1917 októbere után egyre hevesebben keltek ki azok ellen, akiket *szalombolseviknek* neveztek, akik – mint Vázsonyi Vilmos is kijelentette – istenítik Lenint, Trockiját és eszméiket, s ezáltal gyengítik a központi hatalmak egységét, és az antant malmára hajtják a vizet. A németek és a béke ügyében tapogatózó, monarchiabeli politikusok pedig arról panaszkodtak, hogy Trockijjal nem lehet a különbékéről komolyan

tárgyalni, mert kétszínű alak: nem békét, hanem bolsevik világforradalmat akar!

1918 februárjában zajlott le a két nagy háború között oly sokat emlegetett *cattarói tengerészlázadás*, az adriai flottánál. A nemzetiségi katonák azonnali békét, önrendelkezési jogot követeltek. A lázadás leverésében vezető szerepet játszott Horthy Miklós és az általa parancsnokolt tengerészeti erő. De ettől fogva, szerte a Monarchiában, egyre-másra törtek ki a kisebb-nagyobb katonai lázadások, parancsmegtagadások a közös ezredekben. Hódmezővásárhelyen az alacsony hadisegély miatt tüntettek az otthon maradtak, Szegeden tíz-tizenkétezer sztrájkolóőről írtak az újságok. Papírtalpu csizmák és bakancsok hadiszállítói ellen kezdődtek perek Budapesten, katonazubbonyokat papírszövetből gyártók kaptak 3-4 évi börtönbüntetést. Ráadásul kivirágzott az addig csak lappangva létező üzletág: 1000–4000 koronáért alkalmatlansági bizonyítványokat lehetett venni. Akinek tehát volt elég pénze, itthon maradhatott, kihúzhatta magát az értelmetlen öldöklésből.

Éhező hadirokkantak – akkor már a mi ellátásunk is nagyon leromlott – feltörték az egyik nevelőtanárr, majd több parancsnok lakását; lisztet, cukrot, befőtten raboltak. Egyikük lakásában a házőrző kutyát is darabokra tépték.

(Folytatjuk)

A szöveget gondozta és szerkesztette:
SZILÁGYI ALADÁR

TÓTH HAJNAL

Jótekonny táncmaraton – kifulladásig

Mindent latba vetettek – tánc tudást, kreativitást, erőt, energiát, elszántságot, lelkesültséget – azok a fiatalok, akik részt vettek a nagyváradi Unique Dance Studio és a Szigligeti Színház által július 30-án szervezett jótekonysági hiphop táncmaratonon. Ha nem is a végtelenségig, de órákon át, mondhatni kifulladásig táncoltak a versenyzők. Volt, aki reggeltől estig ropta a táncot. A rendezvény egyben a Szigligeti Nyári Esték nyitóeseménye volt, s bevételét, a jegyárakból és nevezési díjakból befolyó összeget a krónikus beteg gyermekek Yuppi Táborának ajánlották fel.

A táncosok a nagyváradi vár szabadterei színpadát vették birtokukba. A modern hiphop zene messzire szállt az ódon várfalak között. A versenyzők, főleg tizen- és huszoneves fiatalok (bár a legidősebb versenyző 43 éves, a legifjabb meg 12) a rekkenő hőség, a fülledtség dacára is fáradhatatlanul táncoltak. A rendezvény reggel 9 órakor kezdődött. Húszan nevez-

tek be a táncmaratonra. A szervezők úgy hirdették meg, hogy délután négyig tart a táncos szombat programja. Fél négyre a 20 jelentkezőből nyolcan maradtak, s ők még javában táncoltak, így nem lett vége a táncversenynek. Végül is délután fél hétig tartott az egyéni megmérettetés. Szinte megállás nélkül táncoltak, csupán öt perc szünet volt óránként.

A rendezvény ötletgazdája, **Simon Noémi**, a Unique Dance Studio vezetője elmondta: kicsit meg akarták mozgatni a fiatalokat ezzel a maratonnal. Egyéni jelentkezők (nem csapatok) nevezhettek be különféle tánckluboktól, egyebek mellett persze a Unique-tól is. Nem is annyira a kondíción múltott, hogy ilyen kitartóak, hanem azon, hogy rendkívül motiváltak – magyarázta Simon Noémi. A hiphop táncstúdió ötletét örömmel és lelkesedéssel fogadta **Czvikker Katalin**, a Szigli-

geti Színház főigazgatója, aki ott drukkolt a várban a táncoló ifjaknak.

Érdeklődésünkre Simon Noémi dióhéjban összefoglalta a Unique Dance történetét. A táncklub 14 éve alakult, és tíz esztendeje képviselik Romániát a hiphop Európa- és világbajnokságokon. Jelenleg 40 tagja van a Unique-nak. Az eddigi legjobb eredményük, hogy 2015-ben Boszniában az Európa-bajnokságon harmadik helyezett lett a csapat. Öt éve rendre ők nyerik az országos bajnokságot, így idén is. Szóval bezsebelhettek már néhány szép sikert. Októberben Ausztriába, Grazba utaznak a hiphop vb-re. Csakis hiphoppal foglalkoznak, persze ezen belül vannak különféle stílustáncok. Kötelező táncstílusokat kell beiktatni. „Sokan azt hiszik, hogy a hiphop nem más, mint hogy valakik csupán összevissza ugrabugrálnak az aszfalton. Holott jóval többről van szó. A hiphop valóban egy életérzés” – magyarázta Noémi.

Aczél Dóra a Yuppi Tábor megálmodója, alapítója. Dóra egyébként sok mindennel foglalkozik, számára fontos az önkéntesség (is). A Yuppi ingyenes élményterápiás tábor krónikus beteg gyermekeknek. A Yuppi egy álmom, amely lelkes fiatalok szorgos és kitartó munkájának köszönhetően 2011 nyarán vált valósággá, mikor is cukorbeteg gyermekeket és fiatalokat táboroztatott legelőször egy önkéntes felnőtt csapat a Maros megyei Mezősályiban.

„Az első Yuppi Táborhoz még nagyon kellett toborozni a gyermekeket és

önkénteseket. Manapság már másképpen van. Minden szépen kialakult. Három szakaszban zajlanak az élményterápiás táborok, s mintegy 120 gyermek és fiatal vesz részt ezekben a nyári programokban. Mezősályi nagyon szép hely. Adott minden, hogy igazi élményekben bővelkedjen a tábor. Van lovaglás, csónakázás, falmászás... meg még sok minden más. És mindig látványos a hatás. Az élmények jótékony hatása. A Yuppi életforma. A szervezői csoportban is egyre többen vannak, így majd' mindenki helyettesíthető, ha valakinek közbejön valami, és nem tud részt venni valamelyik táborban. Vannak a csoportban orvosok, programokkal foglalkozó önkéntesek, az esti nagyprogramokat irányító önkéntesek és házi önkéntesek, akik nem szülők és nem barátok, hanem valahol a kettő között. Szívvel-lélekllel való ottlét – ez a lényeg. És ezt másképp nem is lehetne. Roppant hálásak vagyunk a táncmaraton szervezőinek, hogy ránk gondoltak. Nagyon szép cselekedet” – mesélte Dóra.

Nagy Sarolta marosvásárhelyi Yuppi-önkéntes is jelen volt a táncmaratonon. 2012 óta tevékenykedik önkéntesként a Yuppi-táborokban. Elsorolta: az onkológiai, illetve az izületi betegségben szenvedő gyermekek már táboroztak ezen a nyáron Mezősályiban. A 7–12 éves diabéteszes gyermekek is nyaraltak már és élményeket gyűjtöttek a Yuppi jóvoltából. Még egy tábor hátravan: augusztus 11-től a 13–17 éves cukorbeteg kamaszok táborozhatnak a Maros megyei Yuppi-tanyán. „A szívem csücske a Yuppi. Számomra fejlődést jelent mind szakmai (hiszen segítő szakmában dolgozom), mind emberi szempontból. Különböző élethelyzetek adódnak. Olyan történetek, amelyek könyvekben sincsenek. Apró, szép történetek. A világ is kicsit jobb lesz a Yuppi által. A táncmaraton pedig izgalmas kezdeményezés. Nagyon-nagyon vagány, hogy a szervezők ajánlották föl a támogatásukat, és nem mi kopogtattunk” – fogalmazott Sarolta.

Példás, ahogyan a maraton versenyzői helytálltak, vagyis táncoltak. És meg is lett az eredménye a fáradásuknak. A táncos nap végére 500 lej gyűlt össze a Yuppi javára. A győztes **Gelei Orsolya** lett. A 21 éves margittai születésű lány a Unique Dance Studio tagja, s már tizenöt éve táncol. A mostani táncmaratonos győzelem jutalma: 500 lej és egy kétszemélyes vacsora az egyik vendéglőben. Meg persze a nem mindennapi élmény. Orsolya lapunknak elmondta: „Nagyon

a szívemhez nőtt a tánc. Nemcsak sport, hanem életérzés is. Kicsi koromban láttam a nővéremet táncolni színpadon, és én is kedvet kaptam hozzá. Megtetszett a táncolás, a szenvedélyemmé vált. A margittai Clevers tánccsoportban kezdtem, ott is Noémi foglalkozott velünk. Aztán amikor Váradra jöttem, a Unique-ba kerültem, szintén Noémihez. A táncmaratonra próbaképpen jelentkeztem. S mivel láttam, hogy bátorítanak, buzdítanak, gondoltam, végigviszem az egészet – a csapatért is. Nagyon örülök neki, hogy sikerült. Kegyetlenül nehéz volt kilenc és fél órát végigtáncolni (az óránkénti ötperces szünet nagyon kevés volt, szinte semmi), de megérte.”

FLEISZ KATALIN

Gondolati iránytű

Albert Ildikó: *Szókratész védőbeszéde**

Kritika

Általános tendencia napjainkban, hogy az értelmiség szólás-tere, a világ jelenségeire reflektáló véleményformálása valahol kiszorult, megrekedt. A közélet alakítása az arra avatottak: politikusok, üzletemberek, közéleti szereplők dolga, a művészek, írók, irodalmárok szűk köre pedig megmarad a többnyire saját világként bezáruló szövegvilág alkotásánál. Persze – tehetnénk hozzá mentegetőzve – az irodalomnak, művészetnek nem is az a szerepe, hogy a világ jelenségeire azonnali módon reagáljon, vagy hogy azt alakítsa. (Még ha sok esetben azokból is származik.)

A szászrégeni születésű, szakmáját tekintve pszichológus Albert Ildikó kötetét kézbe véve mégis az volt az érzésem, a könyv meglevő hiányt tölt be. Egy olyan hangot üt meg, amelyben a szó valamiféle tett- vagy gesztusértékű szó: beszédaktus, ha úgy tetszik. Olyan értelmiségi hang ez (az értelmiséginek a klasszikus, konzervatív értelmében), amely a világ jelenségeire nyitott, fogékony, sokoldalúan reflektáló, a dolgokhoz saját véleményt rendelő világlátást mutat meg. Nem akar saját világot létrehozni, kifordítani önmagunkból, sokkal inkább együttgondolkodásra készítet. A világ ezerféle hatásainak kitett ember számára egyfajta kiegyensúlyozó mérleg szerepét kínálja fel, elhamarkodott, indulatos ítéletek helyett – ami, valljuk be, napjaink közbeszédének meghatározója – megértésre törekszik.

Közhely, hogy minden könyv saját mércével bír, saját mércét állít fel, aminek következtében ezzel a mércével kell mérjük. Mivel a kötet rövid elmélkedések gyűjteménye, a tét az, hogy a rendelkezésre álló rövid szövegteret hogyan sikerül betölteni, mennyire tömören és lényegre törően sikerül egy-egy gondolat kifejtése. Hiba volna a kötettől mindenáron eredeti világlátást, újító gondolatokat számon kérnünk. A könyvben megfo-

FLEISZ KATALIN (1978, Nagyvárad) irodalomtörténész. Doktori tanulmányait Debrecenben és Finnországban végezte. Tanulmányt, könyvkritikát és rövidprózát publikál.

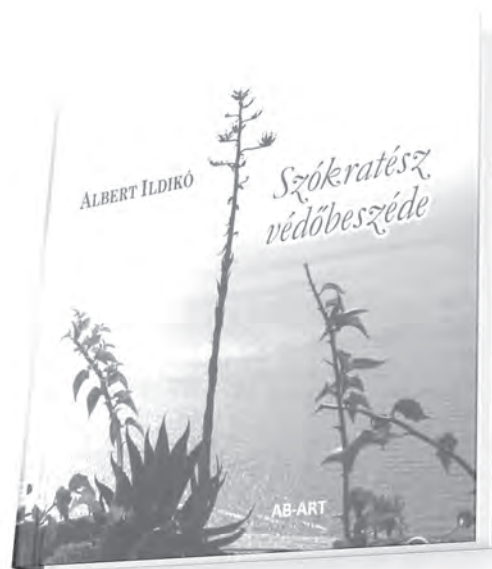
galmazott kérdések minden bizonnyal sokunknak eszünkbe jutottak már. Már csak azért is, mert a könyv kérdései aktualitások okán megkerülhetetlenek. Milyen a viszonyunk a munkához, ünnepekhez, érzelmekhez, intimtáshoz, a testhez, a tudáshoz, a kultúrához, értékekhez, globalizációhoz, és így tovább. Se szeri, se száma azoknak a nagyon fontos, megkerülhetetlen problémáknak, amik az ókortól napjainkig állandó mozgásban tartják a reflektáló elmét. Senecától, Epiktétosztól Pascalon át Márai Sándor *Füves könyvéig* tart az a filozófiai-irodalmi vonulat, amelyhez a kötet tartozni szeretne. Utóbbi kötetre utalnak a rövid somnás elmélkedések címei is itt-ott: *Veze-tőkről, A fogalmakról, A másságról, Az értelem szükséges voltáról, A tekintélyről*. Persze csak néhány címet soroltam föl, amelyek egyúttal a témájukat is magukba sűrítik.

* AB-ART Kiadó, Pozsony, 2016.

„Szükségünk van személyes életfilozófiára, saját, különbejáratú ideológiára?” – teszi fel a retorikai kérdést a szerző, mindjárt a bevezető szöveg („előszó helyett”) legelején. S rögvest meg is válaszolja, méghozzá igennel, hiszen „egy olyan világban, mely részben a technikai körülmények következtében, részben a korszellem hatására egyre kevésbé átlátható és sokaknak követhetetlenül gyorsan változik, még nagyobb szükség van rá”. Ezt, az előszóban megfogalmazott eligazító-orientáló igényt igyekszik betartani tehát a kötet 171 elmélkedése, miközben a hangnem minduntalan jelzi, hogy személyes életfilozófiáról van itt szó. Épp ez az üdítően személyes hang, amelyben helyet kapnak a könyvélmények csakúgy, mint az átélt élethelyzetek, menti meg az elmélkedéseket a már a műfaj révén ólálkodó veszélytől, hogy ti. szubjektíven átélt tartalmakat általános érvényre számot tartó igazságként tálaljon. Persze nem hallgathatjuk el, hogy a kötet elmélkedései már csak a változatos tematika révén is – bár nem csak attól – egyenetlen színvonalúak. Vannak köztük a nyelvet már-már szépirodalmi mélységében is használó szövegek, de előfordulnak sajnos olyanok is, amelyek nem többek közhelyek újramondásánál. Hogy csak egy-egy példát emeljünk ki: Az *élet regénye* című szöveg szépen árnyalt szembeállításokban-átmenetekben váltja ki az olvasó meglepődését, miközben a sommásan lényeglátó beszédmódot is fenntartja. Érdeemes a szöveget teljes egészében idéznünk:

Sokan képzelik úgy, hogy életük kész regény. És még többen érzik úgy, hogy csupán egy jelentéktelen, szenvedésekkel teli kis idő telt el létük kezdete és már meg is érkező végpontja között. Néhanyan, a kevesek, ellenben tudják, hogy életük több bármiféle regénynél. Ők átélik a napok hordalékát, felismerik minden perc, érzés és történet megismételhetetlenségét, a sokadszori ébredések újdonságát, az álom titokzatosságát, az álmatlanul töltött éjszaka iszonyatát, a szerelem mindent megváltoztató erejét, a család lélektisztító döbbenetét, az esztelen reményt, hogy a fájdalom feloldható és az elmúlás elodázható. Ők élnek. És az élet mindig történet is.

Ellenpéldaként A *korokról* című szöveget említeném. Amellett, hogy az életkorok kissé elcsépelet lényegi sajátosságait sorjázza, bevezető tételmondatát kevésbé látszik alátámasztani a zárás, ami viszont az argumentum lenne. A tételmondat így hangzik: „Az életkor nem azonos a lélek korával.” Majd a

kiinduló gondolathoz visszakanyarodó zárás: „Ám a nagy ajándék – sorstól és önmagunktól –, ha kijátsszuk az ikszek zsarnokságát és béklyók nélkül, fölszusszanva, sokat aratva, a célokkal, álmokkal töltekezve öleljük keblünkre a világot.” Mintha a szöveg itt kifogyott volna a mondanivalójából, és valódi tartalom helyett csupán zsongító általánosságokra futotta volna.

Mindezek mellett, úgy hiszem, gyógyító, erősítő, vigasz szerepű ez a könyv. A választékos megfogalmazás, a melegen zengő mondatok a közhelyeket is átlelkesítik, a kötet írásainak stílusában a közhelyek sem bántóak. Egy olyan szerzői karaktert mutatván fel, aki mélyen hisz a nyelvben, a stílus jótékony bővületében.

KUPÁN ÁRPÁD

Egy román filozófus megrendítően őszinte könyve*

A nyitottságáról és humánus szellemiségéről nevében is valló Humanitas könyvkiadó jelentette meg Petru Creția *A lélek fényei és árnyékai* című könyvét, melyről maga a szerző így vallott: „Ez a könyv nem akar egyéb lenni, mint egy kalauz igazi önmagunkról egy olyan úton, amely éppoly nehéz, mint amit Tarkovszkij *Kalauzában* leírt. Nehéz, de nem megtalálhatatlan. Az ember komplikált és kétértelmű lény, de nem megfejthetetlen. Eléggé elgyötört és sebezhető, de nem kudarcra ítélt. A lelke pedig képes kompenzálni természetének csúfságait és aljasságait valószínűtlen győzelmeivel és emelkedettségével...

Figyelmünk túlon túl elvonódik kifelé, az élet keserű zajongása felé. Túl sokan keresnek meg állandóan, hogy valamit eladjanak nekünk: egy ötletet vagy csak egy árut, egy eszményt, vagy gyakran csak egy illúziót. Hogyan leld meg hát a határaidat ebben az információ- és csábözönben, amelyek, úgy tűnik, mindent elmondanak rólunk, és megadnak minden lehetőséget akkor, amikor azon fáradozunk, hogy felfedezzük önmagunknak, mi lenne az, ami a világgal való kapcsolatunkat – ha nem is könnyebbé, de – tisztábbá tenné.

Ehhez hasonló információkat akar adni, röviden, de mélyrehatóan ez a könyv, a benne foglalt erkölcsi eszmék révén.”

Számszerűleg harminckét hosszabb-rövidebb esszéből állt össze a kötet, az alábbi címekkel: *A méltóság, A szárnalmasok, Az apró zsarnokok, A becsület, A szokás, A tisztesség, A butaság, A középserűség, Az előítéletek, Az igazság, A félrevezetés, Intolerancia, A szelídség, A türelem, A bizalom, A reménytelenség, A hiábavaló szenvedés, A siránkozás, A bátorság, A remény, A szomorúság, Az öröm, Az ünnep, A kedv, A magasabbrendűség, A közöny, Homo valachicus, A hamis tudat, A haszontalan beszéd,*

KUPÁN ÁRPÁD (1938, Dobra) történész, érdekes tanár. Kolozsváron szerzett történelemtanári diplomát 1958-ban, tanított Zetelakán, Kárászteleken, Mezőtelegden, volt levéltáros, vezetett diákszínjátszó kört, helytörténeti kutatásokat folytatott. Mezőtelegd társmonográfusa, többkötetes ismeretterjesztő közíró, Nagyváradon él. 2009-ben Magyar Kultúráért Díjjal tüntették ki.

Az adott szó, A hitről, A világbéli jóról és rosszról.

Amint a felsorolásból is kitűnik, többségében pozitív tulajdonságok olvashatók könyvében, de bátran vállalja a negatívumok feltárását is, hogy elősegítse azok felszámolását, kiküszöbölését. Számunkra, magyar olvasók számára a legérdekesebb s egyben legelgondolkoztatóbb szócikk a *Homo valachicus*, melyben saját népéről, nemzetéről fogalmaz meg többnyire bíráló jellegű, de javító szándékú gon-

* Petru Creția: *Luminile și umbrele sufletului*. Editura Humanitas, București, 2011.

dolatokat. Ezt a részt teljes terjedelmében közöljük, azzal a rejtett szándékkal, hogy talán a magyar olvasót is arra fogja készíteni, hogy vizsgálja fölül a saját nemzettudatát, és ismerje fel, hogy neki- nekünk magyaroknak is van, illetve lenne elég változtatásra, jobbításra való törekvésünk ezen a téren. És akkor a múltunkkal való szembenézést békévé oldaná az emlékezés.

Petru Creția 1927-ben született, 1997-ben halt meg. Gabriel Liiceanu, a jeles román filozófus így értékelte a szerzőt és munkásságát: „Noica »az ország utolsó kultúremlékének« nevezte. De több volt ennél. Sokkalta messzebbre jutott annál, mint amit az ész szabadságának nevezhetünk valakinél. Eljutott saját megszenvedett szabadságáig, egy olyan intelligenciához, ami az élet-tapasztalás mezején magába szívta a világ kultúráját. Minden, amit elviselt, a létezés valamennyi lejtőjén, ki lett mondva, hol saját nevéen, hol pedig Európa meghatározó figuráinak álcája alatt. Nem a megszokott filiszteusi értelmében tisztelte az erkölcsöt, de rövid lélegzetű erkölcsi témájú írásai rejtjelszerű, illetve

életviteli útmutatói szépséget hoznak.»

Ehhez csak annyit tehetünk hozzá, hogy jó volna, ha Creția életműve eljutna a magyar olvasókhoz is, mert bennünket is hozzásegítené önmagunk jobb megítéléséhez és az egészséges nemzettudat kialakításához, amely nem zárja ki a más népek megbecsülését, elismerését.

Végül álljon itt példaképpül számunkra a szerző *Homo valachicus* című szócikke. Hátha valaki ezen felbuzdulva megírná a *Homo hungaricus*-t, ugyanilyen őszintén és kritikus szemmel. Ez jelentős lépés lenne a két nép-nemzet egymásra találása, összefogása felé.

PETRU CREȚIA

Homo valachicus

A civilizációnak annyi meghatározása van, hogy taglalásuk itt semmi hasznára nem volna az olvasónak. A közös intuíció elég. És a saját gondjainkra fogok szorítkozni, bízva abban a tényben, hogy amilyen mértékben mindinkább megismerjük magunkat, elutasítva bármiféle gőgöt, egyenesbe hozhatunk pár dolgot. Hát nem jobb, hogy ha illuzórikus címekkel felruházkodás helyett, inkább jobban megtanulnánk, mik vagyunk igazából? Nem létezik gyógyulás, csak az igazság által. De az igazságot nem megátalkodottsággal kell kimondani, hanem megértéssel és szeretettel, és nem mosolytalanul. Nálunk a dolgok nem javulnak meg, ha valaki az ostromzó szerepében tetszeleg, csikorgatva az erkölcsöket, egy felté-

telezeten tévedhetetlen tudat transzcendentális magasából. Jó, ha magunk ítéljük meg magunkat, igazságosan, remélve, hogy minden becsületes és világos mérlegelése önmagunknak idővel gyümölcsözni fog a köztudat berkeiben.

A civilizáció anyagában nem állunk túl jól, miért hazudjunk magunknak? Ok volna elég: az erőltetett urbanizáció, az ország világtól való elzárása, a

család intézményének meggyengítése, az alacsony élet- és felvilágosodási színvonal, az egyén és állam közötti kapcsolat világos tudatosításának hiánya, egyes régi szokások és mentalitások őrizgetése. De legyen bármi is az ok, tény, hogy rosszszul állunk. Azt sem tudod, honnan kezd. Nézd, ha már azzal dicsekszünk, hogy Ram-tól származunk, vegyük az utaktól. A római civilizáció tekintélyeinek egyikét az utak, hidak, viaduktok adták, melyeken mindenfelé eljutottak, és amelyek századokon át tartottak. A mi útjaink meg jaj a világnak, milyenek: hiányos utak és a többi kátyúból, porból, sárból készítve. A vasutak nem rosszak, de ami halad rajtuk, az siralmas: zörgő és leharcolt, mértéken felül piszkos és sötét vagonok, melyek télen olyan hidegek, mint a háború idején. És így sorakoznak a végtelenségig elvadulva és elfeledve.

A nyilvános intézményekhez hasonlóan, amelyekben a parlagiasság és a kopottság versenyre kel a rossz szervezéssel, amely egyenesen ellenségesnek hat: kaotikus, nehéz sorban állással, egy nagy felesleges gyötrellemmel, hebehurgya és értelmetlen szaladgálásokkal, elvesztegetett idővel, buta beszédekkel, tévedésekkel és hibákkal. S ha már épp az intézményekről beszélünk, ne feledkezzünk el arról, ami egyenesen egy közösség civilizációs fokmérőjének számít: az egészségügyi célú nyilvános rendelőkről. Néhány közülük nem vált egyenesen büntető helyé, mint Dante bugyrai, aljas helyek, melyeket a mocsoknak, bűznek és légynek áldoznak? Talán innen is, de nem csak innen ered az a bámulatos tény, hogy gyakran láthatsz tekintélyes küllemű férfiakat, amint fényes nappal könnyítenek magukon egy oszlop vagy egy kerítés mellett, az iskolás gyerekek szeme láttára.

Mert korántsem a gyógyíthatatlanságról és az intézményes butaságról van szó itt nálunk az országban. A mi emberünk mint egyén sem adja alább. Az ő agyában a közös javak nem mindenkiéi, hanem senkiéi. Rombolja őket és tönkreteszi lelkiismeret-furdalás nélkül, nemtörődömségből, hozzá nem értésből, néha egyszerű vandalizmusból. Igaz, hogy néhányakkal kivételt tesz: nem rongálja őket, kár volna értük, csak eltulajdonítja. Nem másért, csak mert szüksége van rájuk és nem kerülnek semmibe. Tudok forgalmas helyeket, ahol minden tizedik méteren azt kockáztatod, hogy egy-egy gödörbe esel, mint valami ellenség által ásott kelepcebé: a

nehéz fémfedeleket a városi vízhálózat ellenőrző pontjainak szájáról egytől egyig ellopták. De mi nincs ellopva? És ugyancsak a senkiének tűnnek a mi emberünk számára, a drágának, a közterületek, utcák, terek, zöldövezetek, helyiségek, szirtfalak, teraszok. Egyenesen valami beépítetlen teleknek veszi őket, amelyek bármennyire és bármivel bepiszkolhatók, a cigaretta-csikkéktől a trágyáig. A különféle hulladékok kidobásának és felhalmozásának legalkalmasabb helye az erre speciálisan kijelölt helyek közvetlen környéke. Mesélik egyesek, akik Németország felől jöttek, hogyan van ott. Le vannak nyűgözve, milyen csodálatos tisztaságot látni ott a németeknél. A mi szemünkkel nézve a németek egyenesen mániákusnak tűnnek kicsit. Legszívesebben levetnéd ott a cipőd a járdán, és egy idő után félni kezdesz, hogy megvannak

a magad szokásai, és ők ott nem viccelnek. És hazatérsz, megkönnyebbülten fellélegezve a tiedhez, ahol kedves számodra az élet, mert még számos más könnyebbséget is felfedezel és elemedben érzed magad.

Ezen helyek emberének speciális kapcsolata van a normával (törvény, szabály, előírás), egy zavaros kapcsolat, amely két viszonylagos irányból jön: 1. az állam megítélése – az nem szabályozó és közvetítő, hanem elnyomó és kisajátító hatóságként jelenik meg (ami történelmileg nem is megalapozatlan) – és 2. az azonnali személyes érdek iránti túlzó érzés, amiből emberünk nem hajlandó feláldozni semmit, ami az egyéni érdekek nyilvános és igazságos szabályozását illeti. Bármilyen túl hosszú áramkör az azonnali profittól a törvény által szabályozottig, meghaladja a fantáziánkat, a türelmünket és a bizalomra való képességünket. De még az apróbb szabályozásokat is, amelyek nem követelnek ki tudja, milyen átfutást, érvénytelennek tekintik és derűsen áthágják: mintha kedvesebb volna számodra ott dohányozni, ahol ki van írva „tilos a dohányzás”, vagy hogy bárhol kelj át az úton, vagy hogy ott parkolhass, ahol neked jó, hogy ott menj be, ahol a kijárat van. Ha nem érdekelnek a korlátok, ha az előírásokat elvből figyelmen kívül hagyod, vakon szeretsz boldogulni, hogy dörömbölsz az első ajtón, ami utadba esik, hogy öt pénztárt és öt vasúti fülkét próbálsz ki, ha nem tíz vagont, míg meg nem leled a legmegfelelőbbet, jobbra-balra kérdezősködve hebehurgyán, egy sereg embert zavarva ezzel, bárki energiáját és idejét pazarolva. Egy lazább közeget kedvelünk, közelítésekkel, megengedésekkel és lemondásokkal, kis egyengetésekkel és késedelmekkel, többé-kevésbé törvénytelen alternatívákkal. Egy alkudható renddel. Bármilyen szigorítás úgy szorít minket, mint egy túl kicsi cipő, bármilyen mozdíthatatlan korlátozás fojtogat, mintha klausztrófókok lennénk; még az egyszerű útmutatás is szabadságkorlátozásnak tűnik. Amennyire kevésbé érdekli ezt a népet a nagy, politikai, társadalmi, polgári szabadság, annyira ragaszkodik egy joviális és toleráns anarchia apró szabadságaihoz. A mi pontosságunk némi kívánnivalót hagy maga után, és a pontos ember számunkra mániásnak és nevetségesnek tűnik. A mi soraink, amikből nem kevés van, áruknál vagy hivatali ablakoknál, kaotikusak és perlekedők, mint ahogyan az a viselkedésünk a közlekedési eszközökön, melyeken a zsúfoltság (ami nagyon is jól hiányozhatna)

veszélyes ellenségeskedéseket generálhat. Valóban, nehézségek hatására, megengedő lomhaságunk alól előbukkan az erőszak és brutalitás, és akkor láthatóvá lesz, milyen hamar degenerálódik barbarizmussá a vidéki eredetű patriarchális szellem, a vidámság és levantinizmus. Mégis a legkönnyebben elérhető stádium az, amit nem véletlenül nevezhetünk *cigánykodásnak*. Az eltompult egyénieskedésnek, ami oly sokat diktál a viselkedésünkből, legfőbb megnyilvánulása a mások, a mieink iránti tisztelet hiánya, tehát azok iránt, akik olyanok, mint mi, és alapjában véve ugyanolyan elvárásaik volnának, de akiknek van egy hibájuk, mégpedig az, hogy mások. Nem beszélek most sem a fajankóságról, sem a problémás kapcsolatokról, hanem csak az egyszerű és mélységes közönyről mások iránt: az ő saját idejükhöz, helyükhöz és nyugalomukhoz való joguk iránt, hogy önmaguk lehessenek, nem pedig egyszerű eszközei mások megdöbbentő kényelmének. Te, mint halandó, olyan kell légy, mint egy bedobálós automata, és anélkül, hogy regisztrálnák nemhogy az általad nyújtott szolgálatot, de még a pusztá létedet se, kell mondanod a pontos időt, adnod tüzet, útbaigazítást, megmondd, mi mennyibe kerül (bár az ára ki van írva), honnan vetted, mikor lesz az még kapható, és néhanap el kell viselned bizalmaskodást vagy siránkozást. Köszönet? A te szereped lezárult, visszaolvadsz a nemlétbe. Csak akkor vagy létezőnek nyilvánítva, ha sérülten protestálsz. De akkor a státusod egy sértődős és sértő, végső elemzésben felesleges

lényé. A román levegő harsog az olyan hangoktól, melyek ilyeneket mondanak neked bosszúsan: „De türelmetlen vagy, uraság!”, „Hé, hó, nem kerget a tatár!”, „Ha nem tetszik, vegyél autót magadnak!”, „Mi van veled ember, hát nem gyilkoltalak meg!”, „Mire ez a sok kommentálás!”, „Gyerünk, öregapám, mozogj, mert a halál otthon keres!” Általánosságban megállapítódik, hogy túlságosan érzékeny vagy, túl igényes és túlontúl ideges. Majd mikor hazatérsz, megtudod a szomszédodtól, milyen határtalanok egy lakó jogai: „Nálam otthon azt csinállok, amit akarok”, beleértve a pokoli hangokat, bűzöket, beázást, lakástüzet, botrányokat és perlekedést. De nem szabad panaszkodnod, mert a saját udvarában van, és ott nemcsak hogy birtokosnak érzi magát, hanem egyedülinek a világon. És önmagával, a saját jó szándékával és bűneivel a homo valachicus különösen elnéző. Másokéval már kevésbé, és akkor is valami íratlan paktum szellemében egy általánosított cinkosként. Az „Engedj, hogy enged-

jelek” egy olyan kifejezés, amelyben a rosszban való engedékenység kölcsönössége összekapcsolódik a közönnyel és – már bocsánat – a szemtelenséggel. Elég sok tekintetben a román civilizáció még csak jót tesz egy degenerált nyomornegyeddel. Nem mondom, lévén a mienk, nekünk így is kedves. Csakhogy a jó szeretet jobbítási szándékot is jelent, és ezt a szándékot fel kellene fedeznünk magunkban és működésre kellene serkentenünk. Nem tudnám megmondani azt sem, hogyan, azt sem, hogy mikor.

SZEGHALMI ÖRS fordítása

A szerkesztő asztala

HOLNAPFESZT Szeptember első napjaiban rendeztük az eddigi legsikeresebb HolnapFesztet, a Várad folyóirat által még 2012-ben alapított társművészeti fesztivált. Új helyszínen, a Rimánóczy (ma I. Vulcan) utcai Darvas–La Roche-házban, amely a nagyváradi szecesszió alakulóban lévő múzeuma. A mindvégig népes közönséget vonzó, olykor pótszékeket is szükségessé tevő program a Körömvirág együttes fellépésével kezdődött, majd Markó Béla *Kerítés* című verskötetét mutattuk be. Ujvárossy László a kortárs képzőművészetről tartott vetítéssel egybekötött előadást. A második napon megnyitottuk a MŰRE Brassai 2015 Sajtófotó kiállítását, majd Forgách András *Élő kötet nem marad* című könyvéről faggatta a szerzőt Simon Judit. A

zárónapon bemutattuk a Kinde Anna-mária-díjat, Deák Árpád képzőművész alkotását, Ababi Csilla színművész közreműködésével, beszélgettünk Novák Eszterrel, a Szigligeti Színház művészeti vezetőjével, valamint a nagyváradi (egészen pontosan bihar-püspöki) születésű kolozsvári színművésszel, Biró Józseffel. A záróprogram a Szigligeti Stúdióban a *Kés a tyúkban* című előadás volt, Tasnádi-Sáhy Péter vizsgarendezése.

Tasnádi-Sáhy Péter, Tóth
Hajnal és Szűcs László felvételei

101

A Körömvirág Együttes
koncertje nyitotta
a HolnapFesztet

ESSZINTSÜNK! Esszé pályázatot hirdettünk a magyar irodalomban nagy hagyományú műfaj újragondolása, megújítása, továbbéltetése és népszerűsítése érdekében. Szerkesztőségünk az esszéírás teljes mértékű szabadságát, a műfaji korlá-

*Ujvárossy Lászlóval
a kortárs művészetről
beszélgettünk*

tokat feszegető szövegteremtés lehetőségét kínálja fel, szabad témaválasztással az irodalom, a filozófia, a művészetek, a tudományok, a politika, a társadalom – akár a hétköznapi élet köréből. Maximális terjedelem: 20 000 jel (szóközökkel); I. díj: 1500 RON, II. díj: 1250 RON, III. díj: 1000 RON, különdíjak. A publikációs szintet meghaladó pályamunkákat beérkezésük sorrendjében, folyamatosan közöljük. Kérjük, hogy a szerzők rövid CV-t is csatoljanak műveik mellé. A borítékon vagy a villanyposta-küldeményen kérjük feltüntetni az **ESSZINTSÜNK!** szót. Beküldési határidő: 2016. december 15., az impreszumban feltüntetett elérhetőségeinken. A pályázat eredményeit 2017. január 15-ig közöljük.

102

*Taps a Körömvirágnak a
koncert ráadásaként
elhangzott megzenésített
Markó-versért*

TÖRZSASZTAL Szeptember 23-án, pénteken kezdődik a Törzsasztal sorozat újabb évada. Első vendégünk Péterfy Gergely író, forgatókönyvíró, szerkesztő, egyetemi tanár. Október 28-án Tolnai Ottó Kossuth-díjas szerbiai magyar író, költő, műfordító érkezik, míg november 11-én Gács Anna irodalomkritikus, szerkesztő, fordító, a Szépirok Társaságának elnöke, valamint Csuha István kritikus, esszéista, műfordító, az *Élet és Irodalom* hetilap versrovatának a szerkesztője. Az évet december 9-én Benedek Szabolcs író fellépésével zárjuk. Estjeink helyszínévé továbbra is a Teleki utcai Illyés Gyula könyvesbolt.

A Kerítés című Markó-kötet bemutatójának egy pillanata

103

Biró József színművészt Simon Judit kérdezte

*Forgách András Élő kötet
nem marad című könyvét
is megismerhette a
HolnapFeszt közönsége*

*Szűcs László és Simon Judit
beszélgetett a Szigligeti
Társulat művészeti
vezetőjével, Novák Eszterrel*

104

*Antik torzó I–II., 2016, olaj,
vászon, 100 × 70 cm*